

LIETUVOS PSICHOLOGŲ KONGRESAS

QUO VADIS, PSICHOLOGIJA?

2013 m. gegužės 9-11 d.

Kaunas, Lietuva

Kongreso pranešimų santraukų leidinys

LIETUVOS SVEIKATOS MOKSLŲ UNIVERSITETO LEIDYKLA
2014

LIETUVOS PSICHOLOGŲ KONGRESAS 2014

Lietuvos psichologų kongreso 2013 organizatoriai:

LIETUVOS SVEIKATOS MOKSLŲ UNIVERSITETO VISUOMENĖS SVEIKATOS
FAKULTETO SVEIKATOS PSICHOLOGIJOS KATEDRA IR SVEIKATOS TYRIMŲ
INSTITUTAS

LIETUVOS PSICHOLOGŲ SĄJUNGA

Kongreso mokslo komitetas (santraukų recenzentai):

Pirmininkas – doc. dr. Aurelijus Veryga
prof. habil. dr. Danutė Gailienė
doc. dr. Dalia Nasvytienė
prof. dr. Auksė Endriulaitienė
prof. dr. Mindaugas Rugevičius
doc. dr. Rosita Lekavičienė
prof. dr. Alfonsas Laurinavičius
doc.dr. Evaldas Kazlauskas
prof. dr. Virginija Adomaitienė

Kongreso organizacinis komitetas:

Pirmininkė – prof. dr. Nida Žemaitienė
lekt. Gita Argustaitė
dr. Jolita Jonynienė
dr. Ieva Šidlauskaitė-Stripeikienė
dr. Kastytis Šmigelskas
lekt. Justina Vonžodienė
lekt. Giedrė Širvinskienė
Ingrida Jaselskytė
Vaida Liutkutė
Sigita Berūkštienė
Odetta Geleželytė

Mieli Lietuvos psichologų kongreso dalyviai,

Nuoširdžiai džiaugiamės, matydami Jus Kaune, jau ketvirtajame Lietuvos psichologų kongrese. Šis kasmetinis susitikimas pavasarį jau tapo gražia mūsų profesinės bendruomenės tradicija, kuri leidžia mums trumpam atsitraukti nuo virtinės darbų ir pasidalinti savo atradimais.

Kiekvieną kartą susitikę domimės: kas šiomet nauja Lietuvos psichologijos padangėje? Tikimės, kad beveik 90 į programą įtrauktų žodinių ir stendinių pranešimų patenkins Jūsų smalsumą ir leis išvykti iš Kongreso pasisėmus naujų žinių. Taipogi šiomet kviečiame Jus kartu su kitais Kongreso dalyviais pagalvoti apie tai, kokia šiandien yra psichologijos mokslo ir praktikos padėtis mūsų šalyje, kur psichologija eina ir kokių rezultatų siekia. Galbūt kartu galėsime atsakyti į klausimą „Quo vadis, psichologija?“.

Lietuvos psichologų kongreso 2014 organizatoriai

Contents

Žmogaus ugdymui tarnaujanti psichologija: dr. A. Šidlauskaitės gyvenimo faktai, mintys ir darbai	9
Klinikinė ir sveikatos psichologija-1	10
Psichikos sveikatos politikos aktualijos Lietuvoje ir Europoje. <i>Robertas Povilaitis</i>	10
Į sprendimus sutelktos savipagalbos priemonė: kūrimas, vystymas ir veiksmingumas <i>Viktorija Čepukienė, Rytis Pakrošnis</i>	10
Šeimos politinių represijų ir pasipriešinimo sovietų okupacijai istorija, tapatumas ir komunikacija. <i>Eglė Mažulytė, Danutė Gailienė, Monika Skerytė-Kazlauskienė</i>	10
Tyrimų, atliekamų po kritinių įvykių, etiniai aspektai <i>Gita Argustaitė</i>	11
Optimistinio požiūrio į gyvenimą ir požiūrio į socialines transformacijas ryšys istorinių traumų kontekste <i>Jonas Eimontas, Rasa Bieliauskaitė, Neringa Grigutytė</i>	11
Potrauminio streso trumpalaikės psichosocialinės pagalbos veiksmingumas <i>P.Želvienė, E.Mažulytė, M.Dovydaitienė, P.Skruibis</i>	12
Klinikinė ir sveikatos psichologija-2	12
Studentų rizikingo elgesio paplitimas ir jo tarpusavio sąsajos <i>Laima Bulotaitė</i>	12
Lietuvių emigrantų Airijoje fizinio aktyvumo ir sveikos mitybos ypatumai: ar emigrantai prisitaiko prie naujos kultūros gyvenimo būdo? <i>Rasa Markšaitytė, Laura Šeibokaitė, Auksė Endriulaitienė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė, Aistė Pranckevičienė, V. Žemaitaitienė</i>	13
Lūkesčių alkoholio vartojimo atžvilgiu ir emocinio išraiškingumo reikšmė priklausomų nuo alkoholio asmenų motyvacijai atsisakyti vartoti alkoholį <i>Justina Slavinskienė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė</i>	13
Studentų psichikos sveikatos ypatumai <i>Ieva Šidlauskaitė-Stripeikienė</i>	14
Psichoaktyvias medžiagas vartojančių jaunuolių motyvacijos keistis ir psichosocialinių veiksnių sąsajos <i>Jurgita Narmontienė</i>	14
Klinikinė ir sveikatos psichologija-3	15
Sveikatos psichologijos studijų, mokslo ir praktikos raida: dabartis ir perspektyvos Lietuvoje <i>Antanas Goštautas</i>	15
Išemine širdies liga sergančiųjų sveikatos rodikliai ir ketinimai keistis. Ar tai susiję? <i>Liuda Šinkariova, Milda Jušinskaitė, Raimonda Petrolienė</i>	16
Pacientų po miokardo infarkto nerimas ir depresija esant skirtingam gydymo būdui . <i>Alicja Juškienė, Jonas Juškėnas, Gediminas Kundrotas, Aurelija Podlipskytė, Vaidutė Gelžinienė, Vilija Jakumaitė, Robertas Bunevičius</i>	16
Ciniškas priešiškus didina priešlaikinės mirties riziką <i>Kastytis Šmigelskas</i>	17
Pacientų, sergančiųjų išemine širdies liga ir esančių kardiologinės reabilitacijos programoje, motyvacijos ir protinio nuovargio ryšys su kognityvinėmis funkcijomis <i>Julius Burkauskas, Julija Brožaitienė, Robertas Bunevičius</i>	17
Onkopsichologija	18
Moterų, sergančių krūties vėžiu, asmenybės bruožų bei streso, susijusio su liga, įveikimo strategijų sąsajos su gyvenimo kokybe <i>Irina Baniėnė</i>	18

Padėti gyventi iki mirties - apie psichologo darbą su pacientais, esančiais terminalinėje ligos stadijoje.	
<i>Jolanta Masian</i>	19
Onkopsichologijos vystymasis Lietuvoje. <i>Giedrė Bulotienė, Joana Butėnaitė</i>	19
Iššūkiai ir sunkumai, su kuriais susiduria medikai, bendraudami su onkologiniais pacientais. <i>Sandra Birbilaitė</i>	20
Simontono terapijos taikymas onkologiniams pacientams <i>Jolanta Masian, Teresa Sausaitis</i>	20
Onkopsichologinės pagalbos nevyriausybiniam sektoriuje patirtis: projektas “Mylintys gyvenimą” <i>Eglė Urbutienė</i>	21
Klinikinė ir sveikatos psichologija-4	22
Biogrįžtamojo ryšio relaksacijos ir progresuojančios raumenų relaksacijos galimybės mažinant studentų akademinį stresą <i>Ieva Pečiulienė, Aidas Perminas</i>	22
Vladas Lazersonas - tarpukario Lietuvos psichologijos žymenybė <i>Albinas Bagdonas</i>	22
Haliucinacijų fenomenas neklinikinėje populiacijoje: teorinės prielaidos ir empirinio tyrimo studentų imtyje rezultatai <i>Aistė Pranckevičienė, Lina Jovarauskaitė</i>	23
Psichologinis šokio ir judesio terapijos poveikis pagyvenusiems žmonėms: kokybinė studija <i>Laima Sapežinskienė, Alvydas Soraka</i>	23
Vaikų, sergančių epilepsija, santykių šeimose problemos ir jų įveikos būdai <i>Lora Šapailienė</i>	24
Raidos ir pedagoginė psichologija-1	24
Mažų vaikų elgesio ir emociniai sunkumai: kas ir kaip juos vertina, taigi, ką ir kaip tiriamo? <i>Roma Jusienė</i>	24
Pozityvios jaunimo raidos komponentų sąsajos su pasitenkinimu gyvenimu, psichologiniu atsparumu bei internaliais ir eksternaliais sunkumais <i>Inga Truskauskaitė-Kunevičienė, Rita Žukauskienė, Goda Kaniušonytė</i>	25
Švietimo sistemoje dirbančių psichologų veiklos suvokiami sunkumai ir tendencijos <i>Ala Petrulytė, Vaida Joneliūkšytė</i>	26
Pirmaklasių mokinių socialinės kompetencijos ir šeimos pilnumo bei socioekonominio statuso sąsajos <i>Šarūnė Magelinskaitė-Legkauskienė, Albina Kepalaitė, Visvaldas Legkauskas</i>	26
Raidos ir pedagoginė psichologija-2	27
Lėtinėmis ligomis sergančių vaikų auklėjimas: tėvų patiriami iššūkiai ir pagalbos jiems galimybės <i>Jolita Jonynienė</i>	27
Polinkis manipuliatyviam elgesiui: sąsajos su šeimos veiksniais <i>Rosita Lekavičienė, Dalia Antinienė</i>	27
Empatiškumas kaip vienas iš asmenybės emocinam intelektui turinčių įtakos veiksnių <i>Dalia Antinienė, Rosita Lekavičienė</i>	28
Psichologinio konsultavimo aukštojoje mokykloje bruožai <i>Loreta Zajančkauskaitė-Staskevičienė</i>	29
Kognityvinės-elgesio korekcinės programos EQUIP poveikis nusikalsti linkusių nepilnamečių mąstymo ir elgesio pokyčiams <i>Vaida Kalpokienė, Virginija Klimukienė</i>	29
Teisės psichologija	30

Subjektyvūs teisėjo elgesio ir priimto sprendimo vertinimo veiksniai <i>Ksenija Čunichina, Gintautas Valickas</i>	30
Seksualinių nusikaltimų prieš vaikus intervencija mokykloje: specialistų patirties ir žinių analizė <i>Neringa Grigutytė</i>	31
Lietuvos prokurorų patiriamas stresas <i>Gintautas Valickas, Kristina Vanagaitė</i>	31
HCR-20 metodikos prognostinis validumas: tyrimo Lietuvoje rezultatai <i>Ilona Čėsniėnė, Virginija Klimukienė</i>	32
Suicidologijos aktualijos.....	32
Kodėl Lietuvoje nusižudžiusiųjų artimieji nesikreipia pagalbos į psichikos sveikatos specialistus? <i>Vaiva Klimaitė, Paulius Skruibis</i>	32
Ar įmanoma pakeisti upės vagą? Bendradarbiavimas su žiniasklaida po žymaus žmogaus savižudybės <i>Paulius Skruibis, Nida Žemaitienė</i>	33
Organizacinė psichologija-1.....	33
Pardavėjų asmenybės bruožų reikšmė prisitaikančiam pardavimų elgesiui bei jų darbo efektyvumui <i>Indrė Šimkutė, Loreta Bukšnytė-Marmienė</i>	33
Darbuotojų polinkis stengtis darbe: naujas požiūris darbo motyvacijai vertinti <i>Giedrė Genevičiūtė-Janonienė, Auksė Endriulaitienė</i>	34
Patyčios darbe: transformacinio vadovavimo, dviejų organizacinės demokratijos principų ir gyvenimo stiliaus vaidmuo <i>Milda Astrauskaitė, Asta Medišauskaitė, Guy Notelaers, Roy M. Kern</i>	34
Lietuvos doktorantų profesinis identitetas: skirtingi asmenybės profiliai skirtingiems profesiniams vaidmenims <i>Kristina Kovalčikienė, Loreta Bukšnytė-Marmienė</i>	35
Du psichologinio nesaugumo darbe veidai: kokybinio ir kiekybinio nesaugumo raiškos įvertinimas Lietuvos darbuotojų imtyje <i>Ieva Urbanavičiūtė, Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė, Dalia Bagdžiūnienė</i> ..	36
Organizacinė psichologija-2.....	36
Bendradarbiaujantis konfliktų sprendimo stilius kaip subjektyviai suvokiamų patyčių darbe saugos veiksnys <i>Milda Astrauskaitė, Roy Max Kern, Guy Notelaers</i>	36
Karjeros adaptyvumo skalė: daugelio indikatorių – daugelio pasekmių modelio analizė <i>Antanas Kairys, Ieva Urbanavičiūtė, Birutė Pociūtė, Audronė Liniauskaitė</i>	37
Prosocialios ir vidinės motyvacijos vaidmuo darbuotojų pilietiškam elgesiui <i>Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė, Ieva Urbanavičiūtė, Dalia Bagdžiūnienė</i>	37
Darbuotojų socialinės identifikacijos su grupe ir darbo ir šeimos konflikto ryšys: socialinių-demografinių rodiklių svarba <i>Rūta Skučaitė, Giedrė Genevičiūtė-Janonienė, Auksė Endriulaitienė</i>	38
Kokybiniai tyrimai - nauja vadovavimo psichologijos "mada" <i>Aurelija Stelmokienė, Auksė Endriulaitienė</i>	39
Socialinė psichologija.....	39
Mokslinę monografiją pristatant: psichologinių veiksnių sąveika lietuvių rizikingam vairavimui paaiškinti <i>Rasa Markšaitytė, Auksė Endriulaitienė, Laura Šeibokaitė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė, Aistė Pranckevičienė</i>	39
Psichologinės gerovės ir nuostatų į socialinius pokyčius sąsajos <i>Evaldas Kazlauskas, Paulina Želvienė</i> ..	40

Transgeneracinė sutuoktinių konfliktų analizė <i>Jolanta Sondaitė, Lina Smalinskaitė</i>	40
Mes turime skirtumų, ar mums jau skirtis? Skirtingumo išgyvenimas poroje <i>Vilija Girgždė</i>	41
Vyresnio amžiaus žmonių optimizmo, pasitenkinimo gyvenimu ir socialinio palaikymo bei psichosocialinio prisitaikymo sąsajos <i>Vilija Banevičienė, Loreta Gustainienė</i>	41
Stendiniai pranešimai: Klinikinė psichologija ir sveikatos psichologija	42
Seksualinę prievartą patyrusių aukų prievartos pasekmių vertinimas bei pagalbos, siekiant su jomis susitvarkyti, paieškos ypatumai <i>Aistė Mitaitė, Kristina Žardeckaitė – Matulaitienė</i>	42
Hipertenzija sergančiųjų nuostatų į gydymą ir ligą sąsajos su gydymo nurodymų laikymusi <i>Olga Zamalijeva, Augustinas Rotomskis, Roma Jusienė</i>	42
Studentų adaptyvaus ir neadaptyvaus perfekcionizmo ir nerimo sąsajos <i>Andrius Šmitas, Aidas Perminas</i>	43
Alkoholio vartojimas: lūkesčiai ir motyvai <i>Inga Milevičiūtė</i>	43
Internetinės į sprendimus sutelktos savipagalbos priemonės veiksmingumas siekiant studentų psichologinio-socialinio funkcionavimo pokyčių <i>Rytis Pakrošnis, Viktorija Čepukienė</i>	44
Adaptacijos sutrikimų sampratos naujovės ir psichosocialinės pagalbos galimybės <i>P.Želvienė, E.Kazlauskas, P.Skrubis, E.Mažulytė, M.Dovydaitienė, J. Eimontas</i>	45
Saviveiksmingumo reikšmė keičiant reumatinėmis ligomis sergančiųjų sveikatai žalingą elgesį <i>Laura Alčiauskaitė, Liuda Šinkariova</i>	45
Psichologinės pagalbos paieška ir streso įveikos strategijos <i>Gina Levickienė, Justas Šefleris</i>	46
Studentų miego kontrolės lokuso bei nuostatų į miego higieną sąsajos su miego kokybe ir akademiniais pasiekimais <i>Agnė Murauskaitė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė</i>	46
Šizofrenijos simptomai ne visada reiškia šizofreniją: anti-N-metil-D-aspartato receptorių encefalito klinika <i>Ieva Salialionė</i>	47
Studentų subjektyviai suvoktos sveikatos bei sveikatai nepalankaus elgesio sąsajos su subjektyviai suvoktu stresu <i>Ieva Pečiulienė, Aidas Perminas</i>	47
Psichinių funkcijų vertinimo ypatumai Lietuvos psichikos sveikatos priežiūros įstaigose: praktikų nuomonė analizė <i>Augustinas Rotomskis, Albinas Bagdonas, Neringa Grigutytė, Ieva Vainoraitė, Paulius Šimanavičius</i>	48
Dvigubo kelio bulimijos modelio kintamųjų išreikštumo palyginimas adaptyvaus ir neadaptyvaus perfekcionizmo grupėse <i>Eglė Urvelytė, Aidas Perminas</i>	49
Nuovargio, sukkelto regimąja erdvine užduotimi, ryšys su progesterono lygiu organizme <i>Donatas Noreika, Inga Griškova-Bulanova, Aidas Alaburda, Mindaugas Baranauskas, Ramunė Grikšienė</i>	49
Taisytos adenbruko kognityvinio tyrimo metodikos (ace-r) ir protinės būklės mini tyrimo (mmse) diagnostinės vertės palyginamoji analizė <i>Augustinas Rotomskis, Ramunė Margevičiūtė, Albinas Bagdonas, Arūnas Germanavičius, Neringa Grigutytė, Rasa Ruseckienė, Karolina Petraškaitė, Dainius Kudarauskas</i>	50
Stendiniai pranešimai: Organizacinė psichologija	51
Proaktyvus elgesys darbe: prielaidos ir padariniai <i>Marija Miselytė</i>	51

Stendiniai pranešimai: Pedagoginė ir raidos psichologija	51
Vyresnių klasių mokinių patiriamo streso ir streso įveikos strategijų sąsajos: tėvų emigracijos bei tėvų skyrybų patirties reikšmė <i>R. Markšaitytė, K. Žardeckaitė-Matulaitienė, A. Pranckevičienė, L. Šeibokaitė, A. Endriulaitienė, E. Klapatauskaitė</i>	51
Ikmokyklinio amžiaus vaikų, turinčių regėjimo sutrikimų, mokyklinė branda : retrospektyva <i>Vytautas Gudonis, Audrė Udrienė</i>	52
Keturmečių planavimo gebėjimai: susiję veiksniai ir pasekmės psichosocialinei raidai <i>Rima Breidokienė, Roma Jusienė</i>	53
Gera besimokančių mokinių intelektinių ir kūrybinių gebėjimų sąsajos su lietuvių ir matematikos pasiekimais 16 gyvenimo metais <i>Jurga Misiūnienė</i>	53
Baigiamųjų klasių mokinių mokymosi pasiekimų palyginimas priklausomai nuo perfekcionizmo tipo <i>Eglė Miežinytė, Jurga Misiūnienė</i>	54
Jaunesnio ir vyresnio amžiaus paauglių pykčio kontrolės ir agresyvaus elgesio skirtumai Jaunesnio ir vyresnio amžiaus paauglių pykčio kontrolės ir agresyvaus elgesio skirtumai. <i>Dovilė Normantaitė, Aidas Perminas</i>	54
Stendiniai pranešimai: Psichoonkologija	55
Įsitikinimų apie krūties vėžio profilaktiką reikšmė moterų įsitraukimui į pirminę ir antrinę krūties vėžio profilaktiką <i>Jovita Žibūdaitė, Aidas Perminas</i>	55
Stendiniai pranešimai: Socialinė psichologija.....	56
„Žvaigždė“ – studento kaukė ar autentiška asmenybė? <i>Irena Alperytė</i>	56
Studentų aktyvaus – empatiško klausymosi gebėjimų reikšmė „gero klausytojo“ vertinimui <i>Dainora Kasiliauskytė, Kristina Žardeckaitė – Matulaitienė</i>	56
Suaugusių vyrų socialinės informacijos apdorojimas pateikiant greitą ir lėtą atsaką nevienareikšmiškose socialinėse situacijose <i>Andrius Lošakevičius, Gintautas Valickas</i>	57
Migracinių ketinimų įgyvendinimas: priežastys ir charakteristikos <i>Rasa Markšaitytė, Auksė Endriulaitienė, Laura Šeibokaitė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė, Aistė Pranckevičienė</i>	57
Sutuoktinių turimų klaidingų įsitikinimų apie bendravimą poroje ryšys su jų pasitenkinimo santuoka kaita vienerių metų laikotarpiu <i>Danutė Savickaitė, Justina Slavinskienė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė</i>	58

Žmogaus ugdymui tarnaujanti psichologija: dr. A. Šidlauskaitės gyvenimo faktai, mintys ir darbai

Eglė Rimkutė

Agota Šidlauskaitė, gimusi Lietuvoje, baigusi Vytauto Didžiojo universitete Teologijos ir filosofijos fakultetą, vėliau psichologijos studijas tęsusi Milano katalikiškame universitete ir ten įgijusi mokslinį daktaro laipsnį, buvo priversta savo profesinę veiklą plėtoti ne savo tėvynėje. Nuo 1948 m. iki šiol ji gyvena ir dirba Kanadoje, teoriškai ir praktiškai gilindamasi į vaiko psichologijos sritį. Būdingiausias dr. A. Šidlauskaitės psichologijos bruožas – nuoseklus holistinės prieigos taikymas tiek teoriniam žmogaus fenomenų aiškinimui, tiek praktinės psichologinės pagalbos organizavimui. Ypač ryškiai jos postuluojamas kūno ir psichikos vienovės principas atsiskleidė jos įkurtame Vaiko studijų centre prie Otavos universiteto. Šis centras, kurio pagrindinė paskirtis buvo psichologinė pagalba mokymosi sunkumų turintiems vaikams, kartu tarnavo ir studentų mokymo bei mokslinių tyrimų tikslams. Suprasdama, kad mokymosi sunkumai yra ne vienos izoliuotos funkcijos sutrikimas, o visą asmenį liečianti, dažnai dėl nepalankių aplinkos poveikių atsiradusi problema, A. Šidlauskaitė suprato ir tai, kad norint atitaisyti sutrikimus, nepakanka nei žodinių psichologo konsultacijų, nei treniruojamųjų pratimų su vaiką varginančia mokymo medžiaga. Jos įsitikinimu, buvo reikalingas ilgalaikis pakeitimas gyvenimo sąlygų, į kurias reaguodamas vaiko organizmas persitvarkytų, susidarytų naujus nervinius ryšius, lemiančius psichinių funkcijų pokyčius. Vadovaujantis tuo buvo kuriama vaiko raidai ir jos poreikiams palanki „gyvenimo erdvė“. Čia buvo pritaikyta ir prancūzų audiopsichologologo A. Tomatiso organizmine koncepcija pagrįsta disleksijų įveikos metodika. Dar daugiau taikomosiomis tokios psichologijos sampratos galimybėmis naudojamosi A. Šidlauskaitės 1981 m. įkurtoje ir jos iki šiol globojamoje privačioje Ventos parengiamojoje mokykloje, kurią galima laikyti savotišku vaikui psichologiškai palankaus ugdymo modeliu. Pagrindinis mokyklos tikslas – padėti kiekvienam moksleiviui maksimaliai išplėtoti savo gabumus tampant socialiai atsakinga asmenybe. To siekiama individualizuotu mokymu, kuris remiasi išsamiau vaiko ir jo gyvenimo šeimoje psichologiniu įvertinimu, vaiko, o ne dalyko mokymo akcentavimu. Visą mokyklos bendruomenės veiklą, į kurią įsitraukdamas vaikas įsisavina moralines normas, įgyja atsakingo bendravimo įgūdžius, sąmoningai organizuoja pačios mokyklos steigėjos tikslingai pasirinktų bendraminčių pedagogų ir jų pagalbinių komanda.

Klinikinė ir sveikatos psichologija-1

Psichikos sveikatos politikos aktualijos Lietuvoje ir Europoje

Robertas Povilaitis

Pasaulio sveikatos organizacija 2013m. rugsėjo mėn. patvirtino Europos psichikos sveikatos veiksmų planą, kuriame aprašė 7 tikslus bei kiekvienam tikslui pasiekti PSO Europos regiono valstybėms narėms pasiūlė įvairius veiksmus. PSO siūlo veiklas prioritetizuoti pagal valstybės narės poreikius ir egzistuojančius resursus. Pranešime taip pat bus pristatytas 2014m. kovo mėn. Lietuvoje patvirtintas Psichikos sveikatos strategijos įgyvendinimo ir savižudybių prevencijos veiksmų planas 2014–2016 metams bei apžvelgtas jo atitikimas PSO Europos psichikos sveikatos veiksmų planui bei Lietuvos 2007m. LR Seimo patvirtintai Psichikos sveikatos strategijai.

Į sprendimus sutelktos savipagalbos priemonės: kūrimas, vystymas ir veiksmingumas

Viktorija Čepukienė, Rytis Pakrošnis

Pastaruoju metu mokslinėje literatūroje pabrėžiamas didelis savipagalbos programų, kurios padidintų psichologinės pagalbos prieinamumą bei ekonominį veiksmingumą, poreikis. Dažniausiai savipagalbos priemonės taikomos kognityvinės-elgesio terapijos tradicijoje, tačiau pastaruoju metu, plintant virtualios psichologinės pagalbos idėjoms, priemonės, kurios sudaro sąlygas klientui padėti sau tiesiogiai nedalyvaujant specialistui, susilaukia vis daugiau ir kitų terapijos kryptų atstovų dėmesio. Pranešime pristatoma autorių sukurta ir pastaruosius 5 metus vystoma bei tyrinėjama savipagalbos priemonė, pagrįsta susitelkimo į sprendimus idėjomis. Pranešime atskleidžiama: • Susitelkimo į sprendimus principų ir idėjų panaudojimo savipagalbos kontekste galimybės. • Priemonės kūrimo principai ir gairės bei vystymo etapai, atspindintys savipagalbos priemonės skirtingas formas: popierinis darbalapis; internetinė forma; interaktyvi kompiuterinė programa. Atskleidžiami kiekviename etape atlikti priemonės trukmės, turinio, formos pakeitimai ir juos paskatinę argumentai. • Kiekviename priemonės vystymo etape atliktų veiksmingumo tyrimų studentų grupėje, lyginant su įvairiomis lyginamosiomis grupėmis, taikant subjektyvias ir standartizuotas tyrimo metodikas, svarbiausi rezultatai ir išvados. • Tolesnio į sprendimus sutelktos savipagalbos priemonės vystymo perspektyvos, numatomi tyrimai. Konferencijos dalyviai pranešimo metu bus ne tik supažindinami su į sprendimus sutelkta savipagalbos priemone, bet ir kviečiami reflektuoti apie tokių priemonių taikymo psichologų praktiniame darbe galimybes.

Šeimos politinių represijų ir pasipriešinimo sovietų okupacijai istorija, tapatumas ir komunikacija

Eglė Mažulytė, Danutė Gailienė, Monika Skerytė-Kazlauskienė

Kalbėjimas apie patirtus sukrečiančius įvykius yra reikšmingas traumų aspektas, į kurį svarbu atsižvelgti ne tik terapiniame, bet ir šeimos kontekste. Sovietinių represijų patyrimas paliko pasekmių po daugelio metų ne tik patiems nukentėjusiems (Kazlauskas, 2006), bet ir vėlesnėms kartoms (Vaskelienė, 2012), komunikacija šeimose apie sovietines represijas buvo veikiamą besitęsiančios sovietų okupacijos. Kadangi šeimos istorija formuojama per keletą kartų, mūsų tyrimo tikslas yra nustatyti, kaip siejasi tėvų ir senelių patirtis, susijusi su politinėms represijomis, kalbėjimas šeimose apie tai, ir asmenų santykis su savo šeimos istorija. Apklausta 300 įvairių Lietuvos vietovių 18-73 m. amžiaus ($M = 45,25$; $SD = 18,62$) gyventojų, iš jų 110 vyrų ir 190 moterų. Tyrimo dalyviai nurodė savo tėvų ir senelių politinių represijų ir pasipriešinimo sovietinei okupacijai patirtį, atsakė į klausimus, ar jų šeimoje buvo kalbama apie sukrečiančius II Pasaulinio karo bei pokario metų įvykius, kaip apie tai buvo kalbama, koks dabar jų santykis su to laikotarpio savo šeimos istorija. Pristatoma dalis platesnio mokslinio tyrimo, finansuojamo Europos socialinio fondo lėšomis pagal visuotinės dotacijos priemonę (VP1-3.1-ŠMM-07-K-02-023). Tyrimo dalyviai suskirstyti į grupes pagal tėvų politinių represijų ir dalyvavimo pasipriešinimo sovietinei okupacijai veikloje patirtį (86 patyrė, 169 – ne, 31 – tiksliai nežino), taip pat pagal senelių patirtį (117 patyrė, 102 – ne, 67 – tiksliai nežino). Nustatyta,

kad skirtingos patirties šeimose skiriasi ir komunikacijos apie Lietuvos istorinius įvykius būdai, pavyzdžiui nukentėjusių ar dalyvavusių pasipriešinimo veikloje šeimų pokalbiuose reikšmingai daugiau buvo jaučiama stiprybės ir pasididžiavimo ($\chi^2 = 12,38$; $p < 0,01$). Gauti rezultatai parodė reikšmingus tapatinimosi su savo šeimos istorija skirtumus tarp išskirtų tiriamųjų grupių (χ^2 nuo 13,27 iki 32,27; visų $p < 0,01$). Tyrimo dalyviai, kurių tėvai ar seneliai yra nukentėję nuo politinių represijų ar dalyvavę pasipriešinimo sovietinei okupacijai veikloje, labiausiai tapatinasi su šeimos istorija. Mažiausiai su savo šeimos istorija tapatinasi tie tyrimo dalyviai, kurie nežino tikslios informacijos apie šias tėvų ar senelių patirtis.

Tyrimų, atliekamų po kritinių įvykių, etiniai aspektai

Gita Argustaitė

Įvairūs žmoniją kamuojantys įvykiai – stichinės nelaimės, teroristiniai išpuoliai, tarpasmeninis smurtas, kelių eismo įvykiai ir kiti atsitikimai neretai juos patyrusiems asmenims palieka rimtų fizinės ir psichikos sveikatos pasekmių. Į tokius įvykius patekę asmenys rizikuoja patirti ilgai trunkančius padarinius, iš kurių kaip itin rimtos psichikos sveikatos problemos išskiriami potrauminio streso sindromas ir kiti nerimo sutrikimai, depresija, priklausomybės ir kiti sutrikimai. ir reikalaujantis gana sudėtingo gydymo. Pastaruosius kelis dešimtmečius intensyviai vykdomi sunkias patirtis turėjusių asmenų tyrimai, siekiant kaip įmanoma išsamiau išsiaiškinti šių įvykių įtaką asmens sveikatos būklei ir įvairius su šiuo procesu susijusius veiksnius. medikamentinių ir nemedikamentinių alternatyvų jau esamoms. Žiūrint į PTSS tyrimus ir gydymą per bioetikos mokslo prizmę, kyla abejonių dėl kai kurių tokių procedūrų etiškumo. Šiame darbe pateikiamos pagrindiniai kritinių įvykių pasekmių tyrimų keliami etiniai klausimai ir mėginama į juos atsakyti, remiantis esamos literatūros apie tokio pobūdžio tyrimus analize. Tyrimai kelia tokius klausimus: Gera darymo ir nekenkimo sveikatos priežiūroje principas: ar gali būti, jog pakartotinė sutrikimų diagnostika, t.y., papildomos apklausos ir tyrimai, kurie nėra absoliučiai būtini diagnozei, yra žalingi žmonėms, kurie jau ir taip patyrė stiprią traumą? T.y., ar siekdami naudos, tyrėjai nesukelia tiramiesiems neproporcingai didelės žalos? Autonomijos principas: ar po intensyvios traumos ir ilgo sveikatos sutrikimo pasikeičia asmens suvokimas ir ar jis vis dar gali duoti informuotą sutikimą? Ar sunkių įvykių aukos gali priimti savarankišką sprendimą savanoriškai dalyvauti PTSS tyrimuose? Kitaip tariant, ar PTSS tyrimai nepažeidžia tiriamųjų autonomijos? Apžvelgtuose užsienio mokslininkų straipsniuose tyrimų autoriai gautus rezultatus vertina kaip palankius tolimesnei tyrimų plėtrai ir nemano, jog gaunami rezultatai apibendrinus turi neigiamos įtakos tyrimuose dalyvaujantiems asmenims. Žvelgiant į tai per etinę prizmę, kyla klausimas, ar iš tyrimų gaunama nauda išties yra pateisinama, jei bent maža dalis juose dalyvaujančių asmenų patiria neigiamas emocijas ir galimą žalą, tegul ir laikiną, psichikos būklei.

Optimistinio požiūrio į gyvenimą ir požiūrio į socialines transformacijas ryšys istorinių traumų kontekste

Jonas Eimontas, Rasa Bieliauskaitė, Neringa Grigutytė

Tyrimai rodo, kad sunkios psichologinės traumos įvairius žmones paveikia skirtingai. Psichologinis atsparumas, asmenybės ypatumai ir kiti veiksniai lemia tai, kaip žmogus išgyvena traumuojančius įvykius (Brewin, 2001; Benard, 1999). Šiame tyrime žvelgiame į dvejopas traumas: istorines-šeimos (nukentėję nuo sovietinių represijų) ir asmenines (plėšimai, prievartavimai ir kt.) bei tai, kaip jos veikia vienos kitą. Optimistinis požiūris į gyvenimą yra viena iš asmenybės savybių, kuri padeda įprasminti traumos patyrimą. Šio tyrimo tikslas – įvertinti, kaip optimizmas siejasi su požiūriu į socialines transformacijas istorinių ir asmeninių trauminių išgyvenimų kontekste. Metodika. Darbe naudojami šiuo metu atliekamo mokslinio tyrimo „Sunkių traumų ir socialinių transformacijų psichologiniai padariniai ir jų įveika“, finansuojamo Europos socialinio fondo lėšomis pagal visuotinės dotacijos priemonę, duomenys. Tyrimo dalyvių imtis 300 (36,7 proc. vyrų, 63,3 proc. moterų), po 100 iš kiekvienos kartos – jauniausiųjų (nuo 18 iki 30 metų), vidurinėsios (nuo 40 iki 53 metų) ir vyriausiųjų (nuo 60 iki 73 metų). Tyrime naudotas Revizuotas gyvenimo

orientacijos testas (angl. Life Orientation Test – Revised) skirtas optimistiniam požiūriui į gyvenimą matuoti, Gyvenimo įvykių klausimynas (angl. Life Events Checklist), tyrėjų parengti klausimai apie politinių represijų patyrimą šeimoje (paties tiriamojo, jo tėvų bei senelių) bei klausimai apie socialinių transformacijų vertinimą (skalėje nuo 0 iki 5). Rezultatų analizei naudota tiesinė regresinė analizė. Rezultatai. Nukentėjusių nuo sovietų represijų grupėje optimizmas susijęs su tuo, kaip žmogus vertina save socialinių transformacijų kontekste, nepriklausomai nuo to, kiek asmeninių traumų patyrė. Šioje grupėje didesnis individo optimistiškumas prognozuoja geresnį prisitaikymo prie santvarkos po 1990 m. nepriklausomybės atkūrimo vertinimą, geresnį gyvenimo po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo vertinimą, aukštesnį patriotiškumo vertinimą ir geresnį asmeninio gyvenimo Lietuvoje vertinimą. Nenukentėjusių grupėje optimizmas neprognozuoja nei vienu tyrinėtų socialinių transformacijų vertinimo.

Potrauminio streso trumpalaikės psichosocialinės pagalbos veiksmingumas

E.Kazlauskas, P.Želvienė, E.Mažulytė, M.Dovydaitienė, P.Skruibis

Epidemiologinių tyrimų duomenys atskleidžia didelį potrauminio streso sutrikimo (PTSS) paplitimą. Per pastaruosius kelis dešimtmečius vis daugiau dėmesio kreipiama į psichologinės pagalbos veiksmingumą. Veiksmingų pagalbos būdų psichotraumatologijoje apžvalga atskleidžia pakankamai įrodymų, patvirtinančių į traumą orientuotos kognityviosios elgesio terapijos (TF-CBT) ir nujautrinimo ir perdirbimo akių judesiais (EMDR) metodų veiksmingumą (Kazlauskas, 2013). Kita vertus, tyrimai atskleidžia, kad nemažai daliai potrauminį stresą turinčių asmenų, net ir taikant TF-CBT ar EMDR pasibaigus terapijai būdingi klinikinio lygio PTSS požymiai. Pastarojo meto studijos atskleidė, kad trumpalaikės eklektinės potrauminio streso intervencijos (BEPP) metodas, pasiūlytas prof. B.Gersons iš Amsterdamo universiteto gali veiksmingai padėti asmenims, turintiems PTSS. Šio tyrimo tikslas buvo įvertinti BEPP veiksmingumą Lietuvos populiacijoje.

Tyrime dalyvavo 10 asmenų nuo 20 iki 74 m. (M = 36). Visi tyrimo dalyviai buvo patyrę trauminius stresorius ir tyrimo pradžioje turėjo klinikinio lygio PTSS simptomų. Laikas po traumos buvo vidutiniškai 7 m. (nuo 1 iki 33m.). Tyrimo dalyviai kreipėsi dėl pagalbos savanoriškai, reaguodami į skelbimus apie teikiamą pagalbą. Tyrimo dalyviams buvo taikyta 16 sesijų struktūruota BEPP intervencija, vadovaujantis BEPP vadovu. BEPP taikė profesionalūs psichologai, kurie buvo apmokyti taikyti šį metodą. Tyrimo dalyvių savijauta buvo įvertinta kiekvieno susitikimo metu, taip pat pasibaigus intervencijai ir praėjus pusei metų po pagalbos taikymo. Tiriamųjų savijautos dinamikos įvertinimui buvo naudojamos IES-R (Kazlauskas et al., 2007) ir CORE-OM instrumentų Lietuviškos versijos. Projektą finansavo Lietuvos mokslo taryba (sut nr. MIP-011/2012).

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad pasibaigus terapijai, asmenims nebuvo reikšmingų potrauminio streso požymių, pagerėjo tyrimo dalyvių funkcionavimas. Psichoterapijos efektai buvo stabilūs praėjus pusei metų po intervencijos. Tyrimas atskleidė BEPP perspektyvumą Lietuvos populiacijoje.

Klinikinė ir sveikatos psichologija-2

Studentų rizikingo elgesio paplitimas ir jo tarpusavio sąsajos

Laima Bulotaitė

Rizikingas elgesys tai elgesys, keliantis grėsmę asmens fizinei bei psichikos sveikatai, raidai bei gerovei (Eaton, Kann ir kt., 2012;Guzman, Bosch, 2007; Maggs, Frome ir kt., 1997). Statistiniai duomenys liudija, kad rizikingas elgesys yra daugelio ligų bei sutrikimų priežastis. Jis minimas ir tarp 10-ties pagrindinių ankstyvos mirties priežasčių (PSO,2010, 2005). Todėl rizikingo elgesio prevencija yra vienas svarbiausių jaunų žmonių sveikatos stiprinimo veiksnių. Pripažįstant, kad rizikingas elgesys paplitęs paauglių tarpe, daugiausia tyrėjų dėmesio susilaukia mokyklinio amžiaus vaikų rizikingas elgesys. Nėra aišku, ar perėjus į kitą amžiaus tarpsnį rizikingo elgesio mažėja, kokios rizikingo elgesio formos labiausiai paplitę. Studentų įsitraukimas į rizikingą

elgesį gali turėti neigiamų pasekmių jų akademiniams pasiekimams, socialinei, fizinei ir psichologinei raidai bei visai tolimesnei karjerai. Mūsų darbo tikslas buvo nustatyti rizikingo elgesio paplitimo studentų tarpe ypatumus bei rizikingo elgesio tarpusavio sąsajas. Tyrime dalyvavo 664 studentai iš 8 Lietuvos universitetų (KU, KTU, LEU, LSMU, MRU, ŠU, VDU, VU). 76% moterų, 24% vyrų. Amžiaus vidurkis 20,4 metai (SD= 2,2). Tyrime naudota specialiai sukurta anketa, skirta demografiniams duomenims bei rizikingam elgesiui atskleisti. Remiantis rizikingo elgesio modeliais, statistika bei kitų autorių atliekamais darbais, buvo pasirinktos 10 rizikingo elgesio formų. Nustatyta, kad 30,5 proc. studentų vieną kartą per savaitę ar dažniau vartoja alkoholį, 49,7 proc. iš jų išgeria 6 ir daugiau SAV vienu metu, 31,7 proc. yra vartoję narkotikų, 18,9 proc. yra vairavę apsvaigę nuo alkoholio, 51,3 proc. važiavo su apsvaigusiu nuo alkoholio vairuotoju, 56,7 proc. rašė SMS žinutes vairuodami, 23,5 proc. yra galvoję apie savižudybę, 31,2 proc. kultivuoja ekstremalų sportą, 27 proc. nenaudoja apsaugos priemonių lytinių santykių metu. Nustatyti rizikingo elgesio paplitimo skirtumai tarp vaikinių bei merginų ir skirtingų kursų studentų. Remiantis tyrimo rezultatais galima pateikti naujų įžvalgų kuriamoms prevencinėms ar sveikatos stiprinimo programoms studentams.

Lietuvių emigrantų Airijoje fizinio aktyvumo ir sveikos mitybos ypatumai: ar emigrantai prisitaiko prie naujos kultūros gyvenimo būdo?

Rasa Markšaitytė, Laura Šeibokaitė, Auksė Endriulaitienė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė, Aistė Pranckevičienė, V. Žemaitaitienė

Tyrinėjant emigrantų gerovę ir gyvenimo būdą, galima kelti kelias prielaidas. Viena iš prielaidų yra, kad tam tikro tipo žmonės pasirenka emigruoti iš gimtosios šalies, t.y. egzistuoja migranto asmenybės tipas, kuris dar prieš emigraciją skiriasi nuo kitų gimtosios šalies gyventojų. Kita prielaida, yra ta, kad emigravę žmonės keičia savo gyvenimo būdą, prisitaikydami prie naujos kultūros tradicijų, ir todėl emigrantų ypatumai skiriasi nuo gimtosios šalies gyventojų. Galiausiai, galima būtų galvoti, kad emigrantai siekia išsaugoti sau įprastą gyvenimo stilių, todėl nesiskiria nuo tėvynainių, tačiau gali skirtis nuo priimančios šalies gyventojų. Šios alternatyvios prielaidos tikrinamos analizuojant lietuvių emigrantų fizinį aktyvumą ir mitybos ypatumus – tuos gyvenimo stiliaus aspektus, kurie galėtų būti pakankamai lengvai kintantys. Tyrime dalyvavo 147 Lietuvoje gyvenantys lietuviai, 133 airiai ir 142 lietuviai gyvenantys Airijoje (apie 56 proc. jų – moterys). Tiriamųjų amžius svyravo nuo 18 iki 65 m. (vidurkis 33,4 m.). Tiriamieji atsakė į savižinos klausimus. Šiam pranešimui naudojama Tarptautinio fizinio aktyvumo klausimyno (IPAQ) trumpoji versija bei mitybos įpročius matuojanti poskalė iš G. Turconi ir M. Celsa (2003) mitybos ypatumų klausimyno. Tyrimo rezultatai rodo, kad kontroliuojant tiriamųjų amžių ir išsilavinimą, Airijoje gyvenantys lietuviai pasižymi didesniu fiziniu aktyvumu nei jų tėvynainiai ar airiai. Mitybos ypatumų skirtumų šiose trijose grupėse neaptikta. Emigrantų fizinio aktyvumo ir mitybos ypatumų skalės nekoreliuoja su gyvenimo Airijoje trukme. Gauti rezultatai neleidžia patvirtinti prielaidos, kad emigrantai prisitaiko prie naujos šalies gyvenimo būdo, nes emigrantai demonstruoja aukštesnius fizinio aktyvumo rodiklius nei priimančios šalies gyventojai, taip pat panašu, kad neturi ir koreguoti mitybos įpročių, nes abiejų šalių gyventojų mitybos įpročiai nesiskiria. Reikalingi tolimesni tyrimai leidžiantys atsakyti klausimus apie psichologines emigracijos priežastis ir emigrantų prisitaikymo naujoje kultūroje principus.

Lūkesčių alkoholio vartojimo atžvilgiu ir emocinio išraiškingumo reikšmė priklausomų nuo alkoholio asmenų motyvacijai atsisakyti vartoti alkoholį

Justina Slavinskienė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė

Pasaulinės sveikatos organizacija (PSO) pabrėžia, kad piktnaudžiavimas alkoholiu ir priklausomybė nuo jo – aktuali problema, sukianti ne tik fizinės, bet ir psichinės sveikatos problemas. Be to, neatsiejama žala patiriama ir visuomeniniu lygmeniu. Nors priklausomybės nuo alkoholio mechanizmas gana plačiai išanalizuotas, visgi lieka aktualus klausimas kaip efektyviai teikti priklausomybę alkoholiui turintiems asmenims siekiant ilgalaikių elgesio, motyvacijos, bei su emocijomis susijusių pokyčių.

Tyrimo tikslas – įvertinti lūkesčių alkoholio vartojimo atžvilgiu, emocinio išraiškingumo ir demografinių veiksnių reikšmę nuo alkoholio priklausomų asmenų motyvacijai atsisakyti vartoti alkoholį.

Tyrimo metodika: tyrime naudotas sudarytas penkių dalių klausimynas. Jį sudarė demografiniai rodikliai (lytis, amžius, išsilavinimas, alkoholio vartojimo stažas), teigiamus, neigiamus ir su kognityviniais-motoriniais pokyčiais susijusius lūkesčius alkoholio vartojimo atžvilgiu įvertinantis klausymas (angl. Alcohol Expectancy Questionnaire (AEQ-A); PerezAranibar, Van de Broucke, Fontane, 2005), penkių ekspresyvumo aspektų skalė (angl. Five Expressivity Facet Scale, Gross, John, 1998) ir tris pasirengimo keistis ir gydytis etapus įvertinanti skalė (angl. Stages of change readiness and treatment eagerness scale (SOCRATES), Miller, Tonigan, 1996). Visos naudotos metodikos buvo išverstos į lietuvių kalbą.

Tiriamieji: tyrime dalyvavo 136 nuo alkoholio priklausomi asmenys (100 vyrų ir 36 moterys), besigydantys Kauno apskrities priklausomybės ligų centre. Tyrimas atliktas 2013 m. vasario - gegužės mėnesiais.

Rezultatai ir išvados: Atliktus tiesinę regresinę analizę (enter metodas) buvo nustatyta, kad tik neigiami su alkoholio vartojimu susiję lūkesčiai (Std. beta = 0,192, p=0,023), emocinių impulsų intensyvumas (Std. beta=0,229, p=0,021) ir teigiamas išraiškumas (Std. beta=0,021, p=0,020) statistiškai reikšmingai prognozavo motyvaciją atsisakyti vartoti alkoholį. Be to, lytis (priklausomos nuo alkoholio moterys) (Std. beta =0,180, p=0,049), aukštesnis išsilavinimas (Std. beta=-0,137, p=0,038) ir gaunamas skirtingas gydymas (reabilitacijos 12 žingsnių programa ir palaikymo grupė po reabilitacijos) (Std. beta=0,288, p=0,001; Std. beta=0,608, p=0,001) yra reikšmingi demografiniai kintamieji prognozuojantys motyvaciją nustoti vartoti alkoholį. Labiau išreikšti neigiami lūkesčiai alkoholio vartojimo atžvilgiu, stipresnis emocinių impulsų intensyvumas ir didesnis teigiamas išraiškumas yra svarbūs psichologiniai kintamieji, prognozuojantys aukštesnę motyvaciją atsisakyti vartoti alkoholį ir keisti su alkoholio vartojimu susijusį elgesį nuo alkoholio priklausomų asmenų grupėje.

Studentų psichikos sveikatos ypatumai

Ieva Šidlauskaitė-Stripeikienė

Dvidešimto amžiaus pabaigoje, dėl sudėtingo pereinamojo laikotarpio, Lietuvos visuomenė patyrė stiprią psichikos sveikatos krizę, pasireiškiančią aukštais save ir kitus žalojančio socialinio elgesio (savižudybės, priklausomybę keliančių medžiagų vartojimas, prievarta ir smurtas) rodikliais. Nors psichikos sveikata 2005 metais Lietuvoje paskelbta prioritetine sveikatos sritimi, iki šiol save ir kitus žalojančio elgesio rodikliai mūsų šalyje išlieka blogi (Nacionalinės sveikatos tarybos pranešimas, 2012). Pranešimo tikslas – pristatyti studentų psichikos sveikatos tyrimą ir jo pagrindinius rezultatus. Tyrimas atliktas 2014 metais. Tyrime dalyvavo Lietuvos sveikatos mokslų universiteto studentai (viso 123). Amžius – 20 metų. Jame analizuotos psichikos sveikatos problemos (Beck'o depresijos, nevilties, Spilbergerio nerimastingumo, Reeder streso klausimynai) bei kiti socialiniai ir psichologiniai rodikliai. Pagrindiniai rezultatai ir išvados: •Studentų psichikos sveikata vidutiniška: beveik dešimtadaliui (6 proc.) tirtųjų buvo būdingas didelis depresiškumas, nerimas, stresas bei neviltis. Bent viena paminėta problema nustatyta mažiau kaip pusei (45 proc.) jų. Dešimtadalis (10 proc.) tiriamųjų nurodo yra bandę save žaleti, o 15 proc. turėjo savižudiškus polinkius per pastaruosius metus. Taip pat 30 proc. tiriamųjų nurodo savo artimiausioje aplinkoje (šeima, draugai) turintys nusižudžiusių ar bandžiusių žudyti asmenų. •Vaikinių ir merginų psichikos sveikatos būklė skyrėsi: merginoms dažniau buvo būdingas didelis depresiškumas, nerimastingumas, stresas, savižudiški polinkiai ir neviltis, o vaikinai dažniau buvo patenkinti įvairiais savo gyvenimo aspektais, tačiau jie dažniau rūkė, vartojo alkoholį bei agresyviai elgėsi.

Psichoaktyvias medžiagas vartojančių jaunuolių motyvacijos keistis ir psichosocialinių veiksnių sąsajos

Jurgita Narmontienė

Psichoaktyvių medžiagų vartojimo problema mūsų šalyje yra didelė, eksperimentavimas su šiomis medžiagomis prasideda dar paauglystėje, tačiau čia kyla daug neatsakytų klausimų: kodėl vieni paaugliai sustoja eksperimentavę, o kiti pereina prie vartojimo, piktnaudžiavimo, kol galiausiai tampa priklausomi? Psichoaktyvias medžiagas vartojančių jaunuolių motyvacija keisti elgesį yra labai svarbi tiek gydymosi procese, tiek ir judant trajektorija nuo eksperimentavimo link priklausomybės. Nepaisant to, atliekami tik

pavieniai tyrimai, atskleidžiantys jaunuolių motyvacijos keistis vartojant psichoaktyvias medžiagas ypatumus. Taigi šio tyrimo tikslas – ištirti psichoaktyvias medžiagas vartojančių jaunuolių motyvacijos keistis ir psichosocialinių veiksnių sąsajas. Tyrime dalyvavo 58 jaunuoliai, besigydantys trijų Lietuvos didmiesčių priklausomybės ligų centruose (43 % moterų ir 57 % vyrų). Amžiaus vidurkis 20 m. Tyrime naudota specialiai sukurta anketa, skirta sociodemografiniams duomenims, psichoaktyvių medžiagų vartojimo ir santykių su draugais bei tėvais ypatumams atskleisti, Pokyčių įvertinimo skalė URICA (DiClemente and Hughes, 1983) bei Psichosocialinio funkcionavimo skalės (Knight, Holcom and Simpson, 1991). Tyrimo rezultatai atskleidė, jog skirtingose motyvacijos stadijose – nesusimąstymo, svarstymo, veiksmo ir pokyčių išlaikymo – esantys jaunuoliai skiriasi pagal psichosocialinio funkcionavimo aspektus. Turintys didesnę pasitikėjimą savimi priimančią sprendimus tiriamieji yra labiau linkę atlikti realius veiksmus gydymosi metu ir išlaikyti pasiektus pokyčius, taip pat kaip ir tie, kurie santykius su savo tėvais vertina kaip gerus ir palaiko artimus santykius su draugais. Tuo tarpu į svarstymo stadiją patenkantys tiriamieji pasižymi aukštesniu nerimo ir mažesniu priešiško aplinkai lygiu. Taip pat rezultatai parodė, kad polinkis elgtis rizikingai yra susijęs su patekimu į susimąstymo ir veiksmo stadijas, o depresijos simptomai – su veiksmo.

Klinikinė ir sveikatos psichologija-3

Sveikatos psichologijos studijų, mokslo ir praktikos raida: dabartis ir perspektyvos Lietuvoje

Antanas Goštautas

Paskelbus psichologiją savarankiška sritimi tuometinėje gamtos mokslų sistemoje (W. Wundt, 1879) suklestėjo taikomoji psichologija ir jos šakos medicinoje. Pensilvanijos universiteto psichiatrijos ligoninėje įsisteigė specialistų grupė pavadinta psichologijos klinika (1885), pradėtas kursas studentams (1886) ir naujas žurnalas (1895) – Klinikinė psichologija. Nauja disciplina paplito universitetuose ir psichiatrijos institucijose. Kita psichikos reiškinių tyrimo kryptis – psichoanalizė (S.Freud,1895), ženkliai įtakojo klinikių psichologų ir psichiatrų praktinę veiklą. Jos pagrindu atsirado psichoanalitinė psichologija, psichoanalitinė psichiatrija, psichosomatinė medicina, projekcinių metodų interpretacija, psichoanalitinė, psichodinaminė psichoterapija ir kitos disciplinos. Bendru psichoterapijos pavadinimu, sudaryti šimtai įvairių psichologinio poveikio (terapijos) metodų, kurie taikomi pavieniui arba psichologijoje, medicinoje ar atskiroje psichoterapijos specializacijoje. Sąryšyje su medicina kūrėsi taikomosios psichologijos šakos pavadintos biologine (fiziologine) psichologija, patopsichologija, neuropsichologija, reabilitacijos psichologija, medicinos psichologija, sprendžiančios problemas susijusias su sveikata, liga, bei sergančiųjų reabilitacija. Taikomosios psichologijos ir medicinos mokslo ir praktikos ryšio kontekste susidarė dvi naujos disciplinos – sveikatos psichologija (1976) ir elgsenos medicina (1977). Šių disciplinų turinys ir tikslai visiškai atitinka dabartinę sveikatos priežiūros misiją - sveikatos stiprinimą, lėtinių ligų profilaktiką, ligos pasekmių šalinimą, sergančiųjų reabilitacija ir sveikatos politikos formavimą. Sveikatos psichologija grindžiama bio-psichosocialiniu, tarpusavyje sąveikaujančių reiškinių, sistemos modeliu (Engel, 1976), rizikos faktorių teorija ir faktais bei įrodymais (evidence based) grindžiama terapija. Remiantis šiais principais, Lietuvoje sveikatos psichologija pradėta įgyvendinti medicinos psichologijos tyrimų kontekste tuometiniame Kardiologijos institute (1973), o 1998 m. pradėta dviejų metų sveikatos psichologijos magistro studijų programa VDU. Sveikatos psichologijos principų įgyvendinimas palengvina profesionalizaciją ir integraciją į sveikatos priežiūros sistemą, sveikatos ir ligos problemų sprendimą, tarpdisciplininius mokslinius tyrimus ir specialistų bendradarbiavimą, siekiant aukščiausios galimos, su sveikata susijusios, gyvenimo kokybės. Įgyvendinant sėkmingą sveikatos psichologų integraciją medicinos psichologo darbo vietoje, reikia suderinti psichologijos sąvokų sistemą (socialiniai mokslai) su sąvokomis sveikatos priežiūros sistemoje (biomedicina), suderinti praktiką internatūroje po universiteto baigimo, profesinius reikalavimus darbo vietoje ir įvesti profesijos licenzijavimą.

Išemine širdies liga sergančiųjų sveikatos rodikliai ir ketinimai keistis. Ar tai susiję?

Liuda Šinkariova, Milda Jušinskaitė, Raimonda Petrolienė

Įvadas. Sergantieji išemine širdies liga (IŠL) pasižymi sveikatai nepalankiu elgesiu ir motyvacijos jį keisti stoka. Vienas metodų, leidžiančių patikrinti, kaip kinta jų elgesys bei motyvacija, yra transteoretinis modelis (Prochaska, DiClemente, 1985), paremtas pasirengimo keistis stadijų pokyčiais (nesusimąstymo, mąstymo apie permainas, veiksmo). Žvalgomojo tyrimo metu pastebėta, kad ne visiems pacientams žemesnė pokyčių stadija pasikeičia į aukštesniąją, todėl kyla klausimas, ar tai gali priklausyti nuo fizinės sveikatos rodiklių (kūno masės indeksas, arterinis kraujo spaudimas, fizinis žmogaus pajėgumas). Siekiant išsiaiškinti, kaip transteoretinis modelis atskleidžia elgesio pokyčius, ir patikrinti, ar skirtingi sveikatos rodikliai gydymo pradžioje gali nulemti skirtingus pasirengimo keistis stadijų pokyčius, buvo atliktas žvalgomasis tyrimas. Jo tikslas – nustatyti sąsajas tarp IŠL sergančiųjų fizinės sveikatos rodiklių ir pasirengimo keistis stadijų pokyčių ypatumų.

Metodika. Tyrimas buvo atliekamas VšĮ Abromiškių reabilitacijos ligoninėje. Siekiant keisti elgesį bei motyvaciją, 12 kardiologinio skyriaus pacientų buvo konsultuojami motyvavimo pokalbiu (MP) – metodu, kuris, išsiaiškinant bei išsklaidant prieštarigus jausmus, padeda sustiprinti paciento vidinę motyvaciją ir taip sukelti elgesio pasikeitimus (Miller, Rollnick, Butler, 2008). Prieš pirmąją MP konsultaciją ir po paskutinės buvo vertinamos pacientų pasirengimo keistis stadijos. Pokyčiams atskleisti buvo naudojami sveikatai nepalankias elgsenas (alkoholio vartojimą, rūkymą, fizinį aktyvumą ir mitybos įpročius) įvertinantys pasirengimo keistis etapų nustatymo klausimynai (Rollnick, Heather, Gold, Hall, 1992), sudaryti pagal transteoretinį modelį.

Rezultatai. Daugiau nei pusei MP dalyvavusių pacientų pasirengimo keistis stadijos pasikeitė į aukštesnes: 4 iš nesusimąstymo į mąstymo apie permainas stadiją, o 3 iš nesusimąstymo į veiksmo. 5 pacientams liko ta pati, iki intervencijos nustatyta, mąstymo apie pokyčius stadija. Sveikatos rodikliai tokie, kaip KMI, AKS, fizinio žmogaus pajėgumo duomenys statistiškai reikšmingai nesiskiria tarp pacientų, kuriems po intervencijos pasirengimo keistis stadija pasikeitė į aukštesnę ir kurių stadijos nepakito. Pastebėta, kad tiriamieji, kurių pokyčių stadijos nekito, yra linkę į nutukimą labiau nei tie, kuriems po MP buvo nustatytos aukštesnės pokyčių stadijos.

Išvados. IŠL sergantieji po MP yra linkę keistis, t.y. pasižymi aukštesne pasirengimo keistis stadija. Tiriamieji, kurių stadijos nepakito, pasižymi didesniu KMI.

Pacientų po miokardo infarkto nerimas ir depresija esant skirtingam gydymo būdui

Alicja Juškienė, Jonas Juškėnas, Gediminas Kundrotas, Aurelija Podlipskytė, Vaidutė Gelžinienė, Vilija Jakumaitė, Robertas Bunevičius

Psichologinis distresas stebimas kaip nerimo ir depresijos simptomai yra paplitę tarp pacientų po miokardo infarkto (MI). Tyrimai rodo, jog psichologinis distresas susijęs su blogesnėmis prognozėmis ir blogesne į pacientą orientuota sveikatos būkle. Tačiau vis dar trūksta tyrimų nagrinėjančių psichologinį distresą esant skirtingam gydymui po MI. Tyrimo tikslas – įvertinti pacientų po MI depresijos ir nerimo simptomų skirtumus esant skirtingam gydymo būdui: konservatyviam gydymui (KG), perkutaninei transluminalinei koronaroangioplastikai (PTKA) ar vainikinės arterijos šuntavimo operacijai (VAŠO). Tyrime dalyvavo 667 pacientai po MI (499 vyrai, (75 proc.), amžiaus vidurkis 59 ±9 metai): 122 KG pacientai (60 proc. vyrų), 447 PTKA pacietai (79 proc. vyrų), 89 VAŠO pacientai (74 proc. vyrų). Nerimo ir depresijos simptomai vertinti Ligoninės nerimo ir depresijos simptomų skale (LNDS). Vertinti demografiniai (lytis, amžius) ir kardiologiniai klinikiniai (funkcinė būklė pagal NYHA funkcinę klasę, arterinės hipertenzijos klasė, širdies nepakankamumo klasė, naudojami medikamentai) duomenys. Tyrimo rezultatai parodė, jog devyniasdešimt šeši (14.4 proc.) pacientai turėjo depresijos simptomų (LNDS-depresija ≥ 8). LNDS –depresijos įverčiai statistiškai reikšmingai buvo aukšesni VAŠO pacientų grupėje lyginant su KG pacientais (p=0.026) ir PTKA pacientais (p<0.001). Depresijos simptomai buvo dažnesni tarp pacientų po VAŠO (26.5 proc.) lyginant su KG (18.0 proc.) ir PTKA (10.7 proc.) pacientais (p=0.03; p<0.001, atitinkamai). Nerimo simptomai (LNDS-nerimas ≥ 8) buvo stebimi

tarp 225 pacientų (33.7 proc.). LNDs-nerimo įverčiai statistiškai reikšmingai nesiskyrė tarp grupių ($p>0.05$). Nerimo simptomai buvo dažniau stebimi tarp KG pacientų (41 proc.) lyginant su PTKA pacientais (31 proc) ($p=0.04$). Pacientai po VAŠO patiria daugiau depresijos simptomų lyginant su KG ir PTKA pacientais. Tuo tarpu nerimo simptomai dažnesni tarp KG pacientų lyginant su PTKA pacientais.

Ciniškas priešškumas didina priešlaikinės mirties riziką

Kastytis Šmigelskas

ĮVADAS. Cinizmas ir priešškumas kitų žmonių atžvilgiu yra tokios savybės, kurios visuomenėje laikomos nemėgstamomis. Gali būti, kad šios savybės neigiamai atsiliepia ir patiems žmonėms, kurie jas turi, kadangi moksliniai tyrimai jau yra iškėlę klausimą, ar šios savybės turi įtakos žmogaus sveikatai, ar ne. **TYRIMO TIKSLAS:** nustatyti, ar ciniškas nepasitikėjimas yra susijęs su priešlaikinėmis mirtimis vidutinio amžiaus vyrų kohortoje. **METODAI.** Tyrimas atliktas Suomijoje naudojant kohortinio tyrimo, trunkančio nuo 1984 m., duomenimis. Tiriamieji buvo 2682 vyrai (reprezentatyvioji imtis), tyrimo pradžioje buvę 42–60 m. amžiaus. Vidutinis tiriamųjų stebėjimo kohortiniame tyrime laikotarpis buvo 19,4 m. Ciniškas nepasitikėjimas vertintas taikant 8 klausimų skalę (Cynical Distrust Scale). Statistinė analizė atlikta remiantis Kokso regresiniu modeliavimu, įtraukiant biologinius ir socialinius-ekonominius veiksnus. **REZULTATAI.** Ciniškas nepasitikėjimas yra susijęs su priešlaikiniu mirtingumu: vertinant mirtingumą nuo širdies-kraujagyslių sistemos ligų jis didina riziką apie 40–60 proc., o vertinant mirtingumą nuo kitų priežasčių – apie 20–40 proc. Ypač padidėjusi rizika yra būdinga tiems vyrams su cinišku nepasitikėjimu, kurie savo vidutiniame amžiuje dar neturėjo širdies-kraujagyslių ligų istorijos – jų mirtingumo nuo širdies-kraujagyslių ligų rizika buvo padidėjusi 2–3 kartus. **IŠVADOS.** Ciniškas nepasitikėjimas kitais žmonėmis yra susijęs su padidėjusia priešlaikinės mirties rizika. Ypač tai būdinga vertinant mirtingumą nuo širdies-kraujagyslių ligų ir ypač tarp vyrų, kurie tyrimo pradžioje neturėjo širdies-kraujagyslių ligų istorijos.

Pacientų, sergančiųjų išemine širdies liga ir esančių kardiologinės reabilitacijos programoje, motyvacijos ir protinio nuovargio ryšys su kognityvinėmis funkcijomis

Julius Burkauskas, Julija Brožaitienė, Robertas Bunevičius

Įvadas. Tyrimai parodė, kad psichologinis distresas, kaip nerimas ir depresija, yra susiję su pacientų sergančiųjų išemine širdies liga (IŠL) nuovargiu [1]. Nuovargio ir kognityvinių funkcijų ryšys dar nebuvo išsamiai tyrinėtas. **Metodai.** Tyrime, kuris truko 5 metus, dalyvavo 722 pacientai, sergantys IŠL (529 vyrai (73 proc.)), amžiaus vidurkis – 58 metai ($SD=9$)). Kognityvinės funkcijos buvo matuojamos naudojant Taškų jungimo testą (angl. Trail Making Test) vertinantį objektų paieškos greitį, psichikos lankstumą ir vykdomąją kontrolę; taip pat Skaičių simbolių testą (angl. Digit Symbol Test) ir Skaičių pakartojimo testą (angl. Digit Span Test) iš Wechsler'io suaugusiųjų intelekto skalės (angl. Wechsler Adult Intelligence Scale), vertinančius atitinkamai psichomotorinį atlikimą, atsitiktinį išmokimą, užduoties atlikimo laiką, mechaninės ir operacinės atminties apimtį. Tyrime naudoti socio-demografiniai (lytis, amžius, išsilavinimas) ir klinikiniai (funkcinė būklė pagal NYHA funkcinę klasę, kairiojo skilvelio išstūmimo frakcija (IF)) duomenys. Naudojant daugiadimensinį nuovargio inventorių (MFI-20), įvertintas IŠL pacientų subjektyvus motyvacijos lygis ir protinis nuovargis. Pacientai buvo priskirti prastesnių kognityvinių funkcijų, didesnio nuovargio grupei jei jie pateko į 25-tą tyrimo populiacijos procentilį, remiantis kognityvinių testų ir nuovargio inventoriaus duomenimis. Daugiamatė logistinė regresija buvo naudota įvertinti motyvacijos ir protinio nuovargio ryšį su IŠL pacientų kognityvinėmis funkcijomis. **Rezultatai.** Atlikus daugiamatės logistinės regresijos analizę, kontroliuojant lyties, amžiaus, išsilavinimo, NYHA funkcinės klasės ir IF parametrus, nustatyta, kad sumažėjusi motyvacija didina tikimybę lėčiau atlikti testą ($\beta=1,56$, 95 proc. $PI=1,05-2,32$), o protinis nuovargis didina tikimybę prastesniam atsitiktiniam išmokimui ($\beta=1,92$, 95 proc. $PI=1,30-2,84$) ir vykdomajai kontrolei ($\beta=1,56$, 95 proc. $PI=1,06-2,31$). **Išvados.** IŠL pacientų, dalyvaujančių kardiologinės reabilitacijos programoje, sumažėjusi motyvacija ir protinis nuovargis prognozuoja sumažėjusį testų atlikimo greitį, prastesnį atsitiktinį išmokimą ir vykdomąją kontrolę. **Literatūra.** [1] Bunevicius, A., Stankus,

A., Brozaitiene, J., Girdler, S.S., Bunevicius, R., 2012 Relationship of fatigue and exercise capacity with emotional and physical state in patients with coronary artery disease admitted for rehabilitation program. Am Heart J. 162(2), 310-16.

Onkopsichologija

Moterų, sergančių krūties vėžiu, asmenybės bruožų bei streso, susijusio su liga, įveikimo strategijų sąsajos su gyvenimo kokybe

Irina Baniėnė

Krūties vėžys – dažniausias moterų onkologinis susirgimas ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje. Šios ligos gydymas trunka ilgai, yra sudėtingas ir keliantis nemažai psichologinių sunkumų. Nežiūrint į tai, krūties vėžiu sergančios moterys skirtingai prisitaiko prie ligos bei skirtingai vertina savo gyvenimo kokybę. Viena iš priežasčių – įveikos strategijų, sprendžiant fizinius bei psichologinius sunkumus, susijusius su ligos atsiradimu ir gydymu, naudojimas (Lauver D.R et al., 2007; Manuel J.C. et al., 2007). Streso įveikimo strategijų pasirinkimas priklauso nuo daugybės faktorių: individualaus ligos įsivaizdavimo, amžiaus, gyvenimo sąlygų, ankstesnių susidūrimų su krizėmis, ligos stadijos, ligos eigos (Schumacher, 2001), išsilavinimo, pozityvaus mąstymo ir psichosocialinės paramos (Al-Azri, 2009). Yra duomenų, kad įveikos pasirinkimas susijęs ir su asmenybės ypatumais (Lazarus, 1989; Costa, McCrae, 1985).

Tyrimo tikslas – išanalizuoti moterų, sergančių krūties vėžiu, asmenybės bruožų bei streso, susijusio su liga, įveikimo strategijų sąsajas su sveikata susijusia gyvenimo kokybe.

Tiriamieji. 102 krūties vėžiu sergančios moterys, kurioms nustatyta I – II krūties vėžio stadija, atliktas operacinis gydymas, prieš operacinį gydymą nėra atliktas chemoterapinis ar spindulinis gydymas, dėl vėžio ligos gydos pirmą kartą.

Tyrimo metodai: H. ir S. Eysenck asmenybės klausimynas (EPI); Stresogeninių situacijų įveikos klausimynas COPE (angl. Coping Orientation of Problem Experience); Europos vėžio gydymo ir tyrimo organizacijos (angl. EORTC Quality of Life Group) gyvenimo kokybės klausimynas EORTC QLQ - C30 ir jo modulis EORTC QLQ - BR23.

Tyrimo rezultatai ir išvados. Krūties vėžiu sergančios moterys, pasižyminčios aukštesniais ekstraversiškumo rodikliais dažniau linkusios naudoti adaptyvias streso įveikimo strategijas: socialinės emocinės paramos ieškojimo, humoro bei bendrą į problemą nukreiptą ir bendrą į emocijas nukreipta įveikimą, palyginus su moterimis, pasižyminčiomis aukštesniais neurotiškumo bei psichotiškumo rodikliais. Krūties vėžiu sergančios moterys, pasižyminčios aukštesniais ekstraversiškumo rodikliais savo bendrą su sveikata susijusią gyvenimo kokybę bei seksualinį funkcionavimą suvokia kaip geresnį, palyginus su moterimis, pasižyminčiomis aukštesniais neurotiškumo bei psichotiškumo rodikliais. Moterys, dažniau naudojančios adaptyvias streso įveikimo strategijas, savo bendrą su sveikata susijusią gyvenimo kokybę, emocinį, kognityvinį bei seksualinį funkcionavimą vertina kaip geresnius ir jaučia mažesnę baimę dėl ateities, palyginus su moterimis dažniau naudojančiomis mažiau adaptyvias įveikimo strategijas. Krūties vėžiu sergančių moterų geresnę bendrą su sveikata susijusią gyvenimo kokybę paaikškina dažnesnis adaptyvaus į emocijas nukreipto įveikimo bei retesnis mažiau adaptyvaus įveikimo naudojimas.

Padėti gyventi iki mirties – apie psichologo darbą su pacientais, esančiais terminalinėje ligos stadijoje

Jolanta Masian

Psichologine prasme mirties artėjimas yra susijęs su pagrindinės žmogaus vertybės – gyvenimo praradimu. Tai sukelia labai intensyvias mirštančio žmogaus ir jo aplinkinių emocines reakcijas. Šiuolaikinėje visuomenėje vengiama kalbėti apie mirtį. Vis dažniau žmonės miršta apraizgyti lašelinėmis ir prijungti prie įvairiausių jų gyvybę palaikančių aparatų, toli nuo kito žmogaus. Apie šį gyvenimo aspektą taip pat retai kalba psichologai. Šio pranešimo tikslas pasidalinti psichologo dirbančio paliatyviosios pagalbos bei slaugos įstaigoje patirtimi. Dėl pacientų fizinių galimybių apribojimų ir riboto terapijos laiko, terminalinėje ligos stadijoje esantiems pacientams dažniausiai taikoma palaikomoji psichoterapija. Psichologas nieko neprimeta - pats pacientas nustato darbo tempą ir kryptį. Psichologas tik padeda jam pastebėti, suprasti ir išsakyti savo poreikius, nukreipti energiją į savo vidaus pasaulį. Vienas iš pagrindinių psichologo darbo tikslų – padėti nepagydomai sergančiam žmogui suprasti, kad preterminalinė ir terminalinė ligos stadija - tai irgi gyvenimas. Jo gyvenimas, kurį jis gali išgyventi taip, kaip jis nori. Išgyventi, o ne skirti jam likusį laiką mirties laukimui. Pastebėta, kad nepagydomai sergančių pacientų psichoemocinę būklę pagerina kartu su tradicine palaikomąja terapija taikoma meno terapija, muzikos terapija, juoko terapija, šokio-judesio terapija, biblioterapija, veiklos terapija, relaksacija, vizualizacija. Visa tai padeda sukurti kontaktą su pacientu, praminti kelią kalbėjimui apie svarbius pacientui klausimus, susijusius su gyvenimu ir mirtimi. Psichologo darbas su pacientais, esančiais terminalinėje ligos stadijoje, tai darbas su žmonėmis, išgyvenančiais gedulą dėl savo gyvenimo praradimo. Jis reikalauja iš psichologo ne tik psichologinio darbo įgūdžių ir dvasinio pasiruošimo: savo požiūrio į gyvenimą, merdėjimą, mirtį apibrėžimo, susitaikymo su savo mirtingumu, savo apribojimų teikiant pagalbą suvokimo, pasiruošimo duoti pacientui savo laiką ir įdėmų buvimą, bet taip pat neuropsichologijos ir paliatyviosios medicinos žinių. Dirbant su pacientais esančiais terminalinėje ligos stadijoje psichologas turi mokėti tikra šių žodžių prasme būti su pacientu čia ir dabar, nes kitur ir rytoj gali nebūti.

Onkopsichologijos vystymasis Lietuvoje

Giedrė Bulotienė, Joana Butėnaitė

Įvadas. Didėjant sergamumui vėžiu - Lietuvoje kasmet suserga daugiau kaip 18 tūkstančių žmonių - ir tuo pačiu ilgėjant išgyvenamumui, vis daugiau žmonių gyvena su psichosocialiniu pažeistumu. 2011 m. pabaigoje Lietuvoje buvo 88 597 sergantys vėžiu asmenys. Europos Tarybos direktyvose, skirtose vėžio profilaktikos ir gydymo klausimams, pabrėžiama būtinybė atsižvelgti į onkologinių pacientų psichosocialinius poreikius. Šio pranešimo tikslas – apžvelgti onkopsichologijos, kaip atskiros šakos, nukreiptos į vėžio ligos psichologinius, socialinius ir dvasinius aspektus, plėtojamąsi Lietuvoje. Rezultatai. Pastarąjį dešimtmetį onkopsichologijos vystymasis Lietuvoje vyksta keliomis kryptimis: plečiasi onkopsichologinės krypties moksliniai tyrimai; vykdoma mokymo - edukacinė veikla; daugėja onkopsichologų ir psichosocialinių paslaugų įstaigose, kuriose gydomi onkologiniai pacientai: VUOI, VUL Santariškių klinikos (Vilnius), Jūrininkų ligoninė (Klaipėda), LSMU klinikos (Kaunas); steigiasi individualios onkopsichologijos praktikos ir centrai. Plėtojamos onkopsichologinės paslaugos: individualus konsultavimas, grupinė psichoterapija, meno terapija bei onkologinių ligonių poreikius atliepanti socialinė veikla. Onkologinių pacientų distreso matavimas, taikant distreso termometrą (autorė J. Holland), nuo 2011 m. įdiegtas VUOI į kasdieninę onkologinę praktiką. Svarbų vaidmenį onkopsichologijos vystymesi Lietuvoje suvaidino NVO: 2007 m. įsteigta Psichosocialinės onkologijos asociacija (POA) ir kitos. POA, vienijanti apie 30 narių, nuo 2009 m. yra Pasaulinės psichosocialinės onkologijos draugijų federacijos Tarybos narė. Plečiasi tarptautiniai ryšiai su užsienio onkopsichologais: perimama JAV, Šveicarijos, Anglijos, Lenkijos ir kt. šalių patirtis. 2011 m. ir 2014 m. Lietuvoje įvyko dvi mokslinės tarptautinės psichosocialinės onkologijos

konferencijos. Lietuvos onkopsichologai ne kartą dalyvavo Pasauliniuose kongresuose, tobulino savo žinias stažuotėse ir mokymuose užsienyje. Išvados. Tolesniam onkopsichologijos vystymui trūksta metodinio centro, kuris koordinuotų specialistų mokymus, leistų metodinę literatūrą, vystytų onkopsichologines paslaugas ir mokslinius tyrimus. Mūsų vizija – apibendrinus Lietuvos ir užsienio patirtį, sukurti Lietuvoje psichosocialinės onkologijos centrą su ne mažiau kaip 20-ies specialistų komanda, kuris per metus suteiktų kvalifikuotas paslaugas virš tūkstančio pacientų; į jį įeitų ir onkopsichologijos mokslinių tyrimų skyrius. Mes dedame pastangas, kad onkopsichologinė pagalba būtų įtraukta į onkologinių ligų gydymo standartų privalomąjį planą.

Iššūkiai ir sunkumai, su kuriais susiduria medikai, bendraudami su onkologiniais pacientais

Sandra Birbilaitė

Įvadas: Specialistai, dirbantys su onkologiniais pacientais, kasdieniniame savo darbe susiduria su mediciniais iššūkiais siekdami parinkti tinkamiausią gydymo planą, užtikrinti geresnę sergančiojo gyvenimo kokybę bei palengvinti kančią. Pasitikėjimu, abipuse pagarba pagrįstas specialisto kontaktas su sergančiuoju ir jo artimaisiais padeda tiksliau įvertinti simptomus, mažina sergančiojo nerimą ir depresiją, bejėgiškumo jausmą, palengvina fizinį ir emocinį skausmą. Tuo tarpu nesugebėjimas užmegzti ir palaikyti adekvatų darbinį santykį su pacientu, gali paskatinti pastarojo nerimą, nepasitenkinimą specialistu ar gydymo įstaiga, gydymo režimo nesilaikymą ir net gydymo nutraukimą. Kitas darbo su onkologiniais pacientais aspektas – dideli darbo krūviai, nuolatinis specialistų susidūrimas su pacientų netektimis, darbas su lėtiniais, kenčiančiais bei mirštančiais pacientais, neprognozuojama onkologinės ligos eiga įtakoja specialistų fizinę bei psichologinę savijautą, tiek sergantiesiems teikiamų paslaugų kokybę. Tikslas: Aptarti medikų darbo su onkologiniais pacientais praktinius ir emocinius aspektus bei stresą ir pasitenkinimą darbu keliančius veiksnius. Pristatyti specialistų, dirbančių onkologijos srityje, bendravimo įgūdžių tobulinimo poreikio (BĮTP) pilotinio tyrimo rezultatus. Metodas: BĮTP įvertinimo klausimynas buvo parengtas remiantis moksline literatūra bei pasitelkus gydytojų onkologų, slaugytojų ir onkologinių pacientų žvalgomojo pusiau struktūruoto interviu duomenis. BĮTP įvertinimo klausimyną sudaro 28 uždaro bei atviro tipo klausimai. Tyrime dalyvavo 122 specialistai (gydytojai ir slaugytojos), dirbantys su onkologiniais pacientais, iš įvairių Lietuvos miestų: Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Alytaus, Šiaulių ir kt. Rezultatai: Pilotinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad 76% slaugytojų bei 53% gydytojų mano, kad jiems trūksta tinkamo parengimo, kaip reiktų bendrauti su onkologiniais pacientais bei jų artimaisiais. Paklausti, kas yra sudėtingiausia bendraujant su šia pacientų grupe - 67% gydytojų nurodė, kad sunkiausia yra pranešti blogas žinias (diagnozę, žinias apie ligos atsinaujinimą, progresavimą ir t.t.). Net 78% medikų nurodė, kad blogų žinių pasakymo metu jie išgyvena stiprų stresą, kurio trukmė, anot daugiau nei 50% apklaustųjų, yra nuo vienos iki trijų dienų, o kartais tęsiasi net savaitę po pokalbio. Išvados: Tyrimas rezultatai parodė didelį medikų bendravimo įgūdžių tobulinimo poreikį dirbant su onkologiniais pacientais. Vienas iš svarbiausių veiksnių, nulemiančių onkologų išgyvenamą stresą, pasitenkinimą darbu bei vidinį kompetencijos jausmą – tai santykiai su pacientais bei jų artimaisiais.

Simontono terapijos taikymas onkologiniams pacientams

Jolanta Masian, Teresa Sausaitis

Šio pranešimo tikslas yra pristatyti C. Simontono terapijos metodus bei pasidalinti patirtimi taikant šią terapiją darbe su onkologiniais pacientais.

Onkologine liga susirgę žmonės išgyvena baimę, nerimą, bejėgiškumo, beviltiškumo, sumažėjusios kontrolės jausmus. Dėl ligos ir jos gydymo specifikos onkologiniai pacientai dažnai patiria fizinę ir socialinę izoliaciją, kenčia fizinius bei emocinius skausmus.

Moksliniais tyrimais įrodyta, kad didžiausią efektyvumą teikiant psichologinę pagalbą onkologiniams pacientams turi pažintinės-elgesio terapijos metodai, apimančys relaksacijos, streso įveikos strategijų ir problemų sprendimo mokymus. Tokio pobūdžio priemonių taikymas yra

veiksmingas norint pagerinti pacientų nuotaiką, subjektyvų gyvenimo kokybės vertinimą, sumažinti psichines kančias bei fizinio skausmo suvokimą.

Vienas iš onkopsichologijoje taikomų metodų yra C.Simontono terapija, kuri remiasi pažintinės-elgesio terapijos, tame tarpe M.C.Maultsby racionalios-elgesio terapijos principais.

Pagrindiniai C.Simontono terapijos bruožai, lemiantys jos efektyvumą teikiant psichologinę pagalbą onkologiniams pacientams yra šie:

- Terapija yra intensyvi ir trumpalaikė, o tai yra labai svarbu atsižvelgiant į onkologinės ligos specifiką;

- Taikoma ne tik sergantiesiems, bet ir jų artimiesiems, kas padeda kurti socialinio palaikymo ratą, mažinti sergančiųjų socialinę izoliaciją;

- Pacientai yra skatinami aktyviai dalyvauti gydyme, bendradarbiauti su medicinos personalu, ieškoti būdų, kaip pagerinti savo gyvenimo kokybę;

- Terapijos eigoje pacientai yra mokomi relaksacijos, problemų sprendimo metodų, kas padeda sumažinti baimės jausmą ir pagerina nuotaiką;

- Terapijos eigoje skatinamas sveikų nuostatų formavimas, pacientai mokomi racionalaus mąstymo taisyklių, kas pagerina pacientų prisitaikymą ligos situacijoje.

Lietuvos onkopsichologai sėkmingai taiko C.Simontono ir M.C.Maultsby terapijos metodus dirbdami su onkologine liga sergančiais ar sirgusiais pacientais bei jų artimaisiais.

Vertindami šios terapijos poveikį, jos dalyviai teigia, kad esminis dalykas yra tai, jog jie gavo ne tik psichologinę pagalbą, bet ir išmoko, kaip pagelbėti sau sunkioje gyvenimo situacijoje.

Onkopsichologinės pagalbos nevyriausybiniam sektoriuje patirtis: projektas “Mylintys gyvenimą”

Eglė Urbutienė

Įvadas. Tyrimų duomenimis, apie 30 % onkologinių pacientų išgyvena aukštą distresą, apie 20 % - diagnozuojami nerimo, depresijos ar adaptacijos sutrikimai (Mitchell, Holland, 2013; Bulotienė, 2006). Taigi, maždaug trečdaliui pacientų reikalinga profesionali, specializuota psichologinė pagalba. Onkologiniuose skyriuose, kur šiuo metu teikiama onkopsichologinė pagalba, dirbančių specialistų bei etatų yra per mažai. Pagalbos trūkumą išsako ne tik pacientai, jų artimieji, bet ir medikai. Mokamos psichologo konsultacijos prieinamos ne visiems, nes ligos metu sumažėja darbingumas, iškyla finansinių sunkumų. Atsižvelgiant į onkopsichologinės pagalbos poreikį, svarbu užtikrinti ir vystyti nemokamą pagalbą tiek stacionare, tiek už jo ribų. 2012 m. buvo sukurtas nemokamos psichologinės pagalbos onkologiniams pacientams ir jų artimiesiems projektas „Mylintys gyvenimą“. Šio pranešimo tikslas – pristatyti projekto įgyvendinimo patirtį, rezultatus, taikomas intervencijas. Projekto pristatymas. Projekto metu pacientams ir jų artimiesiems siūlomos individualios psichologo konsultacijos ir meno terapijos užsiėmimai grupėje. Konsultacijos vyksta “Onkopsichologijos ir komunikacijos centre” arba telefonu. 2012 - 2013 m. konsultacijos suteiktos 538 pacientams ir jų artimiesiems. Pagrindinės kreipimosi priežastys: diagnozės žinia, ligos sukelti pokyčiai ir prisitaikymas prie jų, recidyvo baimė, vienišumas ir bendravimo poreikis, pasimetimas dėl bendravimo su sergančiuoju, netektys. Atsižvelgiant į pacientų fizinius, psichologinius, socialinius, dvasinius išgyvenimus, sukurta meno terapijos programa. Tai 10 užsiėmimų ciklas, kurio metu pacientai grupėje gali išreikšti susikaupusius jausmus bei spręsti dėl ligos kylančius sunkumus per meninės raiškos priemones. Užsiėmimai vyksta Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose ir Panevėžyje. Užsiėmimus lankė virš 200 pacientų. Remiantis pacientų atsiliepimais, kurie buvo surinkti individualių interviu metu baigus meno terapiją, dalyvavimas meno terapijos grupėje jiems padėjo sumažinti dėl ligos kylantį nerimą, vienišumo jausmus, sustiprinti pasitikėjimą savimi bei meilę gyvenimui, net ir su liga. Išvados. Įvertinus dviejų metų projekto rezultatus – apskaičiavus kiekvieno pusmečio individualių konsultacijų ir meno terapijos dalyvių skaičių, bendrą konsultacijų „akis į akį“ ir telefonu skaičių - stebima, jog besikreipiančių pacientų daugėja. Pradiniuose pokalbiuose nauji pacientai įvardija, jog apie onkopsichologinę pagalbą

sužinojo iš projekte jau dalyvavusių pacientų, kurie padrąsina kreiptis pagalbos, taip pat iš gydytojų bei slaugytojų. Stiprėja nuostatos, jog onkopsichologinė pagalba svarbi gydymosi ir sveikimo dalis. Projekto veiklos didina onkopsichologinės pagalbos prieinamumą stacionaruose besigydantiems pacientams, taip pat baigusiems gydymą, artimiesiems, ne tik Vilniaus, bet ir kitų miestų gyventojams.

Klinikinė ir sveikatos psichologija-4

Biogrįžtamojo ryšio relaksacijos ir progresuojančios raumenų relaksacijos galimybės mažinant studentų akademinį stresą

Ieva Pečiulienė, Aidas Perminas

Įvadas: Studentai yra specifinė populiacija, kuri turi įveikti daug kliūčių, kad galėtų sėkmingai įgyvendinti akademinis siekius. Pripažįstama, kad fizinę ir psichikos sveikatą neigiamai veikia ne tik didžiosios gyvenimo permainos (partnerio netekimas, liga, kraustymasis), bet ir nedideli kasdieniai stresoriai bei įvykiai (konfliktai su partneriu, draugais, šeima, draugo išdavystė, socialinis atstūmimas ir kt.) (Lazarus ir Folkman, 1984, Kohn ir kt., 1994, Perrez, 1992). Vieni studentai šiuos veiksnius suvokia kaip įprastus šiam gyvenimo periodui, kiti juo suvokia kaip stresorius, kuriuos reikia įveikti. Pagrindiniai stresoriai, kurie įtakoja universiteto studentus akademinėje aplinkoje, apima daug sričių. Tai aukštos akademinės ambicijos, neaiškūs reikalavimai, konkurencija dėl stipendijų išmokų, prasti santykiai su dėstytojais ar kitais studentais, finansiniai sunkumai, romantinių santykių problemos, nauja aplinka atvykus į studijas, prasti laiko valdymo įgūdžiai, mitybos, miego įpročiai (Hudd ir kt., 2000, Alzaeem, ir kt., 2010, Agolla, Ongori, 2009, Wilks, 2008). Atsipalaidavimo technikų mokymasis gali neutralizuoti neigiamą streso poveikį ir grąžinti žmogaus organizmą į homeostazės balansą (Wimbush, 2000). Tyrimo tikslas įvertinti progresuojančios raumenų bei biogrįžtamojo ryšio relaksacijų galimybes mažinant subjektyviai suvokto streso bei akademinio streso rodiklius. Metodai: Buvo apklausta 623 Vytauto Didžiojo universiteto studentai, iš jų dalyvauti tyrime pakviesta 30, kurių amžius nuo 18-39 metų (vidurkis 20,66 SD 2,26). Dalyviai atsitiktinai buvo padalinti į 3 grupes: progresuojančios (10, 32,3%), biogrįžtamojo ryšio (12, 41,9%) ir lyginamąją (8, 25,8%). Eksperimentinių grupių dalyviams 4 biogrįžtamojo ryšio arba progresuojančios raumenų relaksacijos užsiėmimai buvo vedami kas savaitę, tarp 2 psichologinių rodiklių matavimų (1 ir 6 susitikimas), o lyginamosios grupės dalyviams jie nebuvo vedami. Psichologiniams rodikliams matuoti naudota Subjektyviai suvokto streso skalė (angl. Perceived Stress Scale, Cohen (1983). bei Studentų akademinio streso skalė (angl. Student Academic Stress Scale, Busari, (2011). Rezultatai: Tyrimo rezultatai parodė, kad po biogrįžtamojo ryšio relaksacijos užsiėmimų statistiškai reikšmingai sumažėjo subjektyviai suvokto streso bei akademinio streso rodikliai, kuomet progresuojančios raumenų relaksacijos ir lyginamojoje grupėje nebuvo aptikta statistiškai reikšmingų skirtumų.

Vladas Lazersonas - tarpukario Lietuvos psichologijos žymenybė

Albinas Bagdonas

4-jo Lietuvos kongreso vyksmas Kaune šiais metais simboliškas lietuviškosios psichologijos istorijos požiūriu: Laikinojoje sostinėje beveik visą tarpukarį aktyviai darbavosi įžymus J. Vabalo-Gudaičio bendražygis, eksperimentinės ir taikomosios psichologijos plėtotojas ir diegėjas Vladas Lazersonas. Jis dirbo ne tik praktinį klinikinio psichologo darbą, bet ir dėstė bei vykdė tyrimus Lietuvos universitete nuo pat jo įsikūrimo (nuo 1930 m. VDU), t. y. nuo 1921 m. iki persikėlimo į Vilnių 1940 m. Šiais metais jam būtų sukakę 125 metai. V. Lazersonas gimė 1889 m. balandžio 8 d. Maskvoje, nors jo šeima ir giminė ilgą laiką gyveno Palangoje. Mokėsi Palangoje ir Lodzėje. 1907 m. baigęs gimnaziją studijavo filosofiją ir psichologiją Jienos ir Ciuricho universitetuose ir jau 1911 m. apgina daktaro disertaciją Pagrindinių teorijų apie betarpišką judėjimo įspūdį kritika. Po psichologijos studijų V. Lazersonas Peterburgo ir Tartu (tuomet Jurjevo) universitetuose 1917 m. įgyja dar ir gydytojo diplomą. Trejetą metų darbavosi Kijevo ligoninėse bei dėstė

Moterų aukštuosiuose kursuose. Dėl stiprių antisemitinių išpuolių 1920 m. paliko Kijevą ir atvyko į Lietuvą ir buvo mobilizuotas kaip karo gydytojas, o 1921 m. nukreipiamas į Aukštuosius kursus, kurie po metų ir tampa Lietuvos universitetu. Čia jis įdarbinamas vyriausiuoju asistentu – pagrindiniu J. Vabalo-Gudaičio bendradarbiu. Vėliau jo pagrindine darbo vieta tampa privati klinika. Papildomai dirba žydų organizacijoje OZE, karininkų aukštojoje mokykloje, nuo 1931 m. Lietuvos psichotechnikos ir profesinio orientavimo draugijos laboratorijoje. 1940 m. paskiriamas VU psichologijos katedros vedėju, čia jam suteikiamas ir profesoriaus vardas. 1941 m. atsiduria Kauno žydų gete iš kurio 1944 m. išvežamas į Dachau koncentracijos stovyklą, kur išsekęs 1945 m. ir miršta. Pranešime išsamiau bus apžvelgti V. Lazersono darbai teorinės, eksperimentinės, pedagoginės, klinikinės, neįgaliųjų ir teisės psichologijos srityse. Šiose srityse jis parengė per 100 publikacijų. Kartu su J. Vabalu-Gudaičiu V. Lazersonas buvo ir Alfonso Gučo – pokarinės Lietuvos psichologijos plėtotojo mokytojas.

Haliucinacijų fenomenas neklinikinėje populiacijoje: teorinės prielaidos ir empirinio tyrimo studentų imtyje rezultatai

Aistė Pranckevičienė, Lina Jovarauskaitė

Problema. Haliucinacijos – tai tam tikra sensorinė, asmens valingai nekontroliuojama patirtis, atsirandanti budrumo būsenoje be išorinės stimuliacijos. Tradiciškai haliucinacijų patirtis siejama su psichikos sutrikimais, tačiau užsienio autorių atlikti tyrimai rodo, kad haliucinacijų apraiškų galima aptikti ir neklinikinėje populiacijoje ir tai skatina persvarstyti klasikinį klinikinį požiūrį, jog haliucinacijos yra neginčijamas patologijos simptomas. Pranešime pristatomos psichologinės haliucinacijų patirtį aiškinančios teorijos ir VDU atlikto empirinio tyrimo rezultatai. Metodika. 2013 m. VDU atliktame tyrime haliucinacijų patirtis vertinta Launay-Slade haliucinacijų skale (LSHS-R, Bentall, Slade, 1985). Siekiant iš imties pašalinti tiriamuosius, duodančius socialiai priimtinus atsakymus, kartu administruota Eysenck melo skalė (Eysenck ir Eysenck, 1977), tiriamieji taip pat atsakė į demografinius, sveikatos ir religingumo klausimus. Galutinė tyrimo imtis sudarė 445 VDU studentai (335 (75,3%) moterys ir 110 (24,7%) vyrų). Rezultatai. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad įvairi haliucinacijas primenanti patirtis buvo būdinga nuo 60 iki 1,3% tiriamųjų. LSHS-R skalės faktorių analizė parodė, kad galima išskirti klinikinės ir neklinikinės haliucinacijų patirties faktorius. Neklinikinio lygmens haliucinacijų patirtis yra būdinga aiški, atpažįstama nors ir nykstanti sąsaja su asmens psichikos veikla (pvz., Garsai, kuriuos girdžiu svajodamas, dažnai yra aiškūs ir išsiskiriantys), tuo tarpu klinikinio lygmens haliucinacijų patirtis yra visiškai atskira nuo ją patiriančio asmens (pvz., Praeityje esu girdėjęs dievą, kalbantį su manimi). Neklinikinėje populiacijoje stebimas ženkliai didesnis neklinikinio lygio haliucinacijų patirties paplitimas. Tuo tarpu tiriamieji, kurie nurodė turėję psichikos sveikatos sunkumų, statistiškai reikšmingai dažniau nurodė patiriantys klinikinio lygmens haliucinacijas. Vyrų ir moterų haliucinacijų patyrimo dažnumu nesiskyrė, nerasta skirtumo pagal kilmės vietą, pajamas, šeimyninę padėtį ir religingumą. Išvados ir diskusija. Tyrimo rezultatai patvirtina haliucinacijų kontinuumo hipotezę. Diskusijos metu plačiau pristatomi haliucinacijų vertinimo metodologijos klausimai, šio tyrimo ribotumai, tolesnių tyrimų gairės bei idėjos praktikai.

Psichologinis šokio ir judesio terapijos poveikis pagyvenusiems žmonėms: kokybinė studija

Laima Sapežinskienė, Alvydas Soraka

Psichologinės teorijos, labiausiai įtakojusios šokio ir judesio terapijos (toliau, - ŠJT) tyrimų metodologiją yra Reicho, psichoanalitinė, geštalo, santykių, humanistinė ir Adlerio teorijos (Mills, Daniluk, 2002). ŠJT terapijos tyrimai grindžiami metodologiniu eklektizmu. Tyrimo naujumas atsispindi tame, kad ŠJT, kaip viena iš sveikatinimo kompleksinių priemonių ir metodų, visgi, yra nedaug tyrinėta, ypač 65 metų ir vyresnių asmenų (toliau, senjorų) populiacijoje Lietuvoje. ŠJT buvo įtraukta į Visuomenės sveikatos rėmimo specialiosios programą „Sveiką gyvenimą skatinančios socialinės ir fizinės aplinkos kūrimas“ (Nr. SR - 1313) ir finansuota iš Kauno miesto savivaldybės 2013 metams. Tyrimo tikslas - atskleisti psichologinį ŠJT poveikį

senjorams ir ištirti, kokius išgyvenimus ir asmeninius pokyčius patiria pagyvenę žmonės, dalyvaujantys ŠJT sesijose. Tyrimo metodologija ir metodai: kokybinė pagyvenusių žmonių reakcijų į ŠJT intervenciją studija, grįsta eklektine kokybinių tyrimų metodologija (Levy, 1988; Elliott, 2012). Ji apima fenomenologinės sociologijos, socialinės konstruktyvizmo teorijos, geštalto psichoterapijos, bei ŠJT tyrimų metodologiją, kurioje atsižvelgiama į asmens socialiniams ir emociniams pokyčiams svarbų veiksnį - psichoterapijų santykių formavimą (Mills, Daniluk, 2002; Meekums, 2002). Siekiant suprasti, kaip ŠJT gali paveikti ŠJT dalyvių išgyvenamus patyrimus ir įtakoti pokyčius jų gyvenime, buvo tirti tiriamųjų patyrimai. Taikyta diskurso analizė, ieškant terapinių pokyčių ir išgyventų patyrimų prasmės. Kokybiniai duomenys apdoroti, taikant turinio (content) analizės metodą (Schlagman et al., 2006; Smith et al., 2009). Tyrimo rezultatai. Iš kokybinės duomenų analizės buvo išskirtos pagrindinės temos, apimančios tiriamųjų patirtis ir pokyčius po ŠJT intervencijos. Dalyvių žodžiai vartojami šių aprašymų temų ir potemių pavadinimuose, siekiant tiksliau užfiksuoti šokio terapijos patirties esmę ir prasmę. Išvada. ŠJT intervencijos poveikis ne tik yra aktyvuojantis mobilumą ir socialinį bendravimą, bet ir sustiprina pagyvenusių žmonių siekį patirti pozityvius patyrimus, kurie vėlgi, cikliška veikia, kaip papildoma pagyvenusiųjų emocinio reguliavimo intervencinė strategija.

Vaikų, sergančių epilepsija, santykių šeimose problemos ir jų įveikos būdai

Lora Šapailienė

Epilepsija yra dažniausia problema vaikų neurologijoje, nes liga dažnai prasideda vaikystėje - remiantis statistiniais duomenimis, 60 – 70 % visų ligos atvejų. Tai stipriai paveikia visą šeimą. Situaciją komplikuoja daugialypė ligos etiologija, priepuolių pobūdis, gydymo sudėtingumas ir nežinoma ligos eigos prognozė, psichologiniai šeimos faktoriai. Studijos tikslas – nustatyti šeimų, auginančių epilepsija sergantį vaiką, psichosocialinius aspektus ir auklėjimo sunkumus bei apibrėžti ligos įveikos šeimoje strategijas. Studijos temos aktualumą rodo Lietuvoje atlikto tyrimo (Butkevičienė R., Gailienė I., Endzinienė M., 2004) rezultatai, rodantys, kad vaiko, sergančio epilepsija, ir jo šeimos psichosocialiniai aspektai Lietuvoje mažai tirti, todėl gydytojams ir kitiems specialistams dažnai tenka spręsti ne tik medicines, bet ir socialines – psichologines šių vaikų ir jų šeimų problemas. Tyrimai (Mittan R.J., 2007) rodo, kad kultūrinės stigmos apie epilepsiją nesąmoningai moko būti neįgaliais ir pasiduoti stigmatizacijai tiek pačius sergančiuosius, tiek jų tėvus. Tėvų naudojami įveikos būdai dažnai susiję ir su kaltės jausmu, kuris pasireiškia kaip hiperatsakingumo sutrikimas, kai tėvai prisiima 100 % atsakomybę už vaikų epilepsiją ir traukulius. Kultūroje klestintis žmogaus fizinio tobulumo garbinimas stiprina tėvų išgyvenamos kaltės jausmą, nes jie negali išpildyti kultūros reikalavimo turėti fiziškai tobulą vaiką. Autorius kaip vieną iš įveikos būdų siūlo nepriimti tėvams atsakomybės už jų vaikų smegenyse vykstančius procesus, sukeliančius ligą ir nesijausti dėl to kaltais. Įvairūs ligos įveikos komponentai apima į problemą orientuotas strategijas ir į pažinimą ar emocijas orientuotus sprendimus, įskaitant pageidautiną mąstymą ir vengimą. Pageidautinas mąstymas laikomas labiau teigiama, o vengimas priskiriamas labiau neigiamoms ir nenaudingoms strategijoms (Habdell E.F ir kt., 2007). Mittan R.J. aiškina, kad tėvai, nuolat nerimaujantys dėl galimų vaiko priepuolių, skatina juos bijoti, trukdo stiprinti jų savarankiškumą, kompetencijos, nepriklausomybės ir socialinius įgūdžius.

Raidos ir pedagoginė psichologija-1

Mažų vaikų elgesio ir emociniai sunkumai: kas ir kaip juos vertina, taigi, ką ir kaip tiriamo?

Roma Jusienė

Atliekant individualų psichologinį vaikų įvertinimą, kai svarbu tinkamai aprašyti elgesį bei emocinę būseną ir nustatyti sunkumų priežastis, rekomenduojama rinkti informaciją iš kelių šaltinių: remtis vaiko stebėjimo,

tėvų ir ugdytojų teikiamais vertinimais. Tačiau moksliniuose tyrimuose dažnai remiamasi vienu iš šaltinių – įprastai tėvų (motinų) arba tik ugdytojų (auklėtojų, mokytojų) teikiama informacija. Kiek tarpusavyje dera skirtingų vertintojų teikiama informacija apie mažų vaikų elgesį? Taigi ką iš tikrųjų tyrinėjame, kai remiamės vienu šaltiniu? Į šiuos klausimus siekiama atsakyti, analizuojant trijų 2007-2012 metais atliktų ikimokyklinio amžiaus vaikų tyrimų duomenis. Pirmajame dalyvavo per 800 pusantrų-penkių metų amžiaus vaikų tėvai ir auklėtojos, antrajame – daugiau nei 100 dvimečių-penkiamečių motinos, tėčiai ir auklėtojos, trečiajame – 150 keturmečių motinos ir auklėtojos. Elgesio ir emocinių sunkumų vertinimui taikytas Vaikų elgesio aprašas, kurį pildė tėvai arba auklėtojai (CBCL/1½-5 ir C-TRF; Achenbach, Rescorla, 2000). Vertinimų atitikimas analizuojamas siejant jį su šeimine bei socialine ekonomine padėtimi, tėvų išsilavinimu, auklėjimo būdais, saviveiksmingumu, motinų emocine būsena, vaikų sveikata, patirtais emociniais sukrėtimais, stresiniais įvykiais šeimoje. Vertindami vaikų elgesį, tėvai ir auklėtojai sutaria vidutiniškai, tik tėvai nurodo didesnius įverčius, nei auklėtojai. Tėvų ir auklėtojų teikiami emocinių sunkumų vertinimai dera menkliau. Šeimos socialinė aplinka ir sudėtis, taip pat vaiko patirti emociniai sukrėtimai, šeimos stresiniai įvykiai, reikšmingai siejasi su tėvų, bet ne auklėtojų teikiama informacija. Motinų emocinė būsena bei saviveiksmingumas irgi siejasi su jų, bet ne auklėtojų, teikiamais vaikų emocinių ir elgesio sunkumų vertinimais. Motinų auklėjimo būdai labiau siejasi su jų, o ne tėčių, teikiamais vaikų elgesio vertinimais, ir atvirkščiai. Tačiau bendrai tėvų elgesio su vaiku būdai siejasi – nors kiek skirtingai – ir su tėvų, ir su auklėtojų teikiama informacija apie vaikų elgesio ir emocinius sunkumus. Pagaliau, vaikų fizinės ir/arba psichinės sveikatos problemos taip pat reikšmingai siejasi ir su tėvų, ir su auklėtojų teikiama informacija apie vaikų elgesio ir emocinius sunkumus. Pranešime aptariami pasiūlymai vaikų psychosocialinės raidos tyrėjams bei praktinės rekomendacijos.

Pozityvios jaunimo raidos komponentų sąsajos su pasitenkinimu gyvenimu, psichologiniu atsparumu bei internaliais ir eksternaliais sunkumais

Inga Truskauskaitė-Kunevičienė, Rita Žukauskienė, Goda Kaniušonytė

Pozityvi jaunimo raida (angl. *Positive youth development*) – tai raidos koncepcija, paremta bazine prielaida, kad kiekvienas jaunas žmogus turi tam tikrų stiprybių (galių), talentų, interesų bei potencialą sėkmingai sveikai raidai (Larson, 2000; Lerner, 2002; Damon, 2004). Pozityvios jaunimo raidos tyrimus Lietuvos paauglių imtyje paskatino kitų autorių tyrimais atskleistos teigiamos sąsajos su pozityviomis psichologinėmis pasekmėmis ir neigiamos sąsajos su negatyviomis. Vis dėlto šios sąsajos yra grindžiamos moksliniais įrodymais, gautais kitokiame kultūriniame kontekste. Be to, itin mažai tyrimų orientuojasi tiek į pozityvias psichologines pasekmes, tiek į negatyvias, tose pačiose tiriamųjų grupėse. Taigi, šio tyrimo tikslas – nustatyti pozityvios jaunimo raidos komponentų – pasitikėjimo (angl. *Confidence*), kompetencijos (angl. *Competence*), charakterio (angl. *Character*), užjautimo (angl. *Caring and Comptation*) ir ryšių (angl. *Connection*) (Lerner ir kt., 2005a) – sąsajas su pozityviomis psichologinėmis pasekmėmis, tokiomis kaip pasitenkinimas gyvenimu ir psichologinis atsparumas bei negatyviomis psichologinėmis pasekmėmis, tokiomis kaip internalūs ir eksternalūs sunkumai. Straipsnyje panaudoti 1724 (amžius: M = 16.61; SD = 1.24) Utenos apskrities 9-12 klasių moksleivių (47.2 proc. vaikinų; 52.8 proc. merginų) duomenys iš šiuo metu Lietuvoje įgyvendinamo longitudinalinio pozityvios jaunimo raidos tyrimo (POSIDEV) pirmojo matavimo. Duomenims rinkti buvo naudojamas Pozityvios jaunimo raidos klausimynas (Lerner ir kt., 2005b; Phelps ir kt., 2009; Bowers ir kt., 2010), kurį sudaro charakterio, kompetencijų, užjautimo, ryšių ir pasitikėjimo subskalės; Pasitenkinimo gyvenimu skalė (Diener ir kt., 1985); Psichologinio atsparumo skalės trumpoji versija (Smith ir kt., 2008) bei Internalių ir eksternalių sunkumų skalės (Achenbach ir Rescorla, 2001) nerimastingumo/depresiškumo, užsisklendimo/depresiškumo, taisyklių laužymo ir agresyvaus elgesio subskalės. Tyrimo rezultatai atskleidė teigiamas pozityvios jaunimo raidos komponentų (Lerner ir kt., 2005a) sąsajas su pozityviomis psichologinėmis pasekmėmis ir neigiamas sąsajas su negatyviomis. Rezultatai tai pat atskleidė, kad didesnę pasitenkinimą gyvenimu lemia charakteris, kompetencija, ryšiai ir

pasitikėjimas; didesnį psichologinį atsparumą – kompetencija ir pasitikėjimas; didesnius internalius sunkumus – kompetencijos ryšių ir pasitikėjimo trūkumas. Tyrimas taip pat atskleidė, kad užjautimas prognozuoja mažesnį psichologinį atsparumą ir didesnius eksternalius sunkumus bei tai, kad pozityvios jaunimo raidos komponentai ir eksternalūs sunkumai susiję netiesiogiai.

Reikšminiai žodžiai: pozityvi jaunimo raida, pasitenkinimas gyvenimu, psichologinis atsparumas, internalūs ir eksternalūs sunkumai, paauglystė.

Švietimo sistemoje dirbančių psichologų veiklos suvokiami sunkumai ir tendencijos

Ala Petrulytė, Vaida Joneliūkšytė

Švietimo sistemoje dirbantys psichologai atlieka svarbų vaidmenį, gerinant visuomenės psichikos sveikatą. Siekiant ištirti šioje srityje dirbančių profesionalų pasirengimą veiklai bei opiausius praktikos sunkumus, Lietuvos Psichologų Sąjungos pedagoginės psichologijos komitetas atliko 3 psichologų apklausas (2009, 2012, 2014 m.). Pirmos apklausos (2009 m.) metu psichologai įvardijo, kad, konsultuodami ir atlikdami psichologinį vertinimą, jaučiasi nepakankamai kompetentingi. Antros apklausos (2012 m.) metu akcentuota, kad psichologams trūksta profesinių žinių, konsultuojant ir įvertinant elgesio ir emocinių problemų turinčius vaikus; kokybiškai atlikti darbą trukdo pareigybėse nenumatytas didelis darbo krūvis bei profesinio tobulėjimo stygius. Kaip paskutinėje apklausoje (2014 m.) teigia respondentai, jų psichologijos bakalauro ir magistro studijų metu įgytas bendras išsilavinimas ir plačios teorinės žinios dažniausiai darbdavių yra vertinami. Vis dėlto, psichologai įvardija praktinių žinių, konsultavimo bei darbo su adaptuotomis profesionaliomis psichodiagnostikos metodikomis įgūdžių stygių, pareigybių neaiškumą ir didelį darbo krūvį, nepakankamas kvalifikacijos kėlimo galimybes. Apibendrinus apklausos rezultatus, galima įžvelgti aukštus šiandienos švietimo sistemoje dirbančių psichologų profesinius lūkesčius ir reikalavimus sau, veiklų ir vaidmenų daugėjimą, išskirtinį profesinio tobulėjimo ir paslaugų kokybės švietimo sistemoje siekį. Tikimasi, kad apklausų rezultatai inicijuos mokslininkų ir psichologų praktikų diskusijas bei siūlymus, kaip stiprinti švietimo sistemoje dirbančių psichologų vaidmenį.

Pirmaklasių mokinių socialinės kompetencijos ir šeimos pilnumo bei socioekonominio statuso sąsajos

Šarūnė Magelinskaitė-Legkauskienė, Albina Kepalaitė, Visvaldas Legkauskas

Ankstesni tyrimai atskleidė, kad vaikų socialinė kompetencija yra susijusi su tėvų socioekonominiu statusu ir šeimos pilnumu. Įprastai socioekonominį statusą sudarantys išsilavinimo ir pajamų kintamieji traktuojami kaip sociologiniai, darant prielaidą, kad išsilavinimas ir pajamos yra objektyvūs rodikliai. Tačiau pajamos turi ir psichologinį aspektą – gali būti, kad svarbu ne tik ir ne tiek, tai, kiek žmogus uždirba, kiek tai, kaip jis savo pajamas subjektyviai suvokia. Šio tyrimo tikslas – įvertinti pirmaklasių mokinių socialinės kompetencijos ir tėvų išsilavinimo, subjektyviai suvokiamo pajamų pakankamumo ir šeimos pilnumo sąsajas. Tyrime dalyvavo 437 pirmaklasiai (198 berniukai ir 239 mergaitės). Tyrimas atliktas keturiolikoje Kauno miesto mokyklų, kuriose vykdomas pradinis ugdymas. Pirmaklasių vaikų socialinė kompetencija vertinta Socialinės kompetencijos pradinėje mokykloje klausimynu (SKPMK), kurį pildė klasės mokytoja. Duomenys apie šeimos pilnumą ir šeimos socioekonominį statusą pateikė vaikų tėvai. Vertinant šeimos pajamas tėvai galėjo nurodyti ar pajamų pilnai pakanka patenkinti visiems šeimos poreikiams, ar pakanka patenkinti daugumai šeimos poreikių, ar nepakanka patenkinti daugumai šeimos poreikių, ar nepakanka net minimaliam šeimos poreikių patenkinimui. Tyrimo rezultatai parodė, kad berniukų grupėje socialinė kompetencija yra statistiškai reikšmingai susijusi su tėvų išsilavinimu ($r=0.219$, $p=0.007$) ir su subjektyviai suvokiamu šeimos pajamų pakankamumu ($r=0.197$, $p=0.002$). Mergaičių grupėje taip pat nustatyta, kad socialinė kompetencija statistiškai reikšmingai siejasi tiek su tėvų išsilavinimu ($r=0.257$, $p<0.001$), tiek su subjektyviai suvokiamu šeimos pajamų pakankamumu ($r=0.138$, $p=0.038$). Tačiau nenustatytas statistiškai reikšmingas socialinės kompetencijos ir tėvų skyrų ryšys nei berniukų ($r=-0.093$, $p=0.202$), nei mergaičių grupėje ($r=0.119$, $p=0.069$). Siekiant išsiaiškinti kiek socialinės kompetencijos kintamojo dispersijos prognozuoja

tėvų išsilavinimas, subjektyviai suvokiamas šeimos pajamų pakankamumas ir tėvų skyrybos atlikta tiesinė regresinė analizė. Regresinės analizės rezultatai parodė, kad prognozuojant pirmaklasių socialinę kompetenciją reikšmingas buvo tik tėvų išsilavinimo kintamasis ($\beta = 0,246$, $t=5,09$, $p < 0.001$), kuris paaiškino 5,8 % socialinės kompetencijos dispersijos.

Raidos ir pedagoginė psichologija-2

Lėtinėmis ligomis sergančių vaikų auklėjimas: tėvų patiriami iššūkiai ir pagalbos jiems galimybės

Jolita Jonynienė

Įvairių sričių tyrėjai ir mokslininkai pastebi pasaulyje sparčiai augantį lėtinėmis ligomis sergančiųjų, ypač vaikų ir paauglių, skaičių. Lėtine liga susirgęs vaikas ir jo šeimos nariai turi iš naujo prisitaikyti prie kasdienio gyvenimo, susitaikant su dažnomis hospitalizacijomis, vartojant vaistus, naudojant medicininę įrangą svarbiausioms organizmo funkcijoms palaikyti ar atstatyti, laikantis mitybos apribojimų ir pan. Siekiant padėti sergančiam vaikui savarankiškai kontroliuoti ligą ir įveikti jos sukeltus pažintinės veiklos sunkumus, elgesio ir emocines problemas, su juo dirba įvairių sričių gydytojai, psichologai, socialiniai darbuotojai. Ir visgi tik pastaraisiais metais moksliniuose tyrimuose pradėta nuosekliau domėtis tėvų, auginančių lėtinėmis ligomis sergančius vaikus, psichosocialine gerove. Lėtinėmis ligomis sergantiems vaikams, kaip ir sveikiems vaikams, būtina tėvų meilė, dėmesys ir šiluma, didžiąją dalį dienos jiems svarbu žaisti, tyrinėti aplinką ir bendrauti. Visgi lėtinėmis ligomis sergančių vaikų auginimas ir auklėjimas tėvams kelia papildomų rūpesčių. Neretai tėvai turi daugiau dėmesio, laiko ir pastangų skirti kasdienei vaiko priežiūrai. Šie vaikai dažniau serga ir kitomis ūmiais ar lėtinėmis ligomis. Jausdamiesi kitokie nei bendraamžiai ar broliai/seserys, jie dažniau turi elgesio ar emocinių sunkumų. Nepaisant erzinančio ar net varginančio vaiko elgesio, tėvai stengiasi būti jam ir kitiems šeimos vaikams pačiu „geriausiu“ tėvu ar motina. Pasaulyje aktyviai puoselėjant pozityvios tėvystės, efektyvaus, demokratiniais principais pagrįsto tėvų ir vaiko bendravimo vertybes bei palaikant šias vertybes ugdančias intervencijas, lėtinėmis ligomis sergančių vaikų tėvai šiame judėjime lieka kiek nuošalyje. Šiame žodiniame pranešime bus apžvelgiami pastarųjų metų moksliniai straipsniai sergančių vaikų auklėjimo tema, analizuojami tėvų patiriami rūpesčiai ir iššūkiai, o pranešimo pabaigoje diskutuojama apie psichoedukacines, savitarpio pagalbos galimybes šių vaikų tėvams.

Polinkis manipuliavimui elgesiui: sąsajos su šeimos veiksniais

Rosita Lekavičienė, Dalia Antinienė

Problema. Asmenybės polinkis manipuluoti neretai vadinamas juodąja emocinio intelekto puse. Jau trečius metus Lietuvoje vykdomas didelės apimties LMT remiamas tyrimas „Lietuvos jaunimo emocinis intelektas ir jo veiksniai“ (MIP-106/2012), tarp kitų probleminių klausimų, analizuoja ir įvairius asmenybės manipuliatyvaus elgesio aspektus. Čia pristatomi gauti rezultatai tiriant sąsajas tarp įvairių šeimos veiksnių ir polinkio manipuliavimui elgesiui. Metodika. Tyrimas atliktas originalia lietuviška metodika EI-DARL. Jos kūrimo principai, validumas ir patikimumas yra pristatyti nacionaliniuose mokslo žurnaluose. Tiriamieji. 1400 jaunuolių (moksleivių, studentų, dirbančiųjų, bedarbių, atliekančių bausmę įkalinimo įstaigose ir t.t.) iš įvairių Lietuvos regionų. Rezultatai. Tyrimas atskleidė, kad labiausiai pasinaudoti aplinkinių silpnųbėmis ir manipuluoti yra linkę tiriamieji, kilę iš šeimų, kuriose buvo pykstamasi, kai tuo tarpu rečiausiai tai daro tie, kurių šeimų santykiai buvo/yra ypač geri ir vyrauja šilti tarpusavio jausmai. Tikėtina, kad rinktis tokį tarpasmeninį elgesį (manipuliavimą) skatina negatyvi aplinka, pasirinkta konkurencinė strategija, susvetimėjimas, kai asmenybei nėra svarbu, kaip jausis šalia jo esantis artimas žmogus. Ir priešingai - „šiltose“ šeimose yra daugiau bendradarbiavimo, kompromiso, todėl šeimoje manipuliaciniam elgesiui vietos yra mažiau. Dar viena rodiklių pora atskleidė, kad labiausiai manipuliuoja asmenys, palaikę silpnus emocinius ryšius su abiem tėvais, o mažiausiai manipuliuoja turėję artimiausius emocinius ryšius tik su tėvu asmenys. Beje, vienturčiai vaikai šeimoje taip pat yra didžiausi manipulatoriai, tuo tarpu jauniausi vaikai

šeimoje manipuliuoja aplinkiniais mažiausiai. Tikėtina, kad manipuliatyvus vienturčių elgesys gali būti siejamas su auklėjimo klaidomis ir susiformavusiu asmenybės egocentrišku požiūriu į aplinką, kai tuo tarpu buvimas jauniausiu (todėl neretai ir lengvai viską gaunančiu, bet kartu ir besimokančiu dalintis) vaiku šeimoje neskaitina vartoti konkurencijos strategijos ir manipuliatyvaus elgesio nėra išmokstama, nes jis tiesiog nėra reikalingas. Išvada. Tyrimas atskleidė, kad manipuliatyvus elgesys ir kai kurie šeimos veiksniai – emocininis šeimos narių tarpusavio santykių fonas, emocinių ryšių su tėvais stiprumas, vaikų skaičius šeimoje - yra statistiškai reikšmingai susiję. Problema. Asmenybės polinkis manipuliuoti neretai vadinamas juodąja emocinio intelekto puse. Jau trečius metus Lietuvoje vykdomas didelės apimties LMT remiamas tyrimas „Lietuvos jaunimo emocinis intelektas ir jo veiksniai“(MIP-106/2012), tarp kitų probleminių klausimų, analizuoja ir įvairius asmenybės manipuliatyvaus elgesio aspektus. Čia pristatomi gauti rezultatai tiriant sąsajas tarp įvairių šeimos veiksnių ir polinkio manipuliatyviam elgesiui. Metodika. Tyrimas atliktas originalia lietuviška metodika EI-DARL. Jos kūrimo principai, validumas ir patikimumas yra pristatyti nacionaliniuose mokslo žurnaluose. Tiriamieji. 1400 jaunuolių (moksleivių, studentų, dirbančiųjų, bedarbių, atliekančių bausmę įkalinimo įstaigose ir t.t.) iš įvairių Lietuvos regionų. Rezultatai. Tyrimas atskleidė, kad labiausiai pasinaudoti aplinkinių silpnėbėmis ir manipuliuoti yra linkę tiriamieji, kilę iš šeimų, kuriose buvo pykstamasi, kai tuo tarpu rečiausiai tai daro tie, kurių šeimų santykiai buvo/yra ypač geri ir vyrauja šilti tarpusavio jausmai. Tikėtina, kad rinktis tokį tarpasmeninį elgesį (manipuliavimą) skatina negatyvi aplinka, pasirinkta konkurencinė strategija, susvetimėjimas, kai asmenybei nėra svarbu, kaip jausis šalia jo esantis artimas žmogus. Ir priešingai - „šiltose“ šeimose yra daugiau bendradarbiavimo, kompromiso, todėl šeimoje manipuliaciniam elgesiui vietos yra mažiau. Dar viena rodiklių pora atskleidė, kad labiausiai manipuliuoja asmenys, palaikę silpnus emocinius ryšius su abiem tėvais, o mažiausiai manipuliuoja turėję artimiausius emocinius ryšius tik su tėvu asmenys. Beje, vienturčiai vaikai šeimoje taip pat yra didžiausi manipulatoriai, tuo tarpu jauniausi vaikai šeimoje manipuliuoja aplinkiniais mažiausiai. Tikėtina, kad manipuliatyvus vienturčių elgesys gali būti siejamas su auklėjimo klaidomis ir susiformavusiu asmenybės egocentrišku požiūriu į aplinką, kai tuo tarpu buvimas jauniausiu (todėl neretai ir lengvai viską gaunančiu, bet kartu ir besimokančiu dalintis) vaiku šeimoje neskaitina vartoti konkurencijos strategijos ir manipuliatyvaus elgesio nėra išmokstama, nes jis tiesiog nėra reikalingas. Išvada. Tyrimas atskleidė, kad manipuliatyvus elgesys ir kai kurie šeimos veiksniai – emocininis šeimos narių tarpusavio santykių fonas, emocinių ryšių su tėvais stiprumas, vaikų skaičius šeimoje - yra statistiškai reikšmingai susiję.

Empatiškumas kaip vienas iš asmenybės emociniam intelektui turinčių įtakos veiksnių

Dalia Antinienė, Rosita Lekavičienė

Problema. Vienas iš šiuo metu vykdomo LMT remiamo tyrimo „Lietuvos jaunimo emocinis intelektas ir jo veiksniai“(MIP-106/2012) uždavinių – išsiaiškinti, kokie psichologiniai asmenybiniai veiksniai susiję su žmogaus emocinio intelekto (EI) raiška. Tyrime aiškinamasi, ar su EI yra susiję, ir kiek stipriai, tokie asmenybės ypatumai kaip intravertiškumas-ekstravertiškumas, savęs vertinimas, kontrolės lokusas ir kt. Hipotetiškai spėjant, empatiškumas turėtų būti vienas iš tamprausiai su EI susijusių konstruktyvų. Metodika. Tyrimas atliktas originalia lietuviška metodika EI-DARL. Jos kūrimo principai, validumas ir patikimumas yra pristatyti nacionaliniuose mokslo žurnaluose. Tyrimo nepriklausomiesiems kintamiesiems apčiuopti parengtas ir statistiškai patikrintas papildomas psichologinių-asmenybinių bruožų klausimynas. Tiriamieji. 1400 jaunuolių (moksleivių, studentų, dirbančiųjų, bedarbių, atliekančių bausmę įkalinimo įstaigose ir t.t.) iš įvairių Lietuvos regionų. Rezultatai. Empatiškumo skalė sudaryta iš 19 teiginių, kuriuos tiriamieji turėjo vertinti keturių pakopų skalėje: nuo „tikrai ne“ iki „tikrai taip“. „Empatiškumo“ skalės $M=1,85$, $SD=0,41$ ir $SE=0,02$. Patikrinta Empatiškumo skalės psichometrinė kokybė: vidinės darnos rodiklis Cronbach α yra pakankamai aukštas ir siekia 0,81, o skiriamosios gebos i/tt rodiklis visais atvejais didesnis už 0,24. Priežasties ir pasekmės ryšiui tarp kintamųjų nustatyti pritaikytas regresinės analizės modelis. Gautos aibinės koreliacijos koeficientų R ir determinacijos koeficientų R^2 reikšmės nėra aukštos (R svyruoja nuo 0,19 iki 0,46; R^2 – nuo 0,04 iki 0,21), tačiau regresijos modelių patikimumas, β koeficientai ir β koeficientų patikimumai yra geri. Nustatytas tiesioginis tiesinis ryšys tarp asmens gebėjimo suprasti kitų žmonių

emocijas ($\beta=0,33$; $p\leq 0,0001$) ir gebėjimo jas kontroliuoti ($\beta=0,46$; $p\leq 0,0001$) bei empatiškumo. Be to, nustatytas, nors ir ne toks stiprus, atvirkštinis tiesinis ryšys tarp EI savo emocijų valdymo ir empatiškumo skalių ($\beta = -0,19$; $p\leq 0,0001$). Išvada. Tyrimas atskleidė, kad prognozuojant tokias EI dimensijas kaip gebėjimą suprasti ir valdyti kitų žmonių emocijas bei gebėjimą valdyti savo paties emocijas, asmens empatiškumas yra svarbus veiksnys.

Psichologinio konsultavimo aukštojoje mokykloje bruožai

Loreta Zajančauskaitė-Staskevičienė

Įvadas. Mokslinėje literatūroje dažniausia analizuojamas psichologinio konsultavimo sveikatos priežiūros sistemoje efektyvumas (Bower et al., 2003; King, 2000; Bondi, 2011). Diskutuojami įvairūs konsultavimo efektyvumo įvertinimo būdai – klientų pasitenkinimas, konsultantų požiūris, simptomų kitimas, konsultanto naudojamos teorinės paradigmos vaidmuo, pokyčių išliekamumas. Klinikinėje srityje nusistovėjo standartizuotas simptomų, dažniausia nerimo ir depresinių, vertinimas, kaip pokyčių rodiklis. Mažai atlikta tyrimų, analizuojančių sveikų, t.y. simptomais nepasižyminčių, klientų konsultavimą. Aukštosiose mokyklose studentų psichologiniu konsultavimu siekiama išvengti klinikinio diskomforto lygmens susiformavimo, siekiama išlikimo studijose ir studijų bendruomenėje. Paprastai orientuojamasi į trumpalaikį konsultavimą, todėl prasminga kelti klausimus, kokie pokyčiai tikėtini, kaip juos įvertinti, ar pokyčių matymas klientų ir konsultantų akimis skiriasi. Metodika. Atlikta 150 studentų, konsultuotų 2008 – 2013 metais VDU Psichologijos klinikoje, konsultacijų dokumentų analizė: konsultacijų vertinimai, pateikti klientų ir konsultantų. Konsultacijų dokumentavimo forma parengta konsultantų, remiantis analogiškas paslaugas teikiančių centrų patirtimi. Klientai problemos išreikštumą, tikėjimą, kad problemą galima išspręsti, pasiryžimą problemą spręsti aktyviai, konsultanto darbą vertino Likerto skalėje prieš pirmąją sesiją ir kiekvienos kitos sesijos gale. Konsultantai kliento pasiektą progresą vertino konsultavimo pabaigoje. Rezultatai. Visose analizuotose skalėse gauti reikšmingi teigiamų pokyčių rodikliai: klientai konsultavimą laikė efektyviu. Klientų vertinimai statistiškai reikšmingai susiję su konsultantų įvertintu pokyčiu: progresas matomas panašiai. Kliento paskutinės sesijos metu pateikiamus vertinimus labiausia prognozuoja prieš konsultavimą pateikti analogiški vertinimai, pvz, kuo geriau klientas vertina savo situaciją prieš konsultavimą, tuo geriau vertins ir konsultavimo pabaigoje. Moteriška lytis leidžia prognozuoti, kad po konsultacijų ryžtas aktyviai spręsti problemą reikšmingai padidės. Su kliento problemos turiniu ir sesijų skaičiumi efektyvumo rodikliai nebuvo susiję. Išvados. Pasirinktas lakoniškas konsultavimo efektyvumo vertinimo būdas gali būti laikomas informatyviu, tyrimo rezultatai artimi kitų tyrėjų išvadoms (Davies et al., 2008; Minami et al., 2009). Trumpalaikis konsultavimas asmenų, ypač jei jie savo problemą vertina kaip nedidelio intensyvumo, yra efektyvus.

Kognityvinės-elgesio korekcinės programos EQUIP poveikis nusikalsti linkusių nepilnamečių mąstymo ir elgesio pokyčiams

Vaida Kalpokienė, Virginija Klimukienė

2011m. Lietuvos vaikų socializacijos centruose pradėta diegti kognityvinė-elgesio korekcinė programa EQUIP, vykdant projektą „Kognityvinės-elgesio korekcinės programos EQUIP diegimas ir pozityvios personalo kultūros kūrimas šešiuose vaikų socializacijos centruose“, finansuojamą Europos socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis. Korekcinė programa EQUIP skirta mokyti jaunuolius mąstyti ir elgtis atsakingai taikant savitarpio pagalbos metodą. Tyrimai patvirtina šios programos efektyvumą užsienyje (Gibbs ir kt., 2006; Helmond ir kt., 2012). Lietuvoje buvo atliktas programos diegimo tyrimas pataisos įstaigose (Kalpokienė, Klimukienė, 2010). Šiame pranešime bus pristatomi EQUIP korekcinės programos efektyvumo tyrimo, vykdyto 2012-2013 m. visuose Lietuvos vaikų socializacijos centruose, rezultatai. Tyrime dalyvavo 11-17 m. paaugliai, lankę korekcinės programos EQUIP užsiėmimus (EQUIP grupė; 74 paaugliai), bei paaugliai, nedalyvavę korekcinės programos EQUIP užsiėmimuose, bet tyrimo metu buvę socializacijos centruose (Palyginamoji grupė; 50 paauglių). Tyrimą sudarė du etapai (antrame etape dalyvavo 79 proc. paauglių). Jaunuoliai individualiai arba mažose grupelėse užpildė

klausimynus. Socialinių įgūdžių tyrimas atliktas individualaus pokalbio metu, jaunuolių atsakymus vertino trys ekspertai. VSC dirbantys soc. pedagogai arba psichologai užpildė demografines anketas. Vidutinis laiko tarpas tarp tyrimo etapų – 95 dienos. Tyrime mąstymo klaidų ir elgesio problemų įvertinimui naudotas HIT klausimynas (How I Think; Barriga ir kt., 2001); agresyvaus elgesio įvertinimui naudotas Agresijos klausimynas (Buss, Perry, 1992); socialinių įgūdžių įvertinimui naudotos aštuonios situacijos, atrinktos iš Paauglių problemų aprašo trumposios formos (IAP-SF; Simonian ir kt., 1991); demografinė anketa. Prieš EQUIP programos vykdymą grupės nesiskyrė pagal mąstymo klaidų ir elgesio problemų įverčius, tačiau EQUIP programoje dalyvavę jaunuoliai pasižymėjo aukštesniais priešiško skalės rodikliais bei aukštesniu socialinių įgūdžių bendru vidurkiu. Dalyvavusių EQUIP programoje jaunuolių kai kurių mąstymo klaidų ir elgesio problemų įverčiai buvo žemesni, nei nedalyvavusių EQUIP programoje jaunuolių, o kai kurių socialinių įgūdžių vertinimai buvo aukštesni, nei nedalyvavusių programoje jaunuolių. Pranešime bus aptariamas programos poveikis nusikalsti linkusių nepilnamečių mąstymui ir elgesiui priklausomai nuo lyties, amžiaus ir kitų veiksnių.

Teisės psichologija

Subjektyvūs teisėjo elgesio ir priimto sprendimo vertinimo veiksniai

Ksenija Čunichina, Gintautas Valickas

Nors pastaruoju metu teisėjo elgesio ir priimto sprendimo teisingumo vertinimams skiriama nemažai dėmesio, tačiau lieka nepakankamai aišku, koks yra subjektyvių teisėjo elgesio ir priimto sprendimo teisingumo vertinimo veiksnių vaidmuo (pvz., kokį vaidmenį, vertinant teisinių ginčų teisingumą, atlieka asmenybės kintamieji). Mūsų tyrimo tikslas buvo nustatyti: a) teisėjo elgesio atitikimo procedūrinio teisingumo reikalavimams įtaką jo elgesio ir priimto sprendimo teisingumo vertinimams; b) suvokto teisėjo elgesio teisingumo, jo priimto sprendimo teisingumo ir asmenybės bruožų sąsajas. Buvo atliktas kvaziekperimentas, kuriame dalyvavo 385 asmenys, suskirstyti į tris grupes. Kiekviena tiriamųjų grupė stebėjo vieną iš trijų specialiai parengtų 20 min. trukmės teismo posėdžio inscenizacijų (jos skyrėsi teisėjo elgesio atitikimo laipsniu procedūrinio teisingumo reikalavimams). Po to buvo vertinamas tiriamųjų suvoktas teisėjo elgesio ir priimto sprendimo teisingumas (pvz., galimybė išreikšti savo nuomonę, teisėjo elgesio etiškumas, nešališkumas ir pan.). Tiriamųjų asmenybės bruožai buvo vertinami Neo-Pi-R klausimynu. Gauti rezultatai parodė, kad teisėjo elgesio atitikimas procedūrinio teisingumo reikalavimams daro skirtingą įtaką jo priimto sprendimo ir jo elgesio teisingumo vertinimams. Kai teisėjo elgesys neatitiko procedūrinio teisingumo reikalavimų, jo priimtas sprendimas buvo vertinamas kaip mažiau teisingas ($p < 0,01$); sprendimo teisingumo vertinimai taikant dalinai ir visiškai procedūrinio teisingumo reikalavimus atitinkančią procedūrą, statistiškai reikšmingai nesiskyrė ($p > 0,01$). Suvoktas teisėjo elgesio teisingumas statistiškai reikšmingai skyrėsi priklausomai nuo jo atitikimo procedūrinio teisingumo reikalavimams ($p < 0,01$). Kuo labiau teisėjo elgesys atitiko procedūrinio teisingumo reikalavimus, tuo labiau jis buvo suvokiamas kaip teisingas. Asmenybės bruožų ir suvokto teisingumo vertinimų sąsajos buvo nustatytos tik kai kuriais atvejais. Atliktas tyrimas atskleidė, kad sąmoningumas – vienintelis Didžiojo penketo bruožas, susijęs su suvokto teisėjo elgesio teisingumo vertinimais ($p = 0,018$; $\eta^2 = 0,015$). Gauti rezultatai leidžia daryti išvadą, jog tam, kad teisėjo priimtas sprendimas ir elgesys būtų suprantami kaip teisingi, pirmiausia reikia užtikrinti procedūrinio teisingumo reikalavimų laikymąsi, o vertintojo asmenybės bruožai šiame procese atlieka ne tokį svarbų vaidmenį.

Seksualinių nusikaltimų prieš vaikus intervencija mokykloje: specialistų patirties ir žinių analizė

Neringa Grigutytė

Seksualiniai nusikaltimai prieš vaikus yra aktuali problema, reikalaujanti profesionalių ir savalaikių specialistų veiksmų. Mokyklų ir Pedagoginių psichologinių tarnybų psichologai ir socialiniai pedagogai yra tie specialistai, kurie pirmi gali pastebėti kenčiantį vaiką ir suteikti reikiamą pagalbą. Šių specialistų tinkama reakcija gali būti labai svarbi seksualinės prievartos prieš vaikus intervencijos atvejais. Tyrimo tikslas: mokyklos psichologų ir socialinių pedagogų patirties, žinių bei nuostatų, susijusių su seksualiniais nusikaltimais prieš vaikus ir jų intervencija mokykloje, nustatymas. Tyrimo metodologija: tyrime dalyvavo 246 pedagoginių psichologinių tarnybų ir mokyklų psichologai bei socialiniai pedagogai: 60% psichologų ir 40% socialinių pedagogų. Didžioji dauguma dalyvių – moterys, vyrų – 3%; dalyvių amžiaus vidurkis – 40 metų (23-64 m.). Tiriamieji prieš dalyvaudami Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centro organizuojuose mokymuose „Seksualinių nusikaltimų prieš vaikus prevencija ir intervencija mokykloje“ pildė anketą, atskleidžiančią patirtį, žinias ir nuostatas, susijusias su seksualiniais nusikaltimais prieš vaikus. Rezultatai: 36% tiriamųjų nurodė, jog jiems yra tekę dirbti su seksualinių nusikaltimų prieš vaikus atvejais. Statistiškai reikšmingai dažniau su seksualinės prievartos atvejais susiduria psichologai: 46% psichologų ir 20% socialinių psichologų. Pusė tiriamųjų mano, kad paaugliai sutikimą lytiniams santykiams gali duoti tik sulaukę pilnametystės (18 m.), 13% - nuo 14 metų, ir tik 35% tiriamųjų žinojo, jog 2010 metų yra įteisinta 16 metų amžiaus riba. Šis žinojimas nepriklauso nuo to, ar specialistai yra dirbę su seksualinės prievartos prieš vaikus atvejais. Tiriamųjų nuostatos, pvz., jog dauguma seksualinio vaiko išnaudojimo aukų yra paauglės, kurios pačios išprovokuoja suaugusiuosius savo elgesiu ar apsirengimu (taip mano 14% apklaustųjų), vaikai dažnai išsigalvoja, kad yra seksualiai išnaudojami (10%), ar kad masturbacija yra žalinga vaiko sveikatai (18%) gali trukdyti seksualinės prievartos atvejų atpažinimui. O nežinojimas konkrečių intervencijos žingsnių seksualinės prievartos prieš vaikus atvejais (pvz., kuris iš mokyklos darbuotojų turi pranešti policijai, jei vaikas mokykloje atskleidė seksualinę prievartą; kas atsakingas už tarpžinybinės komandos subūrimą; ar mokyklos psichologas privalo padėti teisėsaugos pareigūnams apklausti savo mokyklos mokinį, kuris yra nukentėjęs nuo seksualinių nusikaltimų ir kt.) apsunkina šių atvejų sprendimą ir pagalbą. Tad siekiant efektyvios ir savalaikės intervencijos mokykloje būtinas ne tik žinių suteikimas, bet ir nuostatų koregavimas, aiškus intervencijos žingsnių reglamentavimas, savo ir kitų specialistų bei įstaigų funkcijų žinojimas.

Lietuvos prokurorų patiriamas stresas

Gintautas Valickas, Kristina Vanagaitė

Mūsų tyrimo tikslas – nustatyti prokurorų patiriamo streso ypatumus. Tyrime dalyvavo 349 tiriamieji, t.y. 44,3 proc. visų šalies prokurorų, iš jų 56,1 proc. buvo vyrai ir 43,9 proc. – moterys, apklaustųjų prokurorų amžiaus vidurkis – 42,1 metai (SD = 7,585). Tiriamiesiems pateikėme mūsų sukurtą „Prokurorų patiriamo streso“ klausimyną (viena jo dalis buvo skirta įvertinti įvairių stresorių sukeltą įtampą, o kita – susidūrimo su šiais stresoriais dažnumą). Klausimyno teiginiai buvo suskirstyti į keturias skales, kurių vidinis patikimumas (Kronbacho α) svyravo nuo 0,917 iki 0,965. Gauti rezultatai atskleidė, kad tiriamieji patiria vidutinio stiprumo stresą, kurį sukelia: a) situacijos, susijusios su prokuroro darbo specifika (pvz., didelė atsakomybė už priimamus sprendimus); b) prokuratūros organizacijos ir valdymo aspektai (pvz., per didelis darbo krūvis); c) sąveika su politikais, žiniasklaida ir piliečiais (pvz., tendencingas prokuratūros darbo pristatymas spaudoje ir per televiziją); d) konfliktiški santykiai su įvairiais žmonėmis ar aplinkybėmis (pvz., konfliktiški santykiai su viršininku, dėl darbo atsirandantis laiko trūkumas poilsiu). Be to, detalesnė rezultatų analizė parodė, kad nemažai tiriamųjų patiria stiprų stresą: 43,4 proc. prokurorų stiprų stresą sukelia įvairūs prokuratūros organizacijos ir valdymo aspektai, 41,9 proc. – sąveika su politikais, žiniasklaida ir piliečiais, 36,8 proc. – situacijos, susijusios su prokurorų darbo specifika, o 11,2 proc. – konfliktiški santykiai su kitais žmonėmis ar aplinkybėmis. Patiriamas stresas yra susijęs su miestu, kuriame dirba tiriamieji, dydžiu, prokuratūros tipu ir priklausymu skirtingoms teritorinėms apygardoms ($p < 0,05$), tačiau

nesusijęs su tiriamųjų lytimi, amžiumi ir darbo prokuratūroje stažu. Logistinė duomenų regresija atskleidė, kad patiriamas stresas (kurį sukelia įvairūs prokuratūros organizacijos ir valdymo aspektai) yra reikšmingas veiksnys, leidžiantis prognozuoti prokuratūros reformos vertinimus: kuo stipresnį stresą patiria prokurorai, tuo labiau jie linkę sutikti, kad po reformos neįvyko jokių esminių prokuratūros sistemos pokyčių. Gauti duomenys rodo, kad patiriamas stresas yra pakankamai aktuali ir universali (nesusijusi lytimi, amžiumi ir darbo stažu) mūsų šalies prokurorų problema, kuriai turėtų būti skiriamas didesnis dėmesys.

HCR-20 metodikos prognostinis validumas: tyrimo Lietuvoje rezultatai

Ilona Čėsnienė, Virginija Klimukienė

HCR-20 (Webster, Douglas, Eaves, & Hart, 1997) yra vienas geriausiai žinomų ir plačiausiai naudojamų struktūruotų instrumentų smurtinio elgesio rizikai vertinti. Jį sudaro smurtinio elgesio rizikos veiksnių aprašas, susidedantis iš 20 teiginių: 10 praeities veiksnių (istorinių duomenų), 5 dabarties veiksniai (klinikinių duomenų) ir 5 ateities kintamųjų (rizikos valdymo duomenų). Pažymėtina, kad HCR-20 validumas dažniausiai buvo tiriamas teismo psichiatrijos pacientų populiacijoje (Jung, Ledi, & Daniels, 2013), tačiau pastaruoju metu tyrimai vis dažniau apima ir kitas tikslines tiriamųjų grupes. Šio tyrimo tikslas ir buvo ištirti metodikos prognostinį validumą Lietuvos nuteistųjų imtyje. Tyrime dalyvavo 74 vyriškos lyties asmenys, atlikę bausmę Vilniaus, Alytaus ir Pravieniškių pataisos įstaigose. Dalyvių amžiaus vidurkis pradiniam tyrimo etape buvo 33,15 m. ($SD = 10,39$; amžiaus ribos = 20-60 m.), teistumų skaičius svyravo nuo 1 iki 12 ($M = 5,59$, $SD = 2,58$), iš jų už smurtinius nusikaltimus – nuo 0 iki 4 ($M = 1,14$, $SD = 1,05$). Smurtinius nusikaltimus iki vertinimo buvo padarę 48 tyrimo dalyviai. Tyrimas buvo atliekamas dviem etapais. Pirmajame nuteistieji buvo įvertinami HCR-20 metodika bei buvo renkami demografiniai ir kiti duomenys. Antrasis etapas vyko po 5 metų, kurio metu buvo žiūrima, kiek iš tyrime dalyvavusių asmenų pakartotinai padarė nusikalstamas veikas. Tyrimo rezultatai parodė, kad vertinant smurtą padariusių ir nepadariusių asmenų grupes, šios grupės statistiškai reikšmingai išsiskyrė pagal kai kuriuos HCR-20 teiginius. Bendras HCR-20 metodikos prognostinis validumas buvo patenkinamas. Pranešime bus plačiau pristatomi tyrimo rezultatai bei aptariama praktinė reikšmė.

Suicidologijos aktualijos

Kodėl Lietuvoje nusizudžiusiųjų artimieji nesikreipia pagalbos į psichikos sveikatos specialistus?

Vaiva Klimaitė, Paulius Skruibis

Lietuvoje savižudybės problema labai aktuali: nors per pastarąjį dešimtmetį savižudybių Lietuvoje mažėja, tačiau rodikliai vis tiek išlieka vieni aukščiausių Europoje. Neretai nusizudžiusiųjų artimiesiems gali būti reikalinga profesionalų (psichologų, psichoterapeutų, psichiatrų) pagalba. Tačiau labai maža tokią netektį patyrusiųjų dalis kreipiasi pagalbos į specialistus. Siekiant išsiaiškinti, kodėl gedintys dėl artimo savižudybės vengia kreiptis pagalbos į profesionalus, buvo atliktas tyrimas. Tyrimo metu pusiau struktūruotu interviu buvo apklausta 20 suaugusiųjų, per pastaruosius 2 metus patyrusių artimo šeimos nario savižudybę. Interviu buvo analizuoti temine analize. Tyrimo rezultatai parodė, kad tyrime dalyvavę gedintieji dėl artimo savižudybės vengia kreiptis pagalbos į psichikos sveikatos specialistus dėl vyraujančios tendencijos apskritai nešnekėti savižudybės ir gedulo temomis. Gedintieji vengia galimai dėl to, kad siekia nuslėpti jaučiamus „nelegalius“ jausmus, tokius kaip pyktis ant nusizudžiusiojo, kaltė, gėda dėl tokio artimojo poelgio. Taip pat įtakos turi stigmatizacija: tyrime dalyvavę gedintieji jaučia pavojų būti apkaltinti, smerkiami, nesuprasti. Kreipimasis pagalbos į specialistus yra lydimas stereotipų, papiltusių visuomenėje. Anot tyrimo dalyvių, Lietuvoje gana gajūs tokie įsitikinimai, kad pagalbos kreipiasi tik psichikos sutrikimų turintys ar labai silpni asmenys, ir pan. Taip pat kai kurie respondentai įvardino nesikreipiantys pagalbos į profesionalus dėl savo

ar savo artimųjų turimos patirties: kartą buvo kreiptasi, tačiau pagalba buvo suteikta netinkamai arba nebuvo efektyvi. Tokioms nuostatomis įtakos gali turėti ir informacijos apie pagalbą, ypač nemokamą ar pigią, trūkumas, gana neigiamas psichologų, psichoterapeutų, psichiatrų įvaizdis Lietuvoje bei žmonių turimi ne visai realistiški lūkesčiai psichikos sveikatos specialistams. Apibendrinant tyrimo rezultatus, tyrime dalyvavę gedintys dėl artimo savižudybės asmenys vengia kreiptis pagalbos į psichikos sveikatos specialistus dėl visuomenėje vyraujančios tendencijos nešnekėti apie savižudybes, stigmatizacijos, visuomenėje vyraujančių gana neigiamų nuostatų psichologinės pagalbos ir specialistų atžvilgiu. Remiantis tokiais tyrimo rezultatais gali būti rengiamos rekomendacijos psichikos sveikatos specialistams, kad jų teikiama pagalba nusižudžiusiųjų artimiesiems būtų tikslingesnė ir efektyvesnė.

Ar įmanoma pakeisti upės vagą? Bendradarbiavimas su žiniasklaida po žymaus žmogaus savižudybės

Paulius Skruibis, Nida Žemaitienė

2013 m. balandžio 18 d. nusižudė vienas žymiausių Lietuvos aktorių ir TV laidų vedančiųjų. Kilo didžiulė banga žiniasklaidos dėmesio šiam įvykiui. Lietuvos psichologų sąjunga ir Lietuvos emocinės paramos tarnybų asociacija vos pora valandų nuo šios žinios paskelbimo išsiuntė rekomendacijas žiniasklaidai dėl pranešimų apie savižudybes. Dalis žiniasklaidos atstovų sureagavo labai pozityviai ir kreipėsi į mus norėdami pasitarti kaip išvengti savižudybių imitacijos efekto. Populiariausios šalyje TV laidos „Chorų karai“, kurios vedantysis nusižudė trys dienos iki tiesioginio eterio geriausiu laiku, prodiuseriai taip pat kreipėsi į mus pagalbos. Dirbome kartu su prodiuseriais ir laidos vedančiais bei dalyviais, siekdami kiek galima labiau sumažinti galimą savižudybių imitacijos efektą. Vertindami šio įvykio įtaką savižudybių skaičiui, palyginome kiekvieno mėnesio savižudybių skaičius Lietuvoje per pastaruosius 15 metų. Bendradarbiavimą su prodiuseriais vertiname kaip sėkmingą. Mums pavyko pakeisti laidos scenarijų taip, kad jis būtų mažiau dramatiškas ir neromantizuotų savižudybės. Taip pat pavyko laidos metu ištransliuoti žinutes, paneigiančias klaidingus įsitikinimus apie savižudybes ir skatinančias kreiptis emocinės paramos ir profesionalios pagalbos. Visgi, 2013 m. gegužės mėnesį savižudybių skaičius padidėjo daugiau nei įprastai. Per pastaruosius 15 metų savižudybės gegužės mėnesį sudarydavo vidutiniškai 9,91 proc. nuo metinio savižudybių skaičiaus. 2013 metais šis procentas buvo 11,16. Proaktyvi laikysena ir neuždelstas reagavimas po žymaus žmogaus savižudybės gali lemti pozityvius pokyčius žiniasklaidose pranešimuose. Visgi, sunku įvertinti, ar tai padėjo išvengti savižudybių imitacijos efekto eskalacijos.

Organizacinė psichologija-1

Pardavėjų asmenybės bruožų reikšmė prisitaikančiam pardavimų elgesiui bei jų darbo efektyvumui

Indrė Šimkutė, Loreta Bukšnytė-Marmienė

Asmenybės bruožai vis dar laikomi vienas svarbiausių faktorių, lemiančių asmens darbo efektyvumą (Echchakoui, 2013; Lask, Shepherd, 2013). Dažnai personalo atrankoje naudojami klausimynai, kurių dėka organizacija gali pasirinkti tinkamiausius kandidatus į laisvą darbo vietą. Visgi, nepaisant asmenybės psichodiagnostinių metodikų naudojimo darbuotojų atrankose populiarumo, dažnai nesutariama, kokie asmenybės bruožai yra svarbūs pardavėjo darbe. Vieni autoriai teigia, jog ekstraversija yra svarbiausia (Oviedo-García, 2007), kiti teigia, jog sąmoningumas tiksliau parodo pardavėjo darbo sėkmę (Echchakoui,

2013). Skirtingi rezultatai gaunami ieškant pardavėjo prisitaikančio pardavimų elgesio ir darbo efektyvumo ryšių (Fathi, Maroofi, Mirzavandi, Sadeghi, 2011). Dažnai asmenybės bruožai ir prisitaikantis pardavimų elgesys siejami su darbo efektyvumu po vieną ir nežiūrima kaip jie veikia kartu, todėl šio tyrimo tikslas – išsiaiškinti kaip asmenybės bruožai veikia pardavėjų darbo efektyvumą – tiesiogiai ir/ar per mediatorių – prisitaikantį pardavimų elgesį. Tyrime dalyvavo beveik 200 pardavėjų iš vienos organizacijos. Iš jų du trečdaliai buvo vyrai ir vienas trečdalis – moterys. Tiriamųjų amžius svyruoja nuo 18 iki 65 metų. Asmenybės bruožams nustatyti buvo naudotas „Penketo svarbiausių“ bruožų klausimynas (The Big Five Inventory). Lietuviškas klausimyno vertimas atliktas ir pritaikytas tyrimams (adaptuotas) VDU psichologijos padaliniuose (Markšaitytė, Endriulaitienė, Šeibokaitė, 2009). Prisitaikantis pardavimų elgesys buvo matuotas prisitaikančio pardavimų elgesio klausimynu (angl. Adaptive Selling Behavior; Bitner, Brown, Gwinner, Kumar, 2005), kuris verstas iš anglų kalbos dvigubu vertimu. Darbo efektyvumas matuotas dviem būdais: subjektyvi darbo atlikimo kokybė įvertinta naudojant prailgintą Delft matavimo rinkinio bendro darbo atlikimo subskalę (angl. Extended Delft Measure Kit; Roe, Zinevieva, Dienes, Ten Horn, 2000), o objektyvus pardavimų rodiklis buvo prekių ir paslaugų pardavimų kiekis bei santykis. Tyrimo rezultatai parodė, jog „penketas svarbiausių“ asmenybės bruožų siejasi su prisitaikančiu pardavimų elgesiu, bei, kad abu minėti reiškiniai siejasi su darbo efektyvumu. Pranešime plačiau aptariamos minėtų reiškinų sąsajos bei reikšmė pardavėjo darbe.

Darbuotojų polinkis stengtis darbe: naujas požiūris darbo motyvacijai vertinti

Giedrė Genevičiūtė-Janonienė, Auksė Endrulaitienė

Tradicinės darbo motyvacijos teorijos neretai kritikuojamos dėl jų nepakankamo išbaigtumo, specifiškumo bei praktinio pritaikymo galimybių stokos. Todėl galima rasti ne vieną bandymą integruoti skirtingas teorijas siekiant pateikti išsamų darbo motyvacijos bei su ja susijusių reiškinų modelį (pvz., Locke, Latham, 2002). Visgi vertinant darbo motyvacijos reiškinį dažniausiai akcentuojamas darbuotojo vaidmeniui priklausantis elgesys (angl. in-role behavior) ir didžiausias dėmesys skiriamas subjektyviam paties darbuotojo vertinimui apie jo dedamas pastangas atliekant užduotį. Tačiau siekiant praplėsti darbo motyvacijos sampratą kaip alternatyva siūlomas naujas požiūris - polinkis stengtis darbe, kuris greta vaidmeniui priklausiančio elgesio vertinimo apima ir vaidmeniui nepriklausantį elgesį (angl. extra-role behavior), dykinėjimą darbe, nusišalinantį nuo darbo elgesį bei ketinimą išeiti iš darbo (Kidwell, Bennett, 1993; Schnake, 2007). Šiuo pranešimu siekiama pristatyti naują požiūrį į darbo motyvacijos sampratą bei empiriniu tyrimu įvertinti ryšį tarp darbuotojų polinkio stengtis (ir atskirų jo komponentų) ir darbo motyvacijos. Tyrime dalyvavo 1231 Lietuvoje dirbantys darbuotojai iš skirtingų įvairaus dydžio ir paskirties organizacijų, kurie pildė klausimyną, sudarytą iš Darbo motyvacijos skalės (Genevičiūtė-Janonienė, Endriulaitienė, 2010), Polinkio stengtis klausimyno (Schnake, 2007) bei įvairių sociodemografinių klausimų. Tyrimo rezultatų analizė atkleidė, kad egzistuoja statistiškai reikšmingas ryšys tarp darbuotojų darbo motyvacijos ir jų polinkio stengtis. Analizuojant atskirų polinkio stengtis komponentų ir darbo motyvacijos sąsajas, buvo pastebėta, kad kuo stipriau darbuotojai yra motyvuoti dirbti, tuo daugiau darbuotojai įdeda profesiniam vaidmeniui priklausiančių bei papildomų, pagal užimamas pareigas formaliai nepriklausiančių pastangų atlikdami užduotis darbe. Tuo tarpu mažėjant darbuotojų motyvacijai, darbuotojai sąmoningai mažiau deda pastangų, nusišalina nuo darbo bei dažniau ketina išeiti iš organizacijos. Apibendrinant galima daryti išvadą, kad polinkis stengtis darbe yra susijęs su darbo motyvacija, todėl šis pakankamai naujas reiškinys galėtų praplėsti darbo motyvacijos sampratą, nes polinkis stengtis darbe įgalina įvairiapusiškiau įvertinti darbuotojų pastangas dirbti. Visgi šie tyrimo rezultatai skatina tolimesnius ir gilesnius tyrinėjimus, panaudojant kitus darbo motyvacijos įvertinimo metodus.

Patyčios darbe: transformacinio vadovavimo, dviejų organizacinės demokratijos principų ir gyvenimo stiliaus vaidmuo

Milda Astrauskaitė, Asta Medišauskaitė, Guy Notelaers, Roy M. Kern

Dėl neigiamo poveikio asmeniui ir organizacijai patyčių darbe reiškinys sulaukia vis daugiau tyrėjų dėmesio. Vienas iš būdų užkirsti kelią patyčių darbe reiškiniui yra analizuoti potencialias patyčių priežastis. Mūsų tyrimo tikslas buvo integruoti darbo aplinkos ir individualius veiksnius, tokius kaip transformacinis vadovavimas, galimybės mokytis, dalyvavimas sprendimų priėmimo ir gyvenimo stiliaus savybės (visuomeniškumas ir atsargumo poreikis) aiškinant patyčias darbe. Tyrime dalyvavo 494 vienos didelės paslaugų sektoriui priklausančios organizacijos darbuotojai (82,8% moterų ir 16% vyrų). Respondentai užpildė klausimyną, vertinantį patyčias darbe (Negative Acts Questionnaire-Revised; Einarsen, Hoel, & Notelaers, 2009), tiesioginio vadovo transformacinį vadovavimą (Global Transformational Leadership scale, Carless, Wearing, Mann, 2000), galimybes mokytis ir dalyvavimą sprendimų priėmimo (Short Inventory to Monitor Psychosocial Hazards; Notelaers, De Witte, Van Veldhoven, Vermunt, 2007) bei gyvenimo stilių (visuomeniškumo ir atsargumo poreikio savybes; The Basic Adlerian Scales for Interpersonal Success - Adult Form; Wheeler, Kern, Curlette, 1993). Rezultatai atskleidė, aukštesnis tiesioginio vadovo transformacinio vadovavimo lygis yra susijęs su žemesniu subjektyviai suvokiamų patyčių darbe lygiu. Be to, galimybės mokytis ir dalyvavimas sprendimų priėmimo iš dalies paaiškina netiesioginį ryšį tarp transformacinio vadovavimo ir patyčių darbe. Galiausiai, tarp asmenų pasižyminčių aukštesniu atsargumo poreikio lygiu galimybės mokytis ir dalyvavimas sprendimų priėmimo turi mažesnę prevencinį poveikį subjektyviai suvokiamų patyčių darbe atžvilgiu. Na, o tarp asmenų pasižyminčių labai aukštu atsargumo poreikio lygiu galimybės mokytis ir dalyvavimas tampa nebereikšmingais subjektyviai suvokiamų patyčių darbe saugos veiksniais.

Lietuvos doktorantų profesinis identitetas: skirtingi asmenybės profiliai skirtingiems profesiniams vaidmenims

Kristina Kovalčikienė, Loreta Bukšnytė-Marmienė

Esminė užduotis doktorantui – įgyti mokslininko vaidmens identitetą (Augustin, McDaniels, 2008). Tačiau mokslininkai (pvz., Colbeck, 2008; De Simone, 2001; Jazvac-Martek, 2009; Lovitts, 2005; Whitchurch, 2010) atkreipė dėmesį į identiteto daugialypiškumą, kuris būdingas aukštojo mokslo sektoriui ir problemas ar iššūkius, su kuriais susiduria doktorantai. Todėl doktorantų profesinės identifikacijos mokslinė problema psichologijos požiūriu yra susijusi su prielaida, kad doktoranto profesinis identitetas, priešingai nei daugelio kitų veiklos sričių atstovų, yra sudėtingas daugialypis (apimantis daug profesinių vaidmenų) mechanizmas, kur psichologiniai veiksniai vaidina svarbų vaidmenį, nes nepaisant to, jog įvairūs socialiniai bei kontekstiniai veiksniai veikia asmens charakterį, formuoja bei keičia jo įpročius, asmenybės ypatumai išlieka gana stabilūs. Taigi, šio tyrimo tikslas – įvertinti Lietuvos doktorantų asmenybės charakteristikų reikšmę jų profesinio identiteto raiškai per atliekamus profesinius vaidmenis. Doktorantų profesinio identiteto klausimynas, sukurtas 2013 m. K.Kovalčikienės ir L.Bukšnytės-Marmienės naudotas išsiaiškinti, kaip Lietuvos doktorantai suvokia save trijuose pagrindiniuose doktorantų atliekamuose profesiniuose vaidmenyse: dėstytojas, tyrėjas-mokslininkas ir visuomeninių paslaugų teikėjas/praktikas (pvz., psichologas). Tiriančiosios ir patvirtinančiosios faktorinės analizės rezultatai patvirtino trijų faktorių klausimyno struktūrą (Kovalčikienė, Bukšnytė-Marmienė, 2013). Patikimumo analizė atskleidė, kad visas klausimynas ir atskiros jo skalės pasižymi geru ar bent jau priimtiniu vidiniu suderinamumu (Cronbach alpha reikšmės svyruoja nuo 0,752 iki 0,865). Didžiojo penketo inventorių (angl. Big Five Inventory, BFI; John et al., 1991) naudotas įvertinti doktorantams labiausiai būdingas savybes, susijusias su Didžiojo penketo dimensijomis: ekstraverija, sutariamumu, sąmoningumu, neurotizmu ir atvirumu patyrimui (skalų patikimumas svyruoja nuo 0,617 iki 0,840). Mąstymo stilių inventorių (angl. Thinking Styles Inventory, TSI; Sternberg, Wagner, 1992) naudotas išmatuoti 13 skirtingų mąstymo stilių (patikimumas svyruoja nuo 0,663 iki 0,872). Tyrimo rezultatai atskleidė, kad doktorantai, kurie identifikuoja save su skirtingais profesiniais vaidmenimis, pasižymi skirtingais asmenybės profiliais. Pristatomos mąstymo stilių ir asmenybės savybių kombinacijos kiekvienam iš trijų profesinių vaidmenų. Regresinė analizė atskleidė, kad tam tikros asmenybės savybės bei mąstymo stiliai turi prognostinę vertę doktoranto identifikacijai su tam tikru profesiniu vaidmeniu.

Du psichologinio nesaugumo darbe veidai: kokybinio ir kiekybinio nesaugumo raiškos įvertinimas Lietuvos darbuotojų imtyje

Ieva Urbanavičiūtė, Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė, Dalia Bagdžiūnienė

Problema. Psichologinis nesaugumas darbe – tai suvokta grėsmė prarasti darbo tęstinumą (Greenhalgh, Rosenblatt, 1984). Manoma, kad vykstant pokyčiams organizacijoje tam tikras psichologinio nesaugumo lygis yra neišvengiamas, tad bemaž pagrindinis šiuolaikinių tyrimų klausimas – įvardyti psichologinio nesaugumo darbe raiškos ypatumus ir iširti juos determinuojančius veiksnius. Vienas populiariausių psichologinio nesaugumo darbe apibrėžimų (Hellgren et al., 1999; De Witte, 2000) skiria du jo dėmenis: kokybinį, atspindintį suvoktą grėsmę prarasti palankias darbo sąlygas, bei kiekybinį, atspindintį grėsmę prarasti patį darbą. Nors daugelyje tarptautinių tyrimų matuojami būtent šie nesaugumo aspektai, pabrėžtina, kad skirtingomis socialinėmis ekonominėmis sąlygomis nesaugumo darbe raiška gali skirtis. Šio tyrimo tikslas – iširti nesaugumo darbe raišką Lietuvos darbuotojų imtyje bei įvertinti nesaugumo darbe skalės lietuviškos versijos psichometrinės charakteristikas. Metodika. Tyrime dalyvavo įvairių Lietuvos organizacijų darbuotojai (N = 625). Jie pildė H. De Witte (2000) psichologinio nesaugumo skalę, įtampos dėl finansinės padėties skalę (Meireman et al., 2004), organizacijos teisingumo skalę (Ambrose, Schminke, 2009) bei šiam tyrimui sukurtą pasitenkinimo darbu skalę. Rezultatai. MPlus programa atlikta patvirtinančioji faktorių analizė leido patvirtinti dviejų faktorių modelį, atspindintį kokybinį ir kiekybinį nesaugumo aspektus. Atlikus MIMIC modelio analizę ir įvertinus skalės homogeniškumą pagal individualias (amžius ir lytis) bei organizacines (sektorius ir pokyčiai organizacijoje) charakteristikas, nustatyta, kad ji pakankamai homogeniška, t.y. gali būti naudojama įvairioms darbuotojų grupėms tirti. Gauti gana aukšti (Cronbach alpha > 0,8) kokybinio ir kiekybinio nesaugumo poskalių vidinio suderinamumo rodikliai. Galiausiai, siekiant patikrinti lietuviškos skalės versijos konstrukto validumą, nustatyta, kad abi poskalės statistiškai reikšmingai teigiamai koreliuoja su įtampa dėl finansinės padėties, neigiamai - su organizacijos teisingumu bei pasitenkinimu darbu. Išvados. Psichologinio nesaugumo darbe raišką tirtoje imtyje galima apibrėžti dviem dėmenimis, kurie atitinka užsienio tyrėjų pateikiamą nesaugumo darbe sampratą. Praktiniu požiūriu, tyrimo duomenys leidžia teigti, kad lietuviška skalės versija yra pakankamai patikima ir validi, tad gali būti naudojama tolesniuose psichologinio nesaugumo darbe tyrimuose.

Organizacinė psichologija-2

Bendradarbiaujantis konfliktų sprendimo stilius kaip subjektyviai suvokiamų patyčių darbe saugos veiksnys

Milda Astrauskaitė, Roy Max Kern, Guy Notelaers

Nors konfliktai organizacijose laikomi kasdienybės dalimi (Van de Vliert, 2004), įvairūs autoriai tvirtino, kad patyčios darbe kyla dėl netinkamai išspręstų konfliktų (Baillien, Neyens, De Cuyper, De Witte, 2009; Brodsky, 1976; Leymann, 1990, 1996). Dreikurs (1971, 1972) teigė, kad konfliktai turėtų būti sprendžiami pasitelkiant demokratinius principus ir bendradarbiavimą. Tačiau ankstesni tyrimai ginčijo prevencinį bendradarbiaujančio konfliktų sprendimo stiliaus poveikį. Mokslininkai tvirtino, kad atvira diskusija su priekabiautoju gali paskatinti neigiamą elgesį, o ne užkirsti jam kelią (Keashly ir Nowell, 2011; Rayner, 1999;

Zapf ir Gross, 2001). Be to, bendradarbiaujantis konfliktų sprendimas gali netikti tada, kai konfliktuojančios šalys priklauso skirtingiems organizacijos lygmenims ir dėl to negali atvirai bei lygiavertiškai bendrauti (pvz. vadovas ir pavaldinys) (Aquino, 2000; Keashly ir Nowell, 2011). Zapf ir kolegos (2001) tvirtino, kad bendradarbiaujantis konfliktų sprendimas netinkamas kai patyčios darbe pasiekia aukštesnį lygį. Siekdami patikrinti prieštaringas prielaidas, analizavome vienos paslaugų sektoriaus organizacijos duomenis. Tyrimas vykdytas 2012 metais, tyrime dalyvavo 494 respondentų (82,8 % moterų ir 16 % vyrų). Siekiant įvertinti subjektyviai suvokiamas patyčias darbe buvo naudojamas Neigiamų poelgių klausimynas (atnaujinta versija) (NAQ-R; Einarsen, Hoel, Notelaers, 2009). Olandiškasis konfliktų sprendimo testas (DUTCH; De Dreu, Evers, Beersma, Kluwer, Nauta, 2001) buvo naudojamas siekiant įvertinti penkis konfliktų sprendimo stilius (problemų sprendimas, vengimas, prisitaikymas, prievarta, kompromisas). Užduoties konfliktas su vadovu buvo vertinamas vienu klausimu, t.y. Ar kyla konfliktų su tiesioginiu vadovu dėl Jūsų užduočių turinio? Hierarchinės regresinės analizės rezultatai atskleidė, kad problemų sprendimas yra reikšmingiausias subjektyviai suvokiamų patyčių darbe saugos veiksnys lyginant su kitais konfliktų sprendimų stiliais. Rezultatai taip pat parodė, kad esant dažnesniems užduoties konfliktams su vadovu, asmenys dažniau naudojantys problemų sprendimą pasižymi žemesniu patyčių darbe lygiu. Šie rezultatai patvirtina Dreikurs (1971, 1972) teiginį, kad lygiavertis rūpinimasis savo ir kito žmogaus interesais užkerta kelią destruktiviems santykiams. Vis dėl to, papildoma duomenų analizė, įvertinusi konfliktų sprendimų stilių sąsajas su patyčiomis darbe esant aukštesniam patyčių darbe lygiui atskleidė, kad problemų sprendimas nėra statistiškai reikšmingai susijęs su patyčiomis, kai patyčios pasiekia aukštesnį lygį. Šis rezultatas rodo, kad patyčių darbe reiškiniai pasiekus aukštesnį lygį tarpasmeninė dinamika kinta ir bendradarbiaujantis konfliktų sprendimas tampa nebeaktualus.

Karjeros adaptyvumo skalė: daugelio indikatorių – daugelio pasekmių modelio analizė

Antanas Kairys, Ieva Urbanavičiūtė, Birutė Pociūtė, Audronė Liniauskaitė

Šiuolaikinė darbo rinka kelia ypač sudėtingus iššūkius žmogui, kuris į ją įžengia ar nori aktyviai dalyvauti. Ji reikalauja vis įvairesnių gebėjimų, o karjeros planavimo procesas šiandien kaip niekad sudėtingas. Karjeros konstravimo teorijai atstovaujantys mokslininkai akcentuoja karjeros adaptyvumo gebėjimų svarbą, kurie būtini, norint sėkmingai veikti šiuolaikinėje darbo rinkoje. Jie apibrėžiami kaip psychosocialinis konstruktas, kuris atspindi individo turimus išteklius (gebėjimus) įveikti planuojant karjerą kylančius sunkumus, adekvačiai reaguoti į pokyčius, prisitaikyti prie naujų sąlygų (Savickas, 2005). Paprastai skiriami 4 karjeros adaptyvumo aspektai: domėjimosi, kontrolės, žingeidumo ir pasitikėjimo savimi. Tirti karjeros adaptyvumo gebėjimams yra sukurta Karjeros adaptyvumo skalė (Career Adapt-abilities Scale – CAAS, Savickas, Porfeli, 2012). Ji susideda iš keturių poskalių, kurios atspindi minėtus karjeros adaptyvumo aspektus. Tyrime naudota tarptautinė klausimyno versija, susidedanti iš 24 teiginių (po 6 teiginius kiekvienoje poskalėje). Tiriamųjų prašoma nurodyti, kiek stipriai, jų vertinimu, jie yra išvystę skalės teiginiuose įvardytus gebėjimus. Atsakymai vertinami 5 balų Likert skale nuo „nestipriai išvystyta“ iki „ypatingai stipriai išvystyta“. Leidimas naudoti skalę Vilniaus universiteto mokslininkams suteiktas jos autoriaus M. Savicko. Rengiant lietuvišką skalės versiją, buvo taikomas dvigubo vertimo metodas. Tyrime dalyvavo 776 tiriamieji, kurių amžius buvo nuo 14 iki 19 metų ($M = 16,4$; $SD = 1,2$). Tiriamieji mokėsi įvairiose Lietuvos mokyklose, 39,8% tiriamųjų buvo vaikinai. Atlikus patvirtinančiąją faktorinę analizę Mplus programiniu paketu patvirtinta keturių faktorių skalės struktūra ($\chi^2 = 829,6$; $df = 244$; $p < 0,001$; $RMSEA = 0,056$; $CFI = 0,927$). Papildomai atlikta daugelio indikatorių – daugelio pasekmių (MIMIC) modelio analizė, įtraukiant lytį, amžių, gyvenamąją vietovę, klasę, rodo, kad šie kintamieji, tikėtina, negali paaiškinti karjeros adaptyvumo gebėjimų skalių variacijos. Detalesnė analizė parodė, kad du teiginiai gali būti skirtingai suprantami vaikinų ir merginų. Atlikus klausimyno patikimumo analizę, gauti aukšti Cronbach alfa koeficientai ($> 0,79$). Tai rodo, kad skalė gali būti taikoma moksliniuose tyrimuose.

Prosocialios ir vidinės motyvacijos vaidmuo darbuotojų pilietiškam elgesiui

Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė, Ieva Urnabavičiūtė, Dalia Bagdžiūnienė

Įvadas Pilietiškas elgesys organizacijoje apibrėžiamas kaip darbuotojo savanoriškai atliekama organizacijai palanki veikla, kuri nepriskiriama tiesioginėms pareigoms, ir už kurią nėra formaliai atlyginama (Smith, Organ, Near, 1983). Nors dėl organizacijai pripažįstamos pilietiško elgesio naudos jis intensyviai tyrinėjamas jau kelis dešimtmečius, jo prielaidos yra gana menkai iširtos. Pilietiško elgesio antecedentus nagrinėjantys tyrimai paprastai tiria darbuotojų nuostatas (Motowidlo, 1984) ir darbuotojų dispozicinius ypatumus (Witt et al., 2002). Kadangi pilietiško elgesio samprata apima organizacijai palankias, tačiau formaliai neatlygintinas ir neskatinamas elgesio formas (Smith, Organ, Near, 1983), svarbu nustatyti, ar darbinę veiklą skatinantys motyvai gali paskatinti darbuotojus ir būti pilietiškais. Atsižvelgiant į prosocialios motyvacijos svarbą pilietiškam elgesiui (Finkelstein, Penner, 2004) ir remiantis vidinės motyvacijos svarba darbinei elgsenai (Grant, 2008), šiam tyrimui keliamas tikslas – įvertinti prosocialios motyvacijos (siekiu dėti pastangas kitų gerovei) ir vidinės motyvacijos (siekiu dėti pastangas veiklai, pagrįsto interesu veikla ir jos teikiamu malonumu) vaidmenį darbuotojo pilietiškam elgesiui ir atskirioms jo dimensijoms. Metodika Tyrimo tikslui įgyvendinti anketinės apklausos būdu buvo apklausti 884 darbuotojai iš įvairių Lietuvos organizacijų. Tyrimo rezultatams apdoroti buvo taikoma daugialypė regresinė ir moderacinė analizės. Rezultatai Tyrimo rezultatai atskleidė, kad prosociali ir vidinė motyvacija prognozuoja pilietišką darbuotojų elgesį ir jo dimensijas. Be to, vidinė motyvacija moderuoja sąsajas tarp prosocialios motyvacijos ir pilietiško elgesio bei jo dimensijų, t. y. kuomet vidinė motyvacija didesnė, stiprėja ryšys tarp prosocialios motyvacijos ir pilietiško darbuotojų elgesio bei atskirų jo formų, ir atvirkščiai – kuomet vidinė motyvacija silpna, ryšys tarp prosocialios motyvacijos ir pilietiško elgesio bei jo dimensijų silpnėja. Išvados Darbuotojų pilietiškam elgesiui organizacijoje pasireikšti yra svarbu, kad darbuotojai pasižymėtų tiek vidine, tiek prosocialia motyvacija, t. y. būtų suinteresuoti tiek atliekama darbine veikla, tiek siektų dėti pastangas kitų gerovei. Be to, kuomet darbuotojai pasižymi stipria vidine motyvacija, jų prosocialūs motyvai stipriau skatina būti pilietiškais organizacijoje nei esant silpnai vidinei motyvacijai.

Darbuotojų socialinės identifikacijos su grupe ir darbo ir šeimos konflikto ryšys: socialinių-demografinių rodiklių svarba

Rūta Skučaitė, Giedrė Genevičiūtė-Janonienė, Auksė Endriulaitienė

Darbinėje aplinkoje narystė grupėje gali paveikti ne tik profesinę darbuotojo elgseną, bet ir asmeninį gyvenimą (Iyer, Ryan, 2009). Viena vertus, identifikavęsi su grupe darbuotojai teikia vieni kitiems socialinę paramą ir taip gali apsisaugoti nuo darbo ir šeimos konflikto, kylančio dėl įtampos (Haslam et al, 2009; Sani et al, 2010). Kita vertus, stipriai susitapatinę su grupe asmenys praleidžia daug laiko darbe, kartoja grupėje išmoktą, tačiau ne visada efektyvų elgesį net ir šeimoje (Thomas, Feldman, 2008), o tai gali sąlygoti darbo ir šeimos konflikto atsiradimą. Be to, tiek identifikuojantis su grupe, tiek ir patiriant darbo ir šeimos konfliktą, išryškėja skirtumai tarp tam tikromis charakteristikomis pasižyminčių žmonių, todėl manoma, jog įvairūs sociodemografiniai, tokie kaip lytis, amžius bei šeiminis statusas, kintamieji gali suteikti išsamesnės informacijos nagrinėjant ryšį tarp socialinės identifikacijos bei darbo ir šeimos konflikto. Todėl šiuo tyrimu siekiama nustatyti ryšį tarp socialinės identifikacijos su grupe ir darbo ir šeimos konflikto atsižvelgiant į socialinius-demografinius kintamuosius. Tyrime dalyvavo 195 darbuotojai, iš jų 100 moterų ir 95 vyrai, iš skirtingos paskirties ir dydžio organizacijų Lietuvoje, kurie pildė klausimyną, sudarytą iš J. E. Cameron Trijų faktorių socialinės identifikacijos klausimyno (2003) ir D. S. Carlson ir kt. Darbo ir šeimos konflikto klausimyno (2000). Regresinė duomenų analizė atskleidė, kad kuo labiau darbuotojai identifikuojasi su darbo grupe, tuo rečiau jie patiria darbo ir šeimos konfliktą. Gilesnė rezultatų analizė, įtraukus socialinius-demografinius rodiklius, parodė, jog skirtingose tiriamųjų grupėse darbuotojų socialinė identifikacija su grupe yra susijusi su skirtingomis darbo ir šeimos konflikto formomis. Be to, išryškėjo skirtumai analizuojant skirtingų identifikacijos su grupe komponentų ryšį su darbo ir šeimos konfliktu. Pastebėta, kad kognityvinis identifikacijos su grupe komponentas nebuvo susijęs su darbo iš šeimos konfliktu skirtingos lyties, amžiaus bei šeiminio statuso grupėse. Apibendrinant galima teigti, jog socialinių-demografinių rodiklių įtraukimas tyrinėjant darbo ir šeimos konflikto ryšį su socialine identifikacija suteikia prasmingos informacijos ir išryškina tam tikrus skirtumus.

Kokybiniai tyrimai - nauja vadovavimo psichologijos "mada"

Aurelija Stelmokienė, Auksė Endriulaitienė

Jau kuris laikas mokslininkai inicijuoja diskusijas apie vadovavimo tyrimų metodologinius aspektus ypatingai akcentuodami naujų metodų poreikį (Edwards, 2008; Hunter ir kt., 2007; Mumford, 2011). Pripažįstama, jog vadovavimo kaip kompleksinio socialinio proceso prigimtis daro šį reiškinį įdomų, tačiau tuo pačiu sudėtingą analizuoti (Stentz ir kt., 2012). Be to, ilgą laiką dominavusios metodologinės tradicijos neleidžia kelti naujų klausimų ar išvystyti naujų atsakymų į įprastus klausimus (Edwards, 2008; Parry ir kt., 2014). Konservatyvumas vadovavimo tyrimuose siejamas su kiekybinių tyrimų tradicija, kuri dominuoja organizacinės psichologijos moksliniuose darbuose (Drenth, Heller, 2004). Kokybiniai tyrimai sudaro tik penktadalį visų atliekamų vadovavimo tyrimų (Mumford, 2011). Įdomu tai, jog psichologai dažniau renkasi kiekybinę tyrimo strategiją, tuo tarpu kokybinius vadovavimo tyrimus atlieka vadybos srities mokslininkai (jų itin gausu Skandinavų šalyse). Vis dėlto, kokybiniai tyrimai siejami su konceptualių reiškinio pažinimu. Jie pristatomi kaip perspektyvi kryptis vadovavimo psichologijoje, kuri pastaruoju metu kaltinama paviršutiniškumu bei tyrimų fragmentiškumu (Pillutla, Thau, 2013; van Knippenberg, 2011). Mokslininkai pastebi, jog kokybinių tyrimų rezultatus pristatančios publikacijos gana sparčiai skinasi kelią ir į aukšto lygmens mokslinius žurnalus, yra pripažįstamos ir vertinamos akademinėje bendruomenėje (Parry ir kt., 2014). Taigi, kokybiniai tyrimai tampa nauja vadovavimo psichologijos „mada“. Nors kiekvienas susižavėjimas naujovėmis sutinkamas labai entuziastingai, neabejotinai reikalingas kritinis požiūris. Todėl atlikta mokslinė kokybinių vadovavimo tyrimų stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių analizė atskleidė tiek mokslininkams, tiek praktikams aktualias tendencijas. Nors kokybinių tyrimų rezultatai yra originalūs ir remiasi ne teorija, o realybe, jie atspindi individualią subjektyvią patirtį. Be to, šiuolaikinėms organizacijoms šie tyrimai atrodo patraukliai, tačiau respondentai juos vertina gana nepatikliai dėl neišspręstų etinių tyrimo klausimų. Todėl konkretaus tyrimo metodo pasirinkimas turėtų būti pagrįstas objektyviais argumentais, o ne tik šiuo metu vyraujančia mada moksle. Pranešimas parengtas podoktorantūros stažuotės, kurią finansavo Lietuvos mokslo taryba pagal projektą „Podoktorantūros (post doc) stažuotėjų įgyvendinimas Lietuvoje“, metu.

Socialinė psichologija

Mokslinę monografiją pristatant: psichologinių veiksnių sąveika lietuvių rizikingam vairavimui paaiškinti

Rasa, Markšaitytė, Auksė Endriulaitienė, Laura Šeibokaitė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė, Aistė Pranckevičienė

Rizikingas vairavimas yra didelė visuomenės problema ne tik Lietuvoje, bet ir daugelyje kitų šalių. Tyrimai atskleidžia, kad dauguma eismo įvykių, kuriuose nukenčia žmonės, įvyksta dėl žmogiškojo faktoriaus – tyčinių ar netyčinių eismo dalyvių veiksmų. Intensyviai rizikingo vairavimo priežasčių visame pasaulyje ieškoma pastaruosius 40 m., ir yra nustatytos atskiros veiksnių grupės, kurios didina rizikingo elgesio tikimybę. Tačiau daugelis mokslininkų vis labiau skatina atsižvelgti ne į atskirus veiksniai, kurie siejami su šiuo elgesiu, bet taikyti kompleksinius duomenų analizės būdus išsiaiškinant, kiek skirtingi veiksniai išlieka svarbūs rizikingam vairavimui paaiškinti, kai atsižvelgiama į šių veiksnių tarpusavio sąsajas. Pristatomi duomenys analizuojami skirtingose jaunų vairuotojų, profesionalių vairuotojų bei įvairaus amžiaus vairuotojų grupėse. Vairavimo ypatumai tirti naudojant Vairuotojo elgesio klausimyną (Reason ir kt., 1990). Savižina taip pat matuotos asmenybės savybės, nuostata dėl eismo saugumo, rizikingo vairavimo motyvai, kognityviniai gebėjimai, atsparumas bendraamžių įtakai. Rezultatai atskleidžia, kad patekimas į eismo įvykį ar gautos nuobaudos atsiranda dėl tyčinio eismo taisyklių pažeidimo ir netyčinių vairavimo klaidų įvairiose vairuotojų grupėse. Pastaruosius paaiškina įvairūs individualūs ir socialiniai veiksniai. Vairuotojo

agresyvumas, impulsyvumas bei nepakankamas sąmoningumas tiesiogiai ir netiesiogiai per tyčinius pažeidimus paaiškina įvairaus amžiaus vairuotojų klaidas. Psichologinės jaunų vairuotojų charakteristikos yra tiesiogiai susiję su jų nuostata dėl eismo saugumo, o ši siejasi su tyčiniais eismo taisyklių pažeidimais. Vidiniai motyvai rizikingai vairuoti yra vienas svarbiausių veiksnių paaiškinančių ir rizikingesnį požiūrį į eismo saugumą, ir dažnesnius tyčinius taisyklių pažeidimus. Profesionalių vairuotojų grupėje organizaciniai veiksniai paaiškina tik neigiamas rizikingo vairavimo pasekmes, bet ne vairavimo stilių, o asmenybės savybės gali paaiškinti šių vairuotojų rizikingą vairavimą. Integruotas psichologinių veiksnių sąveikų modelis leidžia išryškinti svarbiausias vairuotojo charakteristikas susijusias su jo rizikingu elgesiu kelyje. Todėl šis požiūris yra tinkamesnis vairuotojo elgesiui paaiškinti bei galėtų būti naudojamas eismo saugumo problemoms mažinti.

Psichologinės gerovės ir nuostatų į socialinius pokyčius sąsajos

P.Želvienė, E.Kazlauskas

Psichologinė gerovė kaip visuomenei aktualus asmens savijautos aspektas vis plačiau analizuojamas jau apie penkiasdešimt metų (Ryff, Singer, 2008). Psichologinės gerovės tyrinėjimai yra svarbūs tiek siekiant geriau suprasti psichologinės gerovės sąsajas su įvairiais psychosocialiniais, demografiniais ir sveikatos veiksniais, tiek ir iš praktinių paskatų, siekiant kurti veiksmingas prevencijos ar intervencijos priemones. Psichologiniuose tyrimuose psichologinė gerovė dažniau yra analizuojama santykyje su individo veiksniais (patiriamais stresoriais, asmenybės ypatumais, amžiumi ir kt.). Šiame tyrime į psichologinę gerovę buvo pažiūrėta plačiau ir analizuojama, kaip psichologinė gerovė siejasi su psychosocialiniais veiksniais visuomenės pokyčių laikotarpiu.

Tyrime dalyvavo 626 asmenys. Psichologinė gerovė buvo įvertinta 10 teiginių trumpu psichologinės gerovės klausimynu (Kazlauskas, Želvienė, 2013). Santykis į socialinius pokyčius buvo įvertintas 10 teiginių klausimynu, kurį sudarė darbo autoriai. Projektą finansavo Lietuvos mokslo taryba (sut. nr. SIN-01/2012).

Gauti rezultatai atskleidžia, kad socialinių pokyčių priėmimas yra reikšmingai susijęs su psichologine gerove. Tyrimas yra koreliacinio pobūdžio, todėl negalime vienareikšmiškai teigti ar gyventojai, kurių psichologinė gerovė didesnė, pozityviau vertina socialinius pokyčius ar asmenys, kurie neigiamiau vertina socialinius pokyčius jaučiasi blogiau. Tolesni tyrimai, ypač tarpkultūriniai, įgalintų geriau suprasti, kaip nuostatos į socialinius pokyčius ir jų priėmimas siejasi su psichologine gerove.

Transgeneracinė sutuoktinių konfliktų analizė

Jolanta Sondaitė, Lina Smalinskaitė

Konfliktai yra neišvengiama sutuoktinių santykių sąveikos dalis. Efektyviai sprendami konfliktus, sutuoktiniai gali augti ir tobulėti, tuo tarpu taikymas ne efektyvių konflikto sprendimo būdų, gali vesti prie greito santykių pablogėjimo ar net išsiskyrimo. Dauguma dabartyje vykstančių konfliktų neišvengiamai turi savo istoriją keliuose prieš tai buvusiose kartose, tad svarbu kuo išsamiau susipažinti bent su trijų kartų istorija, kad būtų įmanoma tinkamai suprasti šiandienos konfliktus. Šio tyrimo tikslas: analizuoti trijų kartų sutuoktinių konfliktus bei jų perdavimą iš kartos į kartą. Tyrime dalyvavo dvylika ištėkėjusių, įvairaus amžiaus moterų, iš keturių skirtingų šeimų. Duomenų rinkimui buvo naudojamas pusiau struktūruotas interviu. Duomenų analizė buvo atliekama naudojant pykčio genogramą (angl. anger genogram) bei naratyviąją (anl. narrative) analizę. Tyrimo rezultatai parodė, kad šeimyninių konfliktų su sutuoktiniu metu, moterys buvo linkusios naudoti elgesio bei konfliktų sprendimo modelius, perimtus iš kartos į kartą iš tų asmenų, su kuriais buvo užmezgusios artimiausius ir betarpiškus ryšius. Būdamos menkai emociškai įsitraukusios (angl. low emotional involvement) į konfliktą, moterys galėjo mąstymo bei gynybų pagalba koreguoti perimtą iš kartos į kartą elgesį. Būdamos emociškai stipriai įsitraukusios (angl. high emotional involvement) į konfliktą su sutuoktiniu, moterys pasižymėjo emociniu nestabilumu bei savikontrolės praradimu. Afektų metu moterys negalėjo koreguoti transgeneracinio turinio, tad buvo reaguojama tiesiogiai taikant perimtą modelį. Dalis šeimyninių konfliktų metu naudotų gynybos mechanizmų iš kartos į kartą persidavė tiesiogiai, dalis - pasireiškė kas antroje kartoje.

Mes turime skirtumą, ar mums jau skirtis? Skirtingumo išgyvenimas poroje

Vilija Girgždė

Pora yra dviejų žmonių savanoriškas artimas ryšys. Toks santykis neleidžia nepastebėti iškylančių skirtumų dėl vertybių, tikslų ir lūkesčių, ilgainiui skirtybės vis tiek atsiveria. Vieno partnerio savitumas gali išryškėti santykyje su kitu. Mokymosi spręsti problemas poroje problematika yra dažnai sutinkama intervencijų tyrimuose. Tačiau tyrimų apie poros sąveikas latentinio konflikto metu, negausu, palyginti su pasistūmėjimu mažos grupės sąveikų tyrimuose. Didžioji dauguma tyrimų apie tarpasmeninį poros konfliktą, nukreipti į neigiamos konflikto pusės nagrinėjimą. Trūksta kompleksiško paaiškinimo kaip skirtybių susidūrimas tampa atviru konfliktu. Yra tyrimų apie partnerių panašumą ir skirtybės kaip pastovias savybes. Partnerių sąveikos skirtingumo išgyvenime mažai tyrinėtos. Daugiau tyrinėjamas susilieėjimas, bet ne subjektyvus skirtingumo išgyvenimas. Pristatomas tyrimas, kuriame buvo analizuota susituokusių, kartu gyvenančių bent 6 metus, besikreipiančių psichologinės pagalbos partnerių skirtingumo išgyvenimas toks, kokį papasakojo patys tyrimo dalyviai. Tyrimo tikslas - analizuoti ir atskleisti tarpasmeninio skirtingumo išgyvenimą poroje, remiantis bendrais partnerių naratyvais. Tyrimas atliktas taikant giluminius nestruktūruotus interviu. Tekstai analizuoti naratyviosios teminės analizės ir dialoginės naratyviosios analizės metodais. Žodis "skirtingas" kaip ir "skirtybės" apibūdina asmens pastovias savybes: kuris skiriasi nuo kitų, kitoks. Tačiau norint apibūdinti procesą, ką žmogus patiria ir kaip konstruoja apie tai prasmes, nėra paprasta. Atliktas tyrimas papildė esamas žinias apie partnerių tarpusavio sąveikas, kai susiduria asmeninės skirtybės ir nagrinėjama kaip partneriai skirtingumą išgyvena. Nors skirtumų susidūrimas yra proga partneriams diferencijuotis ir giliau vienas kitą pažinti, šios imties porose atsiskleidė atsikartojančios įtampos, ryšio nutraukimo, pasunkintos komunikacijos, kovos bei emocinės atskirties tendencijos. Atsiskleidė, kad skirtingumo prasmė, partnerių konstruojama vienos dominuojančios patirties pagrindu, yra vienpusiška skirtingumo išgyvenimo momentu. Partneriams reaguojant ne tik į skirtingumo turinį, bet ir į patį santykį, plečiasi potencialaus konflikto erdvė. Tyrimas suteikia galimybę pamatyti, kaip kasdienybėje išgyvenamas skirtingumas poroje, praturtina teorinę ir praktinę šio reiškinio sampratą.

Vyresnio amžiaus žmonių optimizmo, pasitenkinimo gyvenimu ir socialinio palaikymo bei psichosocialinio prisitaikymo sąsajos

Vilija Banevičienė, Loreta Gustainienė

Vyresnio amžiaus žmonių gausėjimas aprėpia visus socialinės tikrovės lygius, keičia ne tik individo gyvenimo kelią, bet ir santykius tarp žmonių. Įvairūs tyrimai rodo, kad senėjimą tiesiogiai veikia socialiniai aspektai (šeima, išsilavinimas, visas gyvenimo stilius). Didėjantis vyresnio amžiaus žmonių skaičius daro vyresnio amžiaus žmones įtakingesne visuomenės grupe, todėl svarbu, kad vyresnio amžiaus žmonės išliktų geros fizinės ir psichikos būklės, būtų aktyvūs. Tad darbo tikslas - įvertinti psichologinius bei socialinius veiksnius, kurie siejasi su geresniu vyresnio amžiaus žmonių prisitaikymu visuomenėje. Tyrime dalyvavo 148 (95 moterys, 53 vyrai) tiriamieji, 55-81 metų amžiaus, gyvenantys Ukmergės mieste ir rajone. Psichosocialiniam prisitaikymui nustatyti buvo sudarytas klausimynas ir išskirti penki psichosocialinio prisitaikymo faktoriai: socialinio aktyvumo, bendravimo su artimaisiais, požiūrio į jaunimą, požiūrio į vyresnius ir sveikatos. Socialinis palaikymas buvo nustatomas socialinio palaikymo klausimynu (The medical Outcomes Study social Support Server; Sherbourne CD and Stewart AI. 1991). Optimizmas matuotas LOT-R klausimynu (Life Orientation Test-Revised). Pasitenkinimas gyvenimu matuotas pasitenkinimo gyvenimu skale (Diener, 1985, Satisfaction With Life Scale). Tyrimo rezultatai parodė, kad vyresnio amžiaus žmonių optimizmas siejasi su jų šeimynine padėtimi, socialinis palaikymas - su šeimynine padėtimi, išsilavinimu bei gyvenamąja vieta. Psichosocialinis prisitaikymas siejasi su šeimynine padėtimi, išsilavinimu. Vyresnio amžiaus žmonių optimizmas, pasitenkinimas gyvenimu susijęs su socialiniu palaikymu ir psichosocialiniu prisitaikymu. Apibendrinant, tyrimo rezultatai rodo, kad vyresnio amžiaus žmonių psichosocialinis prisitaikymas yra daugialypis reiškinys, kuris yra nevienodas, priklausomai nuo paties žmogaus asmenybės ir nuo jo socialinės

aplinkos. Analizuojant vyresnio amžiaus žmonių psichosocialinį prisitaikymą, reikėtų įtraukti ir papildomus, tokius kaip visuomenės požiūris į vyresnio amžiaus žmones, veiksmus.

Stendiniai pranešimai: Klinikinė psichologija ir sveikatos psichologija

Seksualinę prievartą patyrusių aukų prievartos pasekmių vertinimas bei pagalbos, siekiant su jomis susitvarkyti, paieškos ypatumai

Aistė Mitaitė, Kristina Žardeckaitė – Matulaitienė

Seksualinė prievarta - tai viena iš labiausiai traumuojančių patirčių (Sampson, 2002), tačiau tik maža dalis aukų kreipiasi pagalbos (Alvidrez, Shumway, Morazes, Boccellari, 2011). Tyrimo tikslas – atskleisti seksualinę prievartą patyrusių aukų prievartos pasekmių vertinimą bei pagalbos, siekiant su jomis susitvarkyti, paieškos ypatumus. Tiriamieji. Tyrime dalyvavo 3 moterys patyrusios seksualinę prievartą. Jauniausiai tyrimo dalyvei buvo 24 metai, vyriausiai – 34 metai. Nuo seksualinės prievartos patyrimo buvo praėję nuo 5 iki 12 metų. Metodikos. Tyrimas – kokybinis. Tyrimo dizainas - pusiau struktūruotas interviu. Pusiau struktūruotas interviu sudarytas Mitaitės remiantis seksualinės prievartos reiškinių literatūros analizę ir buvo suderintas su vadove Žardeckaitė – Matulaitiene. Klausimai buvo orientuoti į seksualinę prievartą, jos patyrimo aplinkybes, bei pagalbos galimybes. Kiekvieno interviu trukmė individuali nuo: 45 min. iki 1 h 40 min. Interviu sudarė fiksuotas klausimų skaičius, tačiau ne visi klausimai buvo pateikiami aukoms. Klausimai aukoms buvo pateikiami atsižvelgus į jų seksualinės patirties aplinkybes ir elgesį po to. Atsakymų į interviu klausimus turinys nagrinėtas taikant kokybinį turinio (content) analizės metodą, turintį keturis žingsnius: 1) daugkartinį teksto skaitymą; 2) manifestinių kategorijų išskyrimą remiantis „raktiniais“ žodžiais; 3) kategorijų turinio skaidymą į subkategorijas; 4) kategorijų ir subkategorijų interpretavimą bei pagrindimą iš teksto paimtais įrodymais (Žydžiūnaitė, 2005). Rezultatai, išvados. Šiuo tyrimu, apibendrinat trijų respondenčių patirtį, buvo nustatyta, kad aukos po prievartos patyrimo išgyvena neigiamus jausmus: savo, prievartautojo ir kitų žmonių atžvilgiu, į juos koncentruojasi labiau, nei į fizinius potyrius. Seksualinės prievartos patirtis įtakoja aukų tolimesnį gyvenimą trimis aspektais: sustiprina savisaugos jausmą, tačiau nesumažina grėsmės pojūčio, apsunkina santykį su savimi ir aplinkiniais. Prievartinė patirtis neigiamai, tam tikram laikotarpiui, įtakoja aukų tolimesnį seksualinį elgesį, dėl to seksualiniai santykiai tampa komplikuočiau. Šią prievartinę seksualinę patirtį aukos stengiasi nuslėpti. Aukos nesikreipia pagalbos, dėl šių priežasčių: išgyvenamo gėdos jausmo, noro apsaugoti savo artimuosius, žinių trūkumo apie pagalbos galimybes. Aukos svarbiausiais pagalbos šaltiniais po prievartos patyrimo įvardina: pačią save, žmonas esančius šalia, psichologus.

Hipertenzija sergančiųjų nuostatų į gydymą ir ligą sąsajos su gydymo nurodymų laikymusi

Olga Zamalijeva, Augustinas Rotomskis, Roma Jusienė

Sergančiojo nuostatos ir su jomis susiję įsitikinimai apie gydymo efektyvumą, ligos keliamą pavojų ir galimybe ligą kontroliuoti yra akcentuojamos visuose kognityviniuose modeliuose, kuriais remiantis aiškinamas įvairus su sveikata susijęs elgesys, pavyzdžiui, gydymo nurodymų laikymasis. Nors retas tyrėjas abejoja nuostatų reikšme, aiškinant gydymo nurodymų laikymąsi, asmens nuostatos priklauso ir nuo kultūrinių faktorių, todėl tyrimai, analizuojantys nuostatų reikšmę specifiniam elgesiui, iki šiol neprarado savo aktualumo. Be to, lieka neatsakytas minėtų gydymo nurodymų laikymąsi aiškinančių modelių universalumo klausimas – ar nuostatos bus vienodai reikšmingos skirtingų ligų kontekste. Tyrimo tikslas – išsiaiškinti hipertenzija sergančiųjų nuostatų į gydymą ir ligą sąsajas su gydymo nurodymų laikymusi. Tyrime dalyvavo 101 hipertenzija sergantis asmuo, kurių amžius yra nuo 33 iki 93 metų ($M=60,13$; $SD=11,85$). Tyrimo metu surinkti sociodemografiniai duomenys. Tyrimo dalyvių nuostatoms įvertinti naudotas papildytas ir šiam tyrimui pritaikytas „Nuostatų į gydymo nurodymų laikymąsi klausimynas“ (Prado Aguilar

et al., 2009). Tai pat buvo išsamiai įvertintas tyrimo dalyviams būdingas gydymo nurodymų laikymasis, apimantis penkis aspektus: tyčinis ir netyčinis vaistų nevartojimas, mityba, fizinis aktyvumas bei būsenos stebėjimas. Pagrindiniai rezultatai rodo, kad sergantieji, manantys, kad ta pačia liga sergantys asmenys nutraukia vaistų vartojimą ligos simptomams sumažėjus, dažniau pamiršta išgerti paskirtus vaistus ($r=-0,257$; $p<0,05$) ir dažniau sąmoningai praleidžia arba sumažina vartojamų vaistų dozę ($r=-0,294$; $p<0,01$). Įsitikimai apie tai, kad atitinkama mityba gali turėti teigiamą poveikį sveikatai, sulėtinti ligos progresavimą ($r=0,206$; $p<0,05$), o sergančiojo elgesys gali lemti sveikatos pagerėjimą ($r=0,320$; $p<0,01$) siejasi su tinkamesne sergančiųjų mityba. Manantys, kad sergančiojo elgesys gali nulemti sveikatos pagerėjimą, linkę geriau stebėti savo sveikatos būseną ($r=0,206$; $p<0,05$). Tačiau nuostatos į fizinio aktyvumo naudą nesusijusios su fizinio aktyvumo lygiu sergančiųjų tarpe, iš kitos pusės buvo nustatyta neigiama koreliacija tarp fizinio aktyvumo ir manymo, kad ligos progresavimas ar komplikacijos yra neišvengiamos ($r=-0,212$; $p<0,05$). Hipertenzija sergančiųjų nuostatų į ligą ir gydymą keitimas leistų užtikrinti tinkamesnį gydymo nurodymų laikymąsi bei sumažinti ligos komplikacijų riziką.

Studentų adaptyvaus ir neadaptyvaus perfekcionizmo ir nerimo sąsajos

Andrius Šmitas, Aidas Perminas

Perfekcionizmas – tai asmenybės bruožas kuriam būdingi aukšti asmeniniai standartai ir savikritiškumas (Frost, ir kt., 1990). Perfekcionizmas skirstomas į adaptyvų ir neadaptyvų. Adaptyvūs perfekcionistai kelia sau aukštus, bet pasiekiamus tikslus ir juos pasiekę sugeba tuo džiaugtis. Neadaptyvūs perfekcionistai sau kelia nerealistinius tikslus, tų tikslų siekia visur ir visada ir būna nepatenkinti savo darbo rezultatais (Hamachek, 1978). Tyrimuose nustatoma, kad neadaptyvus perfekcionizmas siejasi su distresu ar egzaminų nerimo lygiu (Eum, Rice, 2011). Adaptyvaus perfekcionizmo sąsajos su įvairiais psichologinės įtampos aspektais nėra tokios vienareikšmiškos. Anot Aldea, Rice (2006), adaptyvus perfekcionizmas siejasi su žemesniu distreso lygiu. Tačiau anot Dunn ir kt. (2006), esant aukštai įtampai adaptyvūs perfekcionistai reaguoja panašiai kaip neadaptyvūs. Dažniausiai perfekcionizmo tyrimuose nerimo lygis yra nustatomas paprašant įvertinti jį per paskutinių kelių savaičių periodą. Šiame tyrime papildomai nerimas buvo vertinamas ir iššūkio (koliokviumo) metu. Tyrimo tikslas: Nustatyti sąsajas tarp studentų perfekcionizmo ir nerimo įprastos paskaitos metu bei jo padidėjimo per atsiskaitymą. Tyrime dalyvavo 85 Vytauto Didžiojo universiteto studentai (75(88,2%) moterys ir 10(11,8%) vyrų). Amžiaus vidurkis – 20 ± 2 . Tyrimo metodai: Spilberger busenos nerimo skalė (C.D. Spielberger, 1980) ir Frost daugiadimensinio perfekcionizmo skalė (Frost, ir kt., 1990). Respondentai pildė klausimyną paskaitų metu bei iššūkio (atsiskaitymo) metu. Statistinei analizei buvo panaudotos tiesinės regresijos kur priklausomi kintamieji buvo nerimo lygis ramybės metu ir nerimo lygio pokytis koliokviumo metu (nerimo lygio iššūkio metu ir nerimo lygio ramybės metu skirtumas), o nepriklausomi kintamieji buvo perfekcionizmo aspektai. Rezultatai atskleidė, kad nerimo lygį įprastos paskaitos metu prognozavo abejonės dėl poelgių ($\beta=0,304$) ir tėvų kritiškumas ($\beta=0,303$), o nerimo lygio pokytį koliokviumo metu prognozavo organizuotumas ($\beta=0,239$) ir abejonės dėl poelgių ($\beta=-0,310$). Išvados: Įvairūs perfekcionizmo aspektai yra susiję su studentų nerimu: didesnis tėvų kritiškumas ir abejonės dėl poelgių yra susiję su didesniu nerimo lygiu įprastos paskaitos metu; nerimo lygio padidėjimą egzaminu metu prognozuoja organizuotumas, o sumažėjimą - abejonės dėl poelgių.

Alkoholio vartojimas: lūkesčiai ir motyvai

Inga Milevičiūtė

Įvadas. Visuomenės sveikatos tyrimai nustatė, žalingai alkoholinius gėrimus vartoja 16% Lietuvos gyventojų (VPSC, 2007). Stiprus alkoholio vartojimas prasideda paauglystėje, o vartojimo dažnis bei kiekiai smarkiai išauga tarp studentų amžiaus gyventojų (EMCDDA, 2010). Tačiau, ši tendencija nėra išskirtinė Lietuvai. Pavyzdžiui, Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) sveikatos ministerija pranešė, jog studentų amžiaus vyrai ir moterys alkoholį vartoja dažniau ir didesniais, nei kitų amžiaus grupių atstovai, kiekiais (CDC, 2012). Tyrimai rodo, jog alkoholio vartojimo lūkesčiai (pvz. „Jei aš būčiau išgėręs, būčiau draugiškesnis“) ir motyvai (pvz. „Aš geriu, kad pralinksmėčiau, kai esu blogos nuotaikos“) yra susiję su alkoholio vartojimu (Carey & Correia, 1997; Sher, Wood, Wood, & Raskin, 1996).

Šiame moksliniame tyrime buvo palyginti Lietuvos ir JAV studentų alkoholio vartojimo lūkesčiai ir motyvai, siekiant nustatyti ar jie skiriasi tarp šių dviejų kultūrų ir ar šio tyrimo metodikos praktinis panaudojimas leidžia identifikuoti žalingą alkoholio vartojimą.

Metodika. Tyrime dalyvavo 55 (50 moterų; 5 vyrai) Lietuvos studentai ir 50 (28 moterų; 22 vyrai) JAV studentų, kurie internetu užpildė jiems pateiktus klausimynus, skirtus identifikuoti ir įvertinti įvairius alkoholio vartojimo aspektus. Žalingam alkoholio vartojimui identifikuoti buvo naudojamas Pasaulio sveikatos organizacijos AUDIT (Alcohol Use Disorders Identification Test) klausimynas; alkoholio vartojimo lūkesčiams nustatyti buvo naudojamas CEOA (Comprehensive Effects of Alcohol) klausimynas; DMQ-R (Drinking Motives Questionnaire – Revised) klausimynas buvo panaudotas alkoholio vartojimo motyvams nustatyti. Siekiant identifikuoti Lietuvos ir JAV studentų alkoholio vartojimo lūkesčius bei motyvus buvo naudojama didpersinė analizė (ANOVA), o šių lūkesčių bei motyvų prognozei žalingui alkoholio vartojimui nustatyti buvo taikomas regresinės analizės metodas.

Rezultatai. Šie tyrimai rodo, kad Lietuvos ir JAV studentai skirtingai apibūdino savo alkoholio vartojimo lūkesčius ir motyvus. Tarp Lietuvos studentų, pozityvūs lūkesčiai ir jausmų pagerinimo motyvai nuspėja žalingą alkoholio vartojimą. Lūkesčiai susiję su draugiškumu, agresija ir drąsa nuspėja žalingą alkoholio vartojimą tarp JAV studentų.

Išvados. Šie tyrimai patvirtina hipotezes, jog tarp Lietuvos ir JAV studentų yra reikšmingų kultūrinių skirtumų lūkesčiuose ir motyvuose, susijusiuose su alkoholio vartojimu. Nors abiejose populiacijose tam tikri lūkesčiai ir motyvai gali nuspėti žalingą alkoholio vartojimą, tie lūkesčiai ir motyvai šiose dviejose populiacijose skiriasi.

Internetinės į sprendimus sutelktos savipagalbos priemonės veiksmingumas siekiant studentų psichologinio-socialinio funkcionavimo pokyčių

Rytis Pakrošnis, Viktorija Čepukienė

Pastaraisiais dešimtmečiais, siekiant užtikrinti psichikos sveikatos paslaugų ekonomiškumą bei prieinamumą, vis didesnio populiarumo susilaukia savipagalba, kuri apibrėžiama kaip „standartizuotas pagalbos metodas, kurį naudodamas klientas gali padėti sau be ženklaus specialisto įsikišimo“ (Cuijpers, 1997). Savipagalba remiasi idėja, kad žmogus yra pajėgus savarankiškai siekti teigiamų pokyčių savo gyvenime. Dabartiniu metu, tiek atskiri tyrimai, tiek ir meta-analizės vienareikšmiškai rodo, kad savipagalbos priemonės yra ne tik efektyvios, bet ir tiek pat efektyvios, kaip ir tradicinis konsultavimas ar psichoterapija. Pranešimo autoriai jau keletą metų tyrinėja galimybę savipagalbos kontekste pritaikyti į sprendimus sutelktos trumpalaikės terapijos principus ir priemones, kurie, remiantis moksline literatūra, turėtų itin gerai derėti su savipagalbos idėjomis, nes orientuojasi į asmens stiprybes ir išteklius bei pabrėžia, jog mūsų vidinis pasaulis yra nuolatiniame kitimo procese. Ankstesni autorių tyrimai parodė, kad į sprendimus sutelktos terapijos principų pagrindu sudaryti savipagalbos darbalapiai yra veiksmingi, siekiant studentų asmeninių pokyčių. Tačiau, remiantis tyrimo dalyvių grįžtamuoju ryšiu, buvo numatytos savipagalbos priemonės tobulinimo gairės. Tęsiant pradėtus tyrinėjimus, šio pranešimo tikslas – pristatyti internetinės į sprendimus sutelktos savipagalbos priemonės veiksmingumo studentų grupėje tyrimo rezultatus. Tyrime dalyvavo 89 Vytauto Didžiojo universiteto pirmos pakopos psichologijos studijų III-IV kursų studentai. Poveikio grupę sudarė 68 tiriamieji, kurie mėnesio laikotarpyje tarp pradinio ir baigiamojo įvertinimo 8 kartus (kas 3 dienas) jungėsi prie internetinės savipagalbos programos ir atliko nurodytas užduotis apimančias stiprybių ir norimų pokyčių analizę bei norimų pokyčių stebėjimą ir reflektavimą. Lyginamojoje grupėje buvo 21 tiriamasis, kurie dalyvavo pradiniam ir baigiamajame įvertinimuose. Tyrime naudoti subjektyvūs (10 balų skalės pasitenkinimui svarbiausiomis gyvenimo sritimis bei gyvenimo sritis, kurioje siekiama pokyčių, sunkumui vertinti) ir standartizuoti (OQ-45; Savirefleksijos ir įžvalgos skalė; Sprendimo kūrimo klausimynas) vertinimo metodai. Tiek subjektyviais, tiek ir standartizuotais metodais gautų rezultatų analizė atskleidė į sprendimus sutelktos internetinės savipagalbos priemonės veiksmingumą siekiant teigiamų pokyčių studentų grupėje.

Adaptacijos sutrikimų sampratos naujovės ir psichosocialinės pagalbos galimybės

P.Želvienė, E.Kazlauskas, P.Skruibis, E.Mažulytė, M.Dovydaitienė, J. Eimontas

Adaptacijos sutrikimo diagnozė iki XXI a. pradžios sulaukdavo nedaug mokslininkų bei praktikų dėmesio. Prof. A. Maercker su kolegomis (2007 m.) iš Ciuricho universiteto (Šveicarija) atkreipė dėmesį, kad dažnai asmenims, patiriantiems sunkius stresorius nėra nustatoma potrauminio streso sutrikimo, tačiau šiuo metu galiojančios diagnostinės klasifikacijos sistemos (TLK ar DSM) neįgalina nustatyti kitų su stresu susijusių sunkumų ir atitinkamai suteikti adekvačią ir tinkamiausią pagalbą (Maercker et al., 2007). A. Maercker su kolegomis pasiūlė naują su stresu susijusių sutrikimų klasifikacijos sampratą, papildant kitaip konceptualizuotu adaptacijos sutrikimo modeliu (Maercker et al., 2007). Naujai siūloma adaptacijos sutrikimo samprata praplečia stresoriaus apibrėžimą sunkiais gyvenimo įvykiais (tokiais kaip pavojinga liga, negalia ar socioekonominiai stresoriai), kurie neatitinka potrauminio streso sutrikime (PTSS) apibrėžiamo trauminio stresoriaus kriterijų, tačiau gali sukelti panašią į potrauminio streso sutrikimo simptomatiką ir reikšmingai sutrikdyti asmens adaptaciją (Maercker et al., 2007).

Suaugusiųjų adaptacijos sutrikimai, performuluojant šių sutrikimų sampratą, sulaukia vis didesnio mokslininkų dėmesio, taip pat nėra specializuotų psichosocialinių intervencijų, skirtų adaptacijos sutrikimams įveikti. Tyrimais patvirtinta, kad yra keletas veiksmingų specializuotų į traumą nukreiptų psichosocialinių intervencijų (pvz., į traumą orientuota kognityvioji elgesio terapija, nujautrinimo akių judesiais metodika), taip pat vis daugiau yra duomenų, kad informacinėmis technologijomis ir internetu pagrįstos psichosocialinės intervencijos yra veiksmingos nuotaikos ir nerimo sutrikimų intervencijai (Watts et al., 2013; Kazlauskas, 2013). Pirmasis mėginimas sukurti adaptacijos sutrikimų psichosocialinę intervenciją pradėtas Ciuricho universitete, tačiau tyrimai šioje srityje dar tik pradedami vykdyti. Šio projekto metu planuojama sukurti ir adaptuoti Lietuvos populiacijoje inovatyvius adaptacijos sutrikimų psichosocialinės intervencijos metodus. Pranešimo metu bus pristatytos adaptacijos sutrikimų psichosocialinės intervencijos galimybės. Taip pat VU Traumų psichologijos tyrimų mokslininkų grupės projektai, kuriuose yra kuriami ir adaptuojami traumų psichologijos pagalbos būdai Lietuvos populiacijoje. Projektą finansuoja Lietuvos mokslo taryba.

Saviveiksmingumo reikšmė keičiant reumatinėmis ligomis sergančiųjų sveikatai žalingą elgesį

Laura Alčiauskaitė, Liuda Šinkariova

Įvadas: Lietuvoje reumatinėmis sąnarių ligomis serga apie 250 tūkst. gyventojų. Tai - pagrindinė nuolatinio neįgalumo priežastis pasaulyje ir antroji Lietuvoje (SAM, 2013). Siekiant palengvinti reumatinėlių ligų sukeltus simptomus, labai svarbu keisti sergančiųjų gyvenimą. Šiam tikslui taikomos įvairios intervencijos, kuriose vis svarbesni tampa paties sergančiojo vidiniai resursai. Pastariesiems priskiriamas ir saviveiksmingumas. Metodai: siekiant įvertinti saviveiksmingumo reikšmę keičiant sveikatai žalingą elgesį, buvo atlikta mokslinės literatūros šaltinių analizė. Rezultatai: Saviveiksmingumas, kuris remiasi asmens tikėjimu savo gebėjimais koreguoti elgesį, yra vienas tų vidinių resursų, kurių modeliavimas gali duoti teigiamų rezultatų keičiant reumatinėmis ligomis sergančiųjų gyvenimo būdą. Saviveiksmingumą didinančios intervencijos paprastai remiasi savireguliacijos procesais, ir jose pagrindinis vaidmuo tenka pačiam sergančiajam, skatinant jį patikėti, jog jo sveikatos būklė labai priklauso nuo jo paties pastangų, ir kad pats asmuo gali daryti poveikį savo sveikatai ir savijautai (Taylor et al., 2006). Tyrimų rezultatai rodo, jog saviveiksmingumu paremtos intervencijos didina sergančiųjų motyvaciją keisti sveikatai žalingą elgesį. Nustatyta, jog šios intervencijos daro teigiamą poveikį sergančiųjų gyvenimui: jie dažniau mankština, labiau laikosi gydymosi nurodymų, suvartoja mažiau skausmą malšinančių vaistų, rečiau rūko, vartoja mažiau alkoholinių gėrimų. Be to, aukštesnio saviveiksmingumo sergantieji labiau stengiasi išlaikyti naujai įgytą sveikatai naudingą elgesį, ir net susidūrę su kliūtimis, yra linkę jo laikytis (Ashford et al., 2010; Marks, Allegrante, 2005). Tai sąlygoja ne tik geresnius sveikatos rodiklius bei savijautą, bet ir mažesnį patiriamą skausmą (Dixon et al., 2006). Išvados: Saviveiksmingumu paremtos intervencijos yra efektyvios visuose

reumatinėmis ligomis sergančiųjų gyvensenos keitimo etapuose: motyvuojant sergančiuosius keisti sveikatai žalingą elgesį, formuojant naujus, sveikatai naudingo elgesio įpročius ir palaikant elgesio pokyčius. Saviveiksmingumas yra potencialiai kintantis resursas, tad jo didinimas galėtų tapti vienu iš lėtinėmis ligomis sergančiųjų reabilitacijos programos pagrindinių tikslų.

Psichologinės pagalbos paieška ir streso įveikos strategijos

Gina Levickienė, Justas Šefleris

Problema. Per pastaruosius kelis dešimtmečius buvo atlikta nemažai tyrimų siekiant išsiaiškinti, kaip įvairūs vidiniai ir išoriniai veiksniai lemia žmogaus sprendimą kreiptis profesionalios psichologinės pagalbos. Asmeniui susidūrus su stresą iššaukiančiomis situacijomis, santykių ar psichologiniais sunkumais, ne visuomet pakanka individualių pastangų bei resursų jiems įveikti. Sprendimas laiku kreiptis profesionalios psichologinės pagalbos yra vienas iš galimų įveikos būdų. Tačiau literatūroje pasigendama tyrimų, kurie nagrinėtų sąsajas tarp pasirenkamų streso įveikos strategijų bei nuostatų psichologinės pagalbos paieškos atžvilgiu. Šios dvi tyrimų sritys iki šios nagrinėtos atskirai. **Tikslas.** Šiame darbe buvo siekiama ištirti sąsajas tarp nuostatų psichologinės pagalbos paieškos atžvilgiu ir streso įveikos strategijų. Tai pat buvo siekiama palyginti nuostatų psichologinės pagalbos atžvilgiu bei streso įveikos strategijų naudojimą vaikinių ir merginų grupėse bei skirtingą psichologinės pagalbos paieškos patirtį turinčių asmenų grupėse. **Metodai.** Tyrime dalyvavo 188 dalyviai iš dviejų Klaipėdos aukštųjų mokyklų. Tyrime naudotas Nuostatų psichinės sveikatos paslaugų siekimo atžvilgiu inventorių (IASMHS) (Mackenzie, Knox, Gekoski & Macaulay, 2004); Streso įveikos strategijų klausimynas (lietuviškąjį klausimyno variantą parengė D.Gailienė ir V. Domanskaitė-Gota (2000)); sociodemografinė anketa. **Rezultatai.** Tyrimo rezultatai parodė, kad moterų nuostatos psichologinės pagalbos atžvilgiu yra palankesnės nei vyrų, $t(185) = -2,94$, $p < 0,004$. Vyrų labiau linkę naudoti atsiribojimo strategiją (angl. *detached coping style*), $t(185) = 5,623$, $p < 0,001$. Asmenys, kurie anščiau jau kreipėsi psichologo pagalbos, pasižymi palankesnėmis nuostatomis psichologinės pagalbos atžvilgiu, $t(184) = 3,46$, $p < 0,001$, bei buvo labiau linkę pasitelkti į emocijas nukreiptas įveikos strategijas. Nustatytas teigiamas ryšys tarp nuostatų psichologinės pagalbos atžvilgiu bei polinkio pasitelkti racionalią streso įveikos strategiją, $r = 0,208$, $p < 0,005$. Kuo labiau asmenys linkę naudoti vengimo strategiją, tuo mažiau palankios jų nuostatos psichologinės pagalbos atžvilgiu, $r = -0,245$, $p < 0,001$. Siekiant nustatyti, kiek pastarosios dvi streso įveikos strategijos svarbios prognozuojant nuostatas psichologinės pagalbos paieškos atžvilgiu, atlikta tiesinė regresinė analizė. Gautas statistiškai reikšmingas regresijos modelis $R^2 = 0,108$; $Kor.R^2 = 0,098$; $F = 11,026$; $p < 0,001$, paaiškinantis 11 procentų duomenų sklaidos. Į regresinę analizę įtraukus lytį ir pagalbos paieškos patirtį prognozuojant nuostatas psichologinės pagalbos paieškos atžvilgiu vėl gautas statistiškai reikšmingas regresijos modelis, $R^2 = 0,217$; $Kor.R^2 = 0,199$; $F = 12,376$; $p < 0,001$, paaiškinantis 20 procentų bendros duomenų sklaidos. Rezultatų analizė parodė, kad visi keturi nepriklausomi kintamieji buvo reikšmingi prognozuojant nuostatas profesionalios psichologinės pagalbos paieškos atžvilgiu.

Studentų miego kontrolės lokuso bei nuostatų į miego higieną sąsajos su miego kokybe ir akademiais pasiekimais

Agnė Murauskaitė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė

Daugybė tyrimų atskleidė, jog aukštųjų mokyklų studentai pasižymi prastesniais miego įpročiais ir miego kokybe, be to, jų grupėje labiau pasireiškia miego sutrikimai nei bendrojoje populiacijoje. Galima pastebėti, jog studentai siekdami akademinį tikslą, dažnu atveju savo miego laiką aukoja mokymuisi ir dažnai klaidingai mano, jog prarastas miego valandas galima kompensuoti ilgiau pamiegojus savaitgalį. Tokie klaidingi įsitikinimai veikia nevisavertį studentų miegą, kuris sukelia nuovargį, turi įtakos sveikatos problemoms, kognityvinių procesų veiklai, nuotakai bei akademiniams pasiekimams. Visa tai skatina ir toliau tyrinėti studentų nuostatų į miego higieną reikšmę miego kokybei. Šio tyrimo tikslas - nustatyti studentų miego kontrolės lokuso bei nuostatų į miego higieną sąsajas su miego kokybe ir akademiais pasiekimais.

Tyrime dalyvavo 104 VDU I-IV kurso ir II magistrantūros kurso studentai (23 vaikinai ir 81 mergina). Miego kokybei vertinti buvo naudojamas Pitsburgo miego kokybės indekso (PMKI) klausimynas (Cronbach α 0,648) (Buysse ir kt., 1988). Miego kontrolės lokuso įvertinimui buvo naudota miego kontrolės lokuso skalė (Cronbach α : vidinio 0,73 ir išorinio miego kontrolės lokuso 0,59) (Sande ir kt., 2004), nuostatomis į miegą įvertinti buvo naudojama miego įsitikinimų skalė (Cronbach α 0,704) (Adan ir kt., 2006). Akademiniai pasiekimai buvo vertinami paprašius nurodyti savo paskutinio semestro vidurkį. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog studentai, kurių stipresnis vidinis miego kontrolės lokusas, pasižymi geresne miego kokybe, miego trukme, geresniu miego efektyvumu ir geresne savijauta dienos metu. Taip pat tyrimo rezultatai parodė, jog stiprėjant studentų vidiniam miego kontrolės lokusui, gerėja tik pirmo kurso studentų akademiniai pasiekimai, o mažėjant klaidingiems įsitikinimams apie su miegu nesuderintą veiklą, gerėja miego trukmė. Tyrimas atskleidė, kad studentų suvokimas, jog jų miego kokybė priklauso nuo vidinių, o ne išorinių veiksnių, pagerina miego trukmę, efektyvumą, kokybę, bei yra susijęs su geresne savijauta dieną ir geresniais akademiais pirmų metų pasiekimais. Galima daryti prielaidą, kad informacijos suteikimas studentams apie efektyvų miegą galėtų pagerinti jų bendrą miego kokybę.

Šizofrenijos simptomai ne visada reiškia šizofreniją: anti-N-metil-D-aspartato receptorių encefalito klinika

Ieva Salialionė

Pranešimo tikslas. Anti-NMDA-receptorių encefalitas (pirmąsyk aprašytas Dalmau et al., 2007) – autoimuninė liga, simptomiškai panaši į šizofreniją, tad šia liga susirgę pacientai dažnai pirmiausia nukreipiami į psichiatrines ligonines ir gydomi neuroleptikais, kurie šios ligos atveju neveiksmingi. Ankstyva diagnostika ir tinkamas gydymas leidžia sumažinti mirtingumą ir ilgalaikį kognityvinių funkcijų pakenkimą. Tad svarbu, kad psichikos sveikatos specialistai žinotų apie šią ligą. Metodas: literatūros apžvalga. Rezultatai: Simptomai. Prodrominėje stadijoje pasireiškia galvos skausmas, nedidelis karščiavimas, nuovargis. Psichotinėje stadijoje pasireiškia emociniai sutrikimai (nerimas, ažitacija, baimė, depresija, apatija), neurokognityviniai sutrikimai (darbinės atminties, kalbos, miego sutrikimai) ir į šizofreniją panašūs simptomai (dezorganizuotas mąstymas, kliesdėsiai, keistas, stereotipinis elgesys, manija, paranoja, socialinis atsiribojimas, klausos ir regos haliucinacijos). Gali būti traukulių. Nereagavimo stadijoje sumažėja reaktyvumas ir sąmoningumas, pasireiškia katatonija, mutizmas. Hiperkinetinėje stadijoje pasireiškia diskinezijos ir autonominis nestabilumas. Galutinėje stadijoje ligonis sveiksta arba miršta. Lengvesniais ligos atvejais pasireiškia tik psichiatriniai simptomai (Dalmau et al. 2008, 2011; Iizuka et al., 2008; Lebon et al., 2012). Ligos mechanizmas. Daugumoje atvejų liga kyla dėl autoimuninės reakcijos į auglius, ypač kiaušidžių teratomas. Reaguojant į auglio ląstelių antigenus, gaminami antikūniai, kurie susijungia su limbinės sistemos NMDA receptoriais ir sukelia receptorių internalizaciją bei sumažėjusią glutamaterginę transmisiją. Tai lemia atminties, kognicijų ir elgesio pakenkimą (Hughes et al., 2010). Diagnostinis testas – NMDA receptorių antikūnių nustatymas nugaros smegenų skystyje ir kraujo serume. Gydymas: encefalitas veiksmingai gydomas imunoterapija ir auglio operacija (Dalmau et al., 2008, 2011). Pasekmės: 47% pacientų pasveiksta pilnai, 28% lieka maži pakenkimai, 18% – dideli pakenkimai, 7% pacientų miršta. Galimi liekamieji reiškiniai: dėmesio, atminties, vykdomųjų funkcijų, regimojo suvokimo sunkumai, impulsyvumas, miego sutrikimai. Ankstyvas auglio išoperavimas ir imunoterapija lemia geresnes pasekmes. Savaiminis išgijimas įmanomas, bet ilgesnis. Netaikant imunoterapijos, didesnė ligos pasikartojimo rizika (Dalmau et al., 2008; Gabilondo, 2011; Iizuka et al., 2008; Martin-Monzon et al., 2012). Išvada: pasireiškus pirmam psichozės epizodui, tikslinga iširti, ar organizme yra NMDA receptorių antikūnių ir auglių.

Studentų subjektyviai suvoktos sveikatos bei sveikatai nepalankaus elgesio sąsajos su subjektyviai suvoktu stresu

Ieva Pečiulienė, Aidas Perminas

Įvadas. Vidutinis streso lygis yra gana įprastas reiškinys studentų gyvenime (Busari, 2001), tačiau pernelyg didelis stresas gali sietis su padidėjusiu nerimu, depresiškumu (Dyson, 2006), miego trūkumu, nuovargiu (Kelly, 2001), raumenų įtampa (Cheung, 2010), sveikatai žalingu elgesiu bei sumažėjusiu akademinio pažangumu (Womble, 2010, Busari, 2007). Akademinį stresą sukelia fiziniai, psichologiniai, elgesio bei akademiniai stresoriai (McKean, 2000, Brougham, 2009). Pasak Roddenbery (2010), akademinis stresas siejasi su psichologinėmis sveikatos problemomis, bet ne su somatinėmis. Pasak Zaleski (1998) sveikatai nepalankus elgesys siejasi tik su konfliktais tarp bendraamžių. Taigi lieka neaišku, su kuriais akademinio streso komponentais siejasi prastesnis sveikatos vertinimas bei labiau nepalankus sveikatai elgesys. Tai ypač aktualu studentų populiacijoje. Metodika. Tyrime dalyvavo 623 VDU studentai (18 - 27 metų). Naudota Distreso tolerancijos skalė (angl. Distress Tolerance scale, Simons, Gaher (2005), vidinis suderinamumas - 0,910. Subjektyviai suvokto streso skalė (angl. Perceived Stress Scale, Cohen (1983), vidinis suderinamumas - 0,849. Studentų akademinio streso skalė (angl. Student Academic Stress Scale, Busari, (2011), vidinis suderinamumas - 0,931. Skalių tarpusavio oreliacijos pasiskirstę nuo 0,63 iki 0,76. Subjektyviai suvokiama sveikata, miegas, rūkymas, alkoholio vartojimas bei užsiėmimas sportu vertinama ranginės skalės klausimais. Streso simptomams nustatyti naudota 17 teiginių skalė. Rezultatai ir išvados: Studentės savo sveikatą ir miegą vertinančios geriau bei daugiau sportuojančios, pasižymi žemesniais subjektyviai suvokto streso, akademinio streso bei didesniais distreso tolerancijos rodikliais. Studentai savo sveikatą bei miegą vertinantys geriau, pasižymi žemesniais subjektyviai suvokto streso, akademinio streso rodikliais. Distreso tolerancijos rodikliai vyrų grupėje nesiskiria tarp miego ir sveikatos vertinimų, taip pat nerasta subjektyvios sveikatos, akademinio streso bei distreso tolerancijos reikšmingų skirtumų lyginant sportuojančius su nesportuojančiais studentais. Studentės, niekada nerūkę ir metę rūkyti, pasižymi mažesniais subjektyviai suvokto streso rodikliais lyginant su studentėmis, kurios rūko ir neketina mesti. Niekada nerūkusios studentės, pasižymi žemesniais akademinio streso rodikliais lyginant su studentėmis, kurios metė rūkyti ar dabar rūko ir neketina mesti. Rūkančių ir nerūkančių studentėlių distreso tolerancijos rodikliai statistiškai reikšmingai nesiskiria. Vartojančių ir nevartojančių alkoholio studentėlių subjektyviai suvokto streso, akademinio streso bei distreso tolerancijos rodikliai nesiskiria. Rūkančių ir nerūkančių bei vartojančių ir nevartojančių alkoholio studentų subjektyviai suvokto streso, akademinio streso bei distreso tolerancijos rodikliai statistiškai reikšmingai nesiskiria. Tad galima teigti, jog geresnės sveikatos, geriau miegančios ir daugiau sportuojančios bei nerūkę ar metę rūkyti studentės patiria mažiau akademinio streso ir turi didesnę distreso toleranciją. Geresnės sveikatos, geriau miegantys studentai suvokia, jog patiria mažiau akademinio streso, tačiau sportavimas, rūkymas ar alkoholio vartojimas neturi reikšmės akademinio streso lygiui bei distreso tolerancijai.

Psichinių funkcijų vertinimo ypatumai Lietuvos psichikos sveikatos priežiūros įstaigose: praktikų nuomonė analizė

Augustinas Rotomskis, Albinas Bagdonas, Neringa Grigutytė, Ieva Vainoraitė, Paulius Simanavičius

Tyrimo problema: Psichologinis įvertinimas neabejotinai užima labai svarbią vietą psichologo darbe. Pagrindinė problema, su kuria susiduria psichologai sveikatos priežiūros įstaigose, yra patikimų, validžių, tinkamų praktikai ir legalių testų trūkumas (Gailiūnaitė, 2011; Grigutytė, 2011). Nors trūksta testų visoms psichinėms funkcijoms, stokojama tyrimų, kokių psichinių funkcijų vertinimas yra problematiškiausias, dažniausias ir svarbiausias klinikinėje praktikoje sveikatos priežiūros įstaigose. Tyrimo tikslas: Sužinoti, kokios psichinės funkcijos yra vertinamos klinikinėje praktikoje ir kokia praktikų nuomonė apie šių psichinių funkcijų vertinimą. Metodai: Tyrime dalyvavo 93 medicinos psichologai iš 59 psichikos sveikatos priežiūros įstaigų. Buvo prašoma įvardinti, kokias psichines funkcijas medicinos psichologai vertina klinikinio įvertinimo metu. Psichinės funkcijos vertinimo dažnį, svarbą ir efektyvumą buvo prašoma įvertinti šešių balų skalėse. Buvo užduodami du atviri klausimai: a) kokioms psichinėms funkcijoms vertinti labiausiai reikia naujų testų, b) su kokiomis klinikinio vertinimo klaidomis ir problemomis dažniausiai susiduriama klinikinėje praktikoje. Rezultatai: Klinikinėje praktikoje yra vertinama 19 skirtingų psichinių procesų, iš kurių mąstymas, atmintis, dėmesys ir emocijos yra dažniausiai vertinamos psichinės funkcijos. Svarbiausia vertinti emocijas

(72 % apklaustų medicinos psichologų išsakė tokią nuomonę), mąstymą (72 %), atmintį (69 %), intelektą (67 %), orientaciją laike ir erdvėje (64 %). Remiantis praktikų nuomone, efektyviausiai yra vertinamas intelektas (75 %) ir elgesys (75 %), emocijos (72 %), sąmonės būsenos (72 %), dėmesys (58 %). Didžiausias naujų testų poreikis yra pažintinių procesų vertinimui (63 %). Taikant teminę analizę, išskirti šie probleminiai klausimai klinikinėje praktikoje: 1) specifinių psichinio funkcionavimo sričių vertinimas: neuropsichologinis ir psichosocialinis funkcionavimas; 2) specifinių sutrikimų vertinimas: šizofrenijos spektro ir autizmo spektro sutrikimai; 3) specifinių raidos etapų vertinimas: vaikų ir paauglių vertinimas. Išvados: Pažintinių procesų, intelekto ir emocijų vertinimai yra dažniausi ir svarbiausi klinikinėje praktikoje. Vis dėlto pažintinių procesų vertinimas suvokiamas kaip nepakankamai efektyvus, nurodantis didžiausią naujų testų poreikį.

Dvigubo kelio bulimijos modelio kintamųjų išreikštumo palyginimas adaptyvaus ir neadaptyvaus perfekcionizmo grupėse

Eglė Urvelytė, Aidas Perminas

Remiantis dvigubo kelio modeliu, spaudimas būti lieknai, liekno kūno internalizacija, nepasitenkinimas kūnu, neigiamas emocijų bei dietos laikymasis yra reikšmingai susiję su sutrikusiu valgymo elgesiu (Stice, 1994). Perfekcionizmas taip pat yra vienas iš labiausiai įrodytų asmenybinių sutrikusio valgymo elgesio rizikos veiksnių (Macedo ir kt., 2007). Galima manyti, kad perfekcionizmas reikšmingai siejasi su dvigubo kelio modelio kintamaisiais ir tuo pačiu gali jį papildyti. Šio darbo tikslas palyginti dvigubo kelio modelio kintamųjų išreikštumą adaptyvaus, neadaptyvaus perfekcionizmo ir neperfekcionizmo grupėse. Tyrimas atliktas Kauno gimnazijoje. Apklaustos 132 mokinės, kurių amžius nuo 15 iki 17 metų. Nepasitenkinimas kūnu nustatytas Kūno formos klausimynu (BSQ); Cooper ir kt., 1986), liekno kūno stereotipo internalizacija įvertinta Idealaus kūno stereotipo skale (IBSS-R); Stice, Fisher, 2004), patiriamas spaudimas dėl liekno kūno nustatytas Suvokiamo sociokultūrinio spaudimo skale (PSPC); Stice, Agras 1998), neigiamam emocijų neigiamumui nustatyti naudota PANAS-X subskalė (Watson, Clark, 1999), perfekcionizmui įvertinti naudota Frosto daugiadimensinio perfekcionizmo skalė (FMPS); Frost ir kt., 1990). Statistinei analizei naudota SPSS 17 programa. Atlikta klasterinė analizė, išskiriant tris perfekcionizmo klasterius: Adaptyvus perfekcionistai (aukšta AP skalė, žema NP skalė); Neadaptyvus perfekcionistai (aukšta NP skalė, žema AP skalė); Neperfekcionistai (žemos AP ir NP skalės). Skirtumams tarp grupių palyginti taikyta Anova analizė. Rezultatai parodė, kad neperfekcionistės merginos lyginant su adaptyviomis bei neadaptyviomis perfekcionistėmis patiria mažesnį socialinį spaudimą, jaučia mažiau neigiamų emocijų, yra labiau patenkintos savo kūnu, mažiau linkusios laikytis dietos. Lyginant adaptyvias perfekcionistes su neadaptyviomis skirtumas nustatytas tik lyginant pagal patiriamas neigiamas emocijas, t.y. rezultatai parodė, kad neadaptyvios perfekcionistės patiria daugiau neigiamų emocijų nei adaptyvios perfekcionistės. Tyrimas atskleidė, kad vertinant dvigubo kelio modelio kintamuosius, svarbu atsižvelgti į kitą valgymo sutrikimų rizikos veiksnių – perfekcionizmą. Gauti rezultatai parodė, kad tiek adaptyvus tiek neadaptyvus perfekcionizmas yra susiję su labiau išreikštais dvigubo kelio modelio kintamaisiais, lyginant su neperfekcionistėmis.

Nuovargio, sukkelto regimaja erdvine užduotimi, ryšys su progesterono lygiu organizme

Donatas Noreika, Inga Griškova-Bulanova, Aidas Alaburda, Mindaugas Baranauskas, Ramunė Grikšienė

Ivadas. Erdviniai gebėjimai yra svarbūs daugeliui profesijų, kuriose dirba ir vyrai, ir moterys. Dažnai užduotys šiose darbinėse srityse būna atliekamos ilgą laiką, tad nuovargio padariniai jose yra labai svarbūs. Erdvinių gebėjimų ryšys su estrogenų lygiu organizme yra nustatytas daugelyje tyrimų, o ryšys su progesterono lygiu yra mažiau aiškus. Antra vertus, yra tyrimų, rodančių progesterono lygio ryšį su subjektyviu nuovargiu, o šis gali būti svarbus atliekant ilgalaikės erdvinės užduoties atlikimui ir subjektyviam nuovargiui.

Metodika. 49 tyrimo dalyviai (18 vyrų ir 31 moteris; amžiaus vidurkis 20,73 m., SD=0,7), suskirstyti į vyrų (n = 18, kontrolinė grupė), ankstyvosios folikulinės fazės moterų (n = 15, žemas progesterono lygis) ir geltonkūnio fazės moterų (n = 16, aukštas progesterono lygis) grupes atliko keturis „Mintinio sukimo užduoties“ blokus, iš viso trunkančius ~ 1,5 val. Registruotas užduoties atlikimo tikslumas (teisingų atsakymų procentas), vidutinė atsakų trukmė, elektrokardiograma (EKG) ir subjektyvūs savijautos įverčiai vizualine analogine skale (VAS). 17β-estradiolio ir progesterono kiekis seilių mėginiuose vertintas ELISA analizės metodu.

Rezultatai. Didėjant užduoties atlikimo trukmei, užduoties atlikimo tikslumas didėjo, vidutinis atsakų laikas mažėjo, subjektyvus nuovargis didėjo, širdies ritmo variabilumas (ŠRV) didėjo. Vyrų užduotį atliko vidutiniškai tiksliau ir greičiau negu moterys. Geltonkūnio mėnesinių ciklo fazėje (aukštas progesterono lygis) vidutinės užduoties atsakų trukmės buvo didžiausios, subjektyvaus nuovargio įverčiai aukščiausi, mažiausia motyvacija, taip pat žemesnis ŠRV negu folikulinėje fazėje. Subjektyvaus nuovargio pokytis užduoties metu koreliavo su progesterono lygiu organizme.

Išvados. Iš rezultatų galima spręsti, kad aukštesnis progesterono lygis organizme geltonkūnio fazės metu gali daryti įtaką atsakų sulėtėjimui ir subjektyviam nuovargiui.

Taisytos adenbruko kognityvinio tyrimo metodikos (ace-r) ir protinės būklės mini tyrimo (mmse) diagnostinės vertės palyginamoji analizė

Augustinas Rotomskis, Ramunė Margevičiūtė, Albinas Bagdonas, Arūnas Germanavičius, Neringa Grigutyte, Rasa Ruseckienė, Karolina Petraškaitė, Dainius Kudarauskas

Tyrimo problema: Didėjant potencialių pacientų, sergančių demencija, skaičiui, pirminėje sveikatos apsaugos grandyje reikalingos trumpos, daugiamatės ir lengvai prieinamos atrankinės diagnostikos skalės, kurios tiksliai identifikuotų asmenis, galimai sergančius demencija (Najūtė ir kt., 2009). Vienas iš naujausių testų, kuris sukurtas demencijų atrankinei diagnostikai, yra Adenbruko kognityvinio tyrimo metodika (ACE-R) (Mioshi et al., 2006). ACE-R metodika buvo sukurta papildant MMSE, kuris šiuo metu yra populiariausias kognityvinės patikros testas, siekiant apimti platesnį spektrą pažintinių procesų ir tiksliau identifikuoti asmenis, galimai sergančius demencija. Dėl aukštesnės diagnostinės vertės ACE-R metodika pastaraisiais metais plačiai taikoma klinikiniuose tyrimuose ir praktikoje, ir yra validizuota 12 šalių (Yoshida et al., 2012). Tyrimo tikslas: Palyginti ACE-R ir MMSE diagnostinę vertę lietuviškai kalbančioje populiacijoje. Metodika: Tyrimo dalyvavo 261 respondentas vyresnis nei 50 metų: 179 moterys (68,5 %) ir 82 vyrai (31,5 %). Tiriamosios imties amžiaus vidurkis yra 70,9 metai. Kontrolinę imtį sudarė 101 tiriamasis, klinikinę – 120: 14 sergantys lengvu kognityviniu sutrikimu, 106 sergantys įvairių formų demencijomis (Alzheimerio ligos – 48, kraujagyslinė demencija – 12, Levy kūnelių liga – 14, frontotemporalinė demencija – 9, Parkinsono liga – 12, progresuojantis viršbranduolinis paralyžius – 2, Dandy ir Walker – 1, mišri demencija – 8). Visi tiriamieji atliko ACE-R ir užpildė sociodemografinių kintamųjų anketą. Rezultatai: ACE-R pasižymėjo itin aukštu vidiniu suderinamumu ($\alpha = 0,94$). Atlikus binominę regresiją, rasta, kad tik ACE-R, bet ne MMSE, gali statistiškai patikimai nuspėti, kurie asmenys serga demencija arba lengvu kognityviniu sutrikimu. Atlikus ROC analizę, rasta, kad ACE-R turi didesnę jautrumą (AUC = 0,943) nei MMSE (AUC = 0,827) aptikti demenciją. Taip pat ACE-R turi didesnę jautrumą aptikti lengvą kognityvinį sutrikimą (AUC = 0,953) nei MMSE (0,779). Išvada: ACE-R diagnostinė vertė aukštesnė nei MMSE.

Stendiniai pranešimai: Organizacinė psichologija

Proaktyvus elgesys darbe: prielaidos ir padariniai

Marija Miselytė

Daugelyje organizacijų darbas tampa vis dinamiškesnis ir norėdamos išlaikyti konkurencinį pranašumą, organizacijos turi greitai reaguoti į vykstančius pokyčius, todėl proaktyvus darbuotojų elgesys ir iniciatyva tampa vis svarbesniais organizacijos sėkmės determinantais. Skirtingi autoriai proaktyvų elgesį dažniausiai apibrėžia kaip savarankiškai inicijuotus ir į ateitį orientuotus veiksmus, siekiant pakeisti padėtį arba save (Crant, 2000, Parker ir kt., 2006). Proaktyvus elgesys darbe ilgai buvo tyrinėjamas kaip atskirų elgesio formų pasireiškimas, pvz., grįžtamojo ryšio siekimas (Ashford & Cummings, 1985), iniciatyvos ėmimasis siekiant asmeninių ir organizacijos tikslų (Frese, Fay, 2001) ir kt. Dėl to, kad proaktyvus elgesys daugelyje tyrimų apibrėžiamas ir matuojamas skirtingais būdais, ilgą laiką nebuvo vieningos tyrimų ir teorinės krypties. Dažniausiai proaktyvus elgesys buvo tiriamas socialinių procesų, motyvacijos, darbo struktūros, procesų tobulinimo ir keitimo kontekste (Grant, Ashford, 2008). Integruotas požiūris į proaktyvumą išryškėjo dviejose tyrimų kryptyse: proaktyvios asmenybės ir asmens iniciatyvos. Matant, kad ir vienos, ir kitos krypties tyrimai ne prieštarauja vieni kitiems, o tik papildo, atsiranda vis daugiau darbų, kuriuose bandoma integruoti proaktyvios asmenybės ir asmens iniciatyvos tyrinėjimų svarbiausius aspektus (Parker ir kt., 2006, Grant, Ashford, 2008). Kad būtų kuo geriau suprasta proaktyvus elgesio dinamija, šie tyrėjai siūlo kurti integruotus tyrimų modelius, aprėpiančius kuo įvairesnias asmenybės savybes, kontekstinius veiksnius ir psichologinius mechanizmus, svarbius proaktyvaus elgesio pasireiškimui. Daugelyje ligšiolinių proaktyvaus elgesio tyrimų koncentruojamasi į atskiras proaktyvaus elgesio formas, bet labai mažai į bendrą proaktyvaus elgesio konstruklą. Atskirų proaktyvaus elgesio formų tyrimai yra kritikuojami todėl, kad jie parodo tik tokio elgesio pavyzdžius, bet ne bendrą vaizdą. Daugiadimensiniai, globalesni proaktyvaus elgesio tyrimai yra reikalingi tam, kad padėtų geriau suprasti, kodėl, kaip ir kada pasireiškia proaktyvus elgesys ir kokios jo pasekmės. Siekdami atsakyti į šiuos klausimus ir geriau suprasti proaktyvaus elgesio dinamiką, nutarėme tirti daugiadimensinį proaktyvaus elgesio modelį, kurį parengėme remdamiesi Grant ir Ashford (2008) rekomendacijomis tokio pobūdžio tyrimams. Į modelį įtrauksime įvairius situacinius veiksnius, asmenines savybes, psichologinius mechanizmus ir teigiamus bei neigiamus padarinius (individui, komandai ir organizacijai). Proaktyvaus elgesio tyrimai turi svarbią praktinę reikšmę, nes gali pateikti rekomendacijas organizacijoms, į kokias savybes kreipti dėmesį atsirenkant darbuotojus, kaip juos motyvuoti ir skatinti proaktyvaus elgesio pasireiškimą ir ar verta tai daryti.

Stendiniai pranešimai: Pedagoginė ir raidos psichologija

Vyresnių klasių mokinių patiriamo streso ir streso įveikos strategijų sąsajos: tėvų emigracijos bei tėvų skrybų patirties reikšmė

R. Markšaitytė, K. Žardeckaitė-Matulaitienė, A. Pranckevičienė, L. Šeibokaitė, A. Endriulaitienė, E. Klapatauskaitė

Mokslininkų teigimu su vieno ar abiejų tėvų netekimu susiduriantys vaikai patiria tiek trumpalaikių sunkumų, tiek ir ilgalaikių pasekmių savo emocinei gerovei, santykiams su aplinkiniais bei kitiems gyvenimo aspektams. Didėjantis skrybų skaičius Lietuvoje bei nemažėjantis emigracijos laipsnis, leidžia numanyti, kad su neigiamomis atsiskyrimo nuo tėvų pasekmėmis susiduria vis didesnis vaikų bei paauglių skaičius. Siekiant geriau suvokti, ar tėvų netektį patiriantys vaikai patiria didesnį stresą nei su abiem tėvais gyvenantys vaikai bei kokias streso įveikos strategijas jie taiko, buvo nuspręsta atlikti tyrimą, kurio įvertintos vyresnių klasių mokinių patiriamo streso ir streso įveikos strategijų sąsajos tėvų emigraciją arba skrybas

patyrusiųjų grupėse. Tyrime dalyvavo 180 16-18 metų amžiaus vyresnių klasių mokinių (50 proc. vaikinai): 60 mokinių teigė patyrę bent vieno iš tėvų emigraciją, 60 mokinių buvo patyrę tėvų skyrības ir 60 mokinių nebuvo patyrę jokios netekties. Paauglių patiriamas stresas buvo vertintas Reeder psichosocialinio streso skale. "Keturių faktorių streso įveikos vertinimo klausimynu" buvo įvertintos jų naudojamos streso įveikos strategijos, o savo sveikatos vertinimo ir svaigalų vartojimo klausimynu buvo įvertintas tiriamųjų sveikatą žalojančio elgesio išreikštumas. Nors nebuvo nustatyta, kad mokinių, patyrusių tėvų emigraciją arba skyrības, streso lygis būtų aukštesnis nei tėvų netekties nepatyrusių mokinių grupėje, tačiau daugialypė regresinė analizė atskleidė, kad lyginant su tėvų emigraciją patyrusiais mokiniais, tiriamieji iš pilnų šeimų pasižymėjo mažiau išreikštu sveikatai žalingu elgesiu. Tuo tarpu mokiniai, patyrę tėvų skyrības, nuo mokinių iš pilnų šeimų skyrėsi labiau: jiems buvo būdingas aukštesnis streso lygis, taip pat jie buvo labiau linkę taikyti kaltinimo bei mažiau linkę taikyti vengimo streso įveikos strategijas. Nors tiriamųjų lytis, patiriamo streso lygis bei streso įveikos strategijos kartu su sveikatai žalingo elgesio išreikštumu leido paaiškinti tik 20 procentų priklausymo tam tikro tipo šeimai (pilna šeima, emigravę tėvai ar išsiskybę tėvai), tačiau gautieji rezultatai leidžia numanyti, kad visgi tėvų emigracija ir skyrības nėra tapatūs stresoriai paauglių gyvenime.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių regėjimo sutrikimų, mokyklinė branda : retrospektyva

Vytautas Gudonis, Audrė Udrienė (gegužės 9)

Tyrimė apžvelgiama ikimokyklinio ugdymo juridinė bazė Lietuvoje. Analizuojami mokyklinės brandos nustatymo kriterijai. Tradiciškai mokyklinės brandos tyrimai atliekami vaikui baigiant ikimokyklinę įstaigą. Tačiau, nustačius žemą mokyklinės brandos lygį prieš ugdytinį išleidžiant į mokyklą, nebelieka laiko aptiktų vaiko raidos spragų korekcijai. Retai kada tėvai įsiklauso į specialistų rekomendacijas ir dirba su savo vaiku vasarą iki mokyklos lankymo pradžios. Todėl kur kas racionaliau priešmokyklinių grupių ugdytinių mokyklinę brandą iširti likus daugiau kaip pusmečiui iki ikimokyklinės įstaigos baigimo. Tai sudaro palankias sąlygas auklėtojams koreguoti vaiko raidą, ištaisyti tyrimo metu aptiktas spragas. Be to toks paankstintas mokyklinės raidos tyrimas sudaro sąlygas ugdytinio raidos dinamikos stebėjimui ir korekcinio darbo efektyvumo nustatymui. Šiaulių Petro Avižonio regos centre psichologas, iširia priešmokyklinių grupių ugdytinių mokyklinę brandą rugsėjo mėnesį. Remdamasis tyrimo duomenimis, rašo kiekvieno vaiko ugdytojams – auklėtojams ir tėvams ar globėjams rekomendacijas bei juos konsultuoja. Po to tuos pačius vaikus tiria antrą kartą gegužės mėnesį ir įvertina pokyčius. Tyrimo analizei panaudoti 11 (2003 – 2013) metų Šiaulių Petro Avižonio regos centro priešmokyklinių grupių ugdytinių mokyklinės brandos tyrimo duomenys. Tyrimo imtis 286 priešmokyklinio amžiaus vaikai, turintys regėjimo sutrikimų. Tiriamųjų amžiaus vidurkis 6,3 metai, regėjimo aštrumas V 0,3 – 1. Tyrimui naudota G. Gintilienės, D. Butkienės, S. Girdzijauskienės ir kt. (2005) Vaikų brandumo mokyklai įvertinimo metodika. Tyrimo metu nustatytos esminės priešmokyklinio amžiaus vaikų, turinčių regėjimo sutrikimų problemos: daugėja vaikų, turinčių hiperaktyvumą; tuo pačiu daugėja vaikų sunkiau sukaupiančių ir išlaikančių dėmesį; silpna vizualinė – motorinė koordinacija; siauras žodynas; sunkiai aiškina aktyviojo žodyno sąvokas. 2012/2013 m. m. rugsėjo mėnesio tyrimo rezultatai rodo, kad žemą mokyklinės brandos lygį turėjo 55.5 proc. priešmokyklinių grupių ugdytinių, vidutinį – 44,4 proc. Po darbo pagal individualias rekomendacijas gegužės mėnesio tyrimo rezultatai : žemą mokyklinės brandos lygį rodė 7,4 proc. vidutinį – 50,8 proc., aukštą – 40.7 proc., kas patvirtina šio darbo efektyvumą. Tyrimė kontroline grupe pasitarnavo ankstesnių metų tyrimo duomenys, kai nebuvo dirbama pagal individualias programas ir tyrimas buvo atliekamas tradiciškai išleidžiant ugdytinius iš įstaigos gegužės mėnesį. 2003 ir 2004 m. trečdalis ugdytinių rodė žemą mokyklinės brandos lygį, o 2005 m. tokiaė lygyje buvo likę net apie pusę priešmokyklinių grupių vaikų. Priešmokyklinių grupių vaikų, turinčių regėjimo sutrikimų mokyklinės brandos tyrimo rezultatai patvirtino ikimokyklinio ugdymo įstaigų reikšmingumą ruošiant vaikus, turinčius regėjimo sutrikimų, mokyklai. Nustatyta, kad, tiriant priešmokyklinių grupių vaikus du kartus – rugsėjo ir gegužės mėnesiais bei parengiant ir panaudojant psichologo paruoštas rekomendacijas pedagogams ir tėvams, ženkliai kyla ugdytinių mokyklinės brandos

lygis. Nustatyta, kad sutrikusios regos vaikai, neturintys kompleksinių sutrikimų ir lankantys ikimokyklinės ugdymo įstaigas, gali būti tinkamai parengiami mokyklai.

Keturmečių planavimo gebėjimai: susiję veiksniai ir pasekmės psichosocialinei raidai

Rima Breidokienė, Roma Jusienė

Jvadas. Planavimo gebėjimai priskiriami prie svarbių savireguliacijos gebėjimų. Jie atspindi į ateitį nukreiptą elgesį, apimantį būsimo tikslo įsivaizdavimą ir pasiruošimą jam (Atance & Jackson, 2009). Tyrimai rodo, kad planavimo gebėjimai formuojasi ikimokykliniame amžiuje ir yra susiję su vaikų pažintine raida (Carlson et al., 2004). Mažiau žinoma apie planavimo gebėjimų sąsajas su mažų vaikų psichosocialine raida. Šiame tyrime siekėme įvertinti keturmečių planavimo gebėjimus bei analizuoti ryšius su vaikų ankstyvosios psichosocialinės aplinkos veiksniais bei su vaikų psichosocialiniu prisitaikymu.

Metodika. Tyrimo dalyviai yra 142 vaikai (71 berniukas ir 71 mergaitė), kurie dalyvauja tęstiniame tyrime, vykdomame nuo naujagimystės. Vaikų planavimo gebėjimai 4 metų amžiuje įvertinti pateikiant vaikams užduotį „Sunkvežimio pakrovimas“ (Fagot & Gauvain, 1997; Carlson et al, 2004). Vaikų elgesio ir emociniai sunkumai vertinti taikant Vaiko elgesio aprašą, kurį pildo tėvai (CBCL/1½-5, Achenbach & Rescorla, 2000) ir kurį pildo auklėtojai (C-TRF, Achenbach & Rescorla, 2000). Informacija apie motinų emocinę savijautą, nuostatas į kūdikio priežiūrą, subjektyvų saviveiksmingumo jausmą, taikomas strategijas vaikų neigiamų emocijų atžvilgiu buvo renkama 2-3 dieną, 3 mėn., 18 mėn. ir 3 metai po gimimo.

Rezultatai. Didesni vaikų planavimo gebėjimai susiję su dažnesniu motinos neigiamų emocijų patyrimu, rigidiškesnėmis, į motinos poreikius orientuotomis nuostatomis, mažesniu motinos saviveiksmingumo jausmu ir mažesniais motinos paremiančių strategijų vaiko neigiamų emocijų atžvilgiu įverčiais bei su didesniais vaikų emocingumo ir miego sunkumų įverčiais pagal motinų vertinimus. Tačiau remiantis auklėtojų vertinimais, didesni planavimo gebėjimai siejami su mažesniais nerimastingumo, užsisklendimo, dėmesio sunkumų, agresyvaus elgesio ir bendrai internalių bei eksternalių sunkumų įverčiais.

Diskusija. Gali būti, kad vaikai, kurių planavimo gebėjimai objektyviai įvertinti kaip geresni, santykyje su mama demonstruoja daugiau sunkumų arba šių vaikų mamos linkusios neigiamiau vertinti ir save, ir vaikus. Tačiau kitame socialiniame kontekste šie vaikai pasižymi geresniu psichosocialiniu prisitaikymu.

Šį tyrimą remia Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr.MIP-014/2012).

Gerai besimokančių mokinių intelektualinių ir kūrybinių gebėjimų sąsajos su lietuvių ir matematikos pasiekimais 16 gyvenimo metais

Jurga Misiūnienė

Galima pastebėti, kad didžioji gimnazijoje besimokančių mokinių dalis turi aukštus mokymosi pasiekimus, ypač gimnazijose, kuriose gabiems mokiniams skiriamas didesnis dėmesys. Analizuojant veiksnius, kurie padėtų suprasti, kas lemia aukštesnius mokymosi pasiekimus, galima rasti tyrimų, kurių rezultatai įrodo, kad pasiekimai yra susiję su vaiko intelektualiais gebėjimais (Šimelionienė, 2012; Misiūnienė, 2012). Lietuvos Respublikos Gabių vaikų ir jaunuolių strategijoje (2005) teigiama, kad gabūs mokiniai pasižymi aukštu intelektu ir yra kūrybingi, tačiau mokslinių tyrimų rodančių, kad pasiekimai priklauso ne tik nuo intelekto, bet ir kūrybiškumo, trūksta. Tyrimo, kuris vyko 2012 metais, tikslas – įvertinti lietuvių ir matematikos pasiekimų sąsajas su intelektualiais ir kūrybiniais gerai besimokančių mokinių gebėjimais 16 gyvenimo metais. Tyrimo dalyviai – 21 gimnazijos mokinys (17 mergaičių ir 4 berniukai), kurių mokymosi vidurkis yra didesnis nei 8,25. Tiriamieji atliko Wilde intelekto testą (WIT, Jager, Althoff, 2007) ir E. P. Torrance (1974) kūrybinio mąstymo tyrimo metodo (TTCT) vaizdinės dalies 2 užduotį. Rezultatai atskleidė, kad intelektualiai ir kūrybiniai gebėjimai tarpusavyje nėra susiję ($p>0,05$). Kūrybiniai gebėjimai nėra susiję su lietuvių kalbos ir matematikos pasiekimais ($p>0,05$). Lietuvių kalbos mokymosi pasiekimai reikšmingai susiję su intelektualiais gebėjimais ($r=0,601$, $p<0,05$), kalbos turtingumu ($r=0,601$, $p<0,05$), loginiu mąstymu ($r=0,471$, $p<0,05$), pastabumu ($r=0,564$, $p<0,05$) ir ilgalaike atmintimi ($r=0,517$, $p<0,05$). Matematikos mokymosi pasiekimai susiję tik su pastabumu ($r=0,592$, $p<0,05$). Taigi, remiantis tyrimo rezultatais galima teigti, kad gerai

besimokančių 16 metų mokinių lietuvių ir matematikos mokymosi pasiekimai nėra susiję su kūrybiniais gebėjimais. Intelektiniai gebėjimai (bendras intelektas, kalbos turtingumas, loginis mąstymas, pastabumas ir ilgalaikė atmintis) yra stipriai susiję su lietuvių kalbos mokymosi pasiekimais, o pastabumas – stipriai susijęs su matematikos mokymosi pasiekimais. Ateityje pasiekimų ir kūrybinių gebėjimų sąsają būtų naudinga patikrinti taikant naujai Lietuvoje adaptuotą Piešimo testą kūrybiškam mąstymui tirti (TCT-DP).

Baigiamųjų klasių mokinių mokymosi pasiekimų palyginimas priklausomai nuo perfekcionizmo tipo

Eglė Miežinytė, Jurga Misiūnienė

Raktiniai žodžiai: neadaptyvus perfekcionizmas, adaptyvus perfekcionizmas, mokymosi pasiekimai, baigiamųjų klasių mokiniai.

Mokslinėje literatūroje nurodoma, kad perfekcionizmas yra asmenybės bruožas, pasireiškiantis žmogaus polinkiu nusistatyti sau nerealiai aukštus asmeninius standartus bei kritiškai vertinti savo sugebėjimus juos pasiekti. Autoriai randa reikšmingą sąsają tarp perfekcionizmo ir akademinio pažangumo tiek suaugusių, tiek mokinių imtyje, tačiau nėra vieningai nustatyta, kaip akademinį pažangumą lemia adaptyvus ir neadaptyvus perfekcionizmas. Be to, tokios krypties tyrimas Lietuvoje dar nebuvo atliktas. Siekiant palyginti baigiamųjų klasių mokinių mokymosi pasiekimus, priklausomai nuo jiems būdingo perfekcionizmo tipo, 2014 metais buvo atliktas tyrimas, kuriame dalyvavo 320 baigiamųjų klasių mokinių (51,9% merginų, 46,9% vaikų, 4 tiriameji lyties nenurodė) iš trijų Kauno miesto mokyklų. Tyrime dalyvavo 25,3% aštuntų, 37,2% dešimtų ir 37,5% dvylikų klasių mokinių, kurių amžius svyravo nuo 12 iki 19 metų. Perfekcionizmo tipui nustatyti buvo naudota Perfekcionizmo skalė ASP-r (Almost perfect scale-revised) (Slaney ir kt., 2001). Adaptyvus ir neadaptyvus perfekcionizmo įverčiai buvo skaičiuojami remiantis K. G. Rice, J. S. Ashby ir R. Gilman (2011) nustatytomis normomis. Anot jų, adaptyvūs perfekcionistai kelia sau aukštus standartus, tačiau nepatiria didelio neatitikimų tarp sau iškeltų standartų ir realaus jų atlikimo. Neadaptyvūs perfekcionistai sau kelia aukštus standartus ir jų realus veiklos atitikimas neatitinka sau iškeltų standartų. Neperfekcionistai sau kelia žemesnius asmeninius standartus. Mokymosi pasiekimų kriterijumi buvo laikomas praėjusio pusmečio/trimestro pažymių vidurkis. Tyrimo rezultatai parodė, kad baigiamųjų klasių mokiniams labiausiai būdingas neadaptyvus perfekcionizmas (38,8 %), mažiausiai – adaptyvus perfekcionizmas (27,5%). Panašaus dydžio mokinių grupei perfekcionizmas nėra būdingas (33,8%). Buvo nustatyta, kad neadaptyvių ir adaptyvių perfekcionistų mokymosi pasiekimai yra statistiškai reikšmingai aukštesni, nei neperfekcionistų ($p < 0,01$). Aukščiausias pažymių vidurkis stebimas adaptyvių perfekcionistų grupėje, žemiausias – neperfekcionistų grupėje. Neadaptyvių ir adaptyvių perfekcionistų pažymių vidurkiai statistiškai reikšmingai nesiskiria ($p > 0,05$). Taigi, remiantis šio tyrimo rezultatais, galima teigti, kad tiek adaptyvūs, tiek neadaptyvūs perfekcionistai mokosi aukštesniais mokymosi rezultatais.

Jaunesnio ir vyresnio amžiaus paauglių pykčio kontrolės ir agresyvaus elgesio skirtumai

Dovilė Normantaitė, Aidis Perminas

Paauglių negebėjimas kontroliuoti savo pykčio ir agresyvus elgesys yra susijęs su sunkumais mokykloje (Humphrey, Brooks, 2006; Schwartz ir kt., 2006). Paaugliai, kurie nekontroliuoja savo pykčio, turi didesnę riziką nusikalsti, piktnaudžiauti priklausomybę keliančiomis medžiagomis, per anksti tapti tėvais ar susirgti depresija (Wienclaw, 2009). Anot Žukauskienės ir Malinauskienės (2007), emociniai ir elgesio sunkumai laikui bėgant nesikeičia, tik jų stiprumas kinta; agresyvaus elgesio įverčiai per trejus metus mažėja lyginant tuos pačius paauglius nuo 14 m. iki 16 m. Tačiau kiti autoriai teigė, jog viduriniojoje paauglystėje emociniai ir elgesio sunkumai didėja (Ge ir kt., 2001; Lendeman, 1997). Anot Reys ir kt. (2003) trūksta duomenų, nusakančių paauglių pykčio kontrolės ir agresyvaus elgesio ypatumus. Tyrimo tikslas – nustatyti jaunesnio ir

vyresnio amžiaus paauglių pykčio kontrolės ir agresyvaus elgesio skirtumus. Tyrime buvo apklausti 283 13-17 m. paaugliai (mergaičių - 138; berniukų - 145). Amžiaus grupės buvo suskirstytos pagal L. R. Reyes ir kt. (2003) aprašytus paauglystės amžiaus tarpsnius: 13-14 ankstyvoji paauglystė (tiriamųjų - 111); 15-17 vidurinioji paauglystė (tiriamųjų - 172). Tiriamieji turėjo užpildyti Pykčio lygio nustatymo metodiką (Spielberger, 1999), tyrimo poskalių cronbach alpha pasiskirstė nuo 0,619 iki 0,825; Agresijos klausimyną (Buss ir Perry, 1994), tyrimo poskalių cronbach alpha pasiskirstė nuo 0,552 iki 0,737. Šie klausimynai buvo pasirinkti, nes ankstesnių tyrimų skalių patikimumas buvo tikrinamas su didele imtimi, poskalės koreliuoja su kitais klausimynais bei šios metodikos dažnai naudojamos tyrimuose su paaugliais (Bundy ir kt., 2011, Cuneit ir kt., 2011). Taip pat buvo į anketą įtraukti demografiniai klausimai: amžius; lytis, tėvų išsilavinimas. Rezultatai atskleidė, jog vidurinėsios paauglystės vaikinai pasižymi aukštesniais pykčio išraiškos išorėje; pykčio kontrolės išorėje; verbalinės agresijos ir pykčio balais nei ankstyvosios paauglystės vaikinai. Vidurinėsios paauglystės merginos pasižymi aukštesniais pykčio išraiškos išorėje; pykčio išraiškos viduje; pykčio kontrolės išorėje; verbalinės agresijos; pykčio balais nei ankstyvosios paauglystės merginos. Taigi rezultatai atskleidė, jog vyresnio amžiaus paaugliai nors ir geba kontroliuoti savo pyktį labiau nei jaunesnio amžiaus paaugliai, tačiau taip pat jie dažniau pasirenka elgtis agresyviai. Todėl svarbu vyresnio amžiaus paauglius mokyti įsisaugoti savo elgesį, kokiomis aplinkybėmis pasirenkamas negatyvus pykčio kontroliavimo būdas, kai kitomis aplinkybėmis paauglys geba kontroliuoti savo pyktį.

Stendiniai pranešimai: Psichoologija

Įsitikinimų apie krūties vėžio profilaktiką reikšmė moterų įsitraukimui į pirminę ir antrinę krūties vėžio profilaktiką

Ieva Žibūdaitė, Aidas Perminas

Nepakankamas moterų įsitraukimas į krūties vėžio profilaktiką lemia krūties vėžio diagnozę vėlesnėje stadijoje, menkesnį gydymo efektyvumą ir didesnį mirtingumą (Buys, 2013). Įsitikinimai apie krūties vėžį yra reikšmingas dalyvavimo profilaktikoje prognostinis veiksnys (Fung, 1998; Rice, 2000; Holt, Cheryl, Clark, 2003), kurio efektyvumas moterų elgesiui skiriasi priklausomai nuo šalies. (Yarbrough, Branden, 2008). Iki šiol Lietuvos moterų įsitikinimų apie krūties vėžio profilaktiką reikšmė elgesiui nebuvo išsamiai ištirta, kas galėtų prisidėti skatinant moterų aktyvesnį įsitraukimą į krūties vėžio prevenciją ir mažinant vieną didžiausių krūties vėžio atvejų skaičių Europoje (PSO, 2012). Tyrimo tikslas - atskleisti įsitikinimų apie krūties vėžio profilaktiką sąsajas su moterų įsitraukimu į pirminę (krūtų savičiuopa) ir antrinę (dalyvavimas klinikinėje gydytojo apžiūroje ir prevencinėse programose) krūties vėžio profilaktiką. Tiriamosios: 233 sveikos moterys nuo 25 iki 68 metų (amžiaus vidurkis – $37,58 \pm 10,97$). Metodika: dalyvavimo krūties vėžio profilaktikos etapuose įvertinimo klausimai (CPS-3, 2011) bei įsitikinimų apie krūties vėžio profilaktiką klausimynas (Champion, 1984). Duomenų analizei buvo naudojamas logistinės regresijos metodas, priklausomu kintamuoju laikytas profilaktinis elgesys, nepriklausomu – imlumo, sunkumo, kliūčių ir naudos įsitikinimai apie krūties vėžio profilaktiką. Rezultatai: Labiau išreikšti įsitikinimai apie krūties vėžio profilaktikos naudą yra susiję su didesne tikimybe įsitraukti į siūlomas prevencines krūties vėžio programas. Tuo tarpu labiau išreikšti įsitikinimai apie kliūtis dalyvauti krūties vėžio profilaktikoje yra susiję su didesne tikimybe neįsitraukti į savarankišką krūtų savičiuopą ir lankymąsi pas gydytojus. Išvados: Įsitikinimai apie krūties vėžį yra reikšmingas veiksnys prognozuojant moterų įsitraukimą į pirminę ir antrinę krūties vėžio profilaktiką. Įsitikinimų apie kliūtis dalyvauti profilaktikoje mažinimas bei profilaktikos naudos suvokimo didinimas, galėtų kryptingai prisidėti prie įsitraukimo į krūties vėžio prevenciją efektyvumo.

Stendiniai pranešimai: Socialinė psichologija

„Žvaigždė“ – studento kaukė ar autentiška asmenybė?

Irena Alperytė

Realybės šou epochoje beveik kiekvienas gali išgarsėti per naktį. Tapsmas "žvaigždė" virsta neatskiriama mūsų visuomenės diskusijų menų tema dalimi. Ši „žvaigždžių liga“ mūsų visuomenėje atsiranda dar vidurinėje mokykloje, kai trokštama nesunkiai išgarsėti ir, deja, neaplenkia meno aukštųjų mokyklų, kas jų pedagogams tampa nemažu iššūkiu. Psichologų dar vadinamas narcisizmu, šis asmenybės sutrikimas gali sutrikdyti darnų menininko formavimąsi. Neretas studentas, viena vertus, pajunta, kad norimo rezultato galima pasiekti tik sunkiu darbu, o kita vertus – pajutęs, kad gali pasinaudoti mūsų šalies švietimo įstatymo (2009) silpnosiomis pusėmis ir spragomis, ima piknaudžiauti savo kaip „paslaugų gavėjo“ statusu. Kokybiniais tyrimais (ekspertų apklausa, n=16; studentų apklausa n=50), bandėme klausiti respondentų, kaip jie vertina „žvaigždžių ligos“ apraiškas ir siūlomus jos įveikimo būdus. Pasinaudodami N. Blaikie (2000) bei Aurelijos Novelskaitės (2012) įžvalgomis dėl nūdienos kultūros vadybos laukui taikytinų tyrimų, atlikome seriją giluminių interviu. Tyrimo dizainas – dominuojantis kokybinis. Tyrimų rezultatai parodė, kad didelė dalis ekspertų ir kitų apklaustųjų pabrėžtų kaip svarbius tokius komponentus, kaip profesiniai veiksniai (studijų reglamentas, studijų programos reikalavimai bei numatytos vertinimo formos, susijusios su aukštųjų mokyklų reglamentų turiniu), kurie turėtų nusverti studijuojančiojo polinkį į „žvaigždžių“ ligą ar tokio nebuvimą. Kita vertus, respondentai išskyrė socialinius bei psichologinius veiksnius, tokius kaip studento įsidarbinimas ir savojo talento pasitikrinimas realybėje arba (rečiau) psichologo konsultacijų poreikį, kaip įveikti šią ligą, maskuojančią nesaugumo jausmą ir nepasitikėjimą savimi bei norą patikti miniai. Naudojamas aprašomasis duomenų interpretacijos būdas. Reikšminiai žodžiai: meninis ugdymas, „žvaigždės“ sindromas, socialiniai menininko įgūdžiai, menininko psichologija.

Studentų aktyvaus – empatiško klausymosi gebėjimų reikšmė „gero klausytojo“ vertinimui

Dainora Kasiliauskytė, Kristina Žardeckaitė - Matulaitienė

Tyrimo tikslas: Mažai žinoma apie elgesį, kuris atspindi gerą klausymąsi (Bodie, 2013). Išsiaiškinus, koks elgesys siejamas su tokiu klausymusi, būtų žinoma, kokį elgesį reiktų išskirti kaip svarbiausią įvairiose šio įgūdžio lavinimo programose (Bodie, Cyr. et al., 2012). Tyrimo tikslas - įvertinti kaip studentų aktyvaus – empatiško klausymosi gebėjimai yra susiję su jų turimu „gero klausytojo“ elgesio vertinimu. Tiriamieji. Tyrime dalyvavo 239 VDU bakalauro studijų studentai (158 moterys ir 81 vyras; 118 psichologijos, 121 – kitų specialybių studentai). Metodikos. Tyrimas – kiekybinis. Duomenims rinkti buvo sudarytas klausimynas iš Aktyvaus – Empatiško Klausymosi (AEK) skalės (patvirtintas skalės konstrukcinis ir atitikimo validumas), kurios Cronbach alfa lygi 0,796 (Bodie, 2011) bei devyniolikos gero klausytojo elgesio apibūdinimų (Cronbach alfa – 0,850), išskirtų tiriant su kompetentingo klausytojo savybėmis susijusį elgesį (Bodie et al., 2012). Klausimyne taip pat buvo pateikti sociodemografiniai klausimai (lytis, amžius, kursas, specialybė). Tyrimo rezultatai. Tyrimo rezultatai parodė, kad skirtingai savo aktyvų – empatišką klausymąsi vertinantys studentai ne tuos pačius elgesio apibūdinimus vertina kaip atitinkančius gero klausytojo elgesį. Geriau savo aktyvų – empatišką klausymąsi vertinantys studentai geram klausytojui priskiria elgesio apibūdinimus, tiek atitinkančius („skatina pokalbį“, „teikia atgalinį ryšį“ ir „linkčioja galvą“, „naudoja rankų gestus“), tiek neatitinkančius („išsako patarimus, nuomonę, perspektyvas ir asmeninę patirtį“, „atsako į klausimus“, „stengiasi atrasti bendrų dalykų“) teorinei aktyvaus – empatiško klausymosi elgesio sampratai. Šie paminėti elgesio būdai vertinami kaip atitinkantys gerą klausymąsi, todėl į juos prasminga atkreipti dėmesį lavinant klausymosi įgūdį. Tuo tarpu prasčiau savo aktyvų – empatišką klausymąsi vertinantys studentai geram klausytojui labiau priskiria neatitinkančią teorinės aktyvaus – empatiško klausymosi elgesio sampratos elgesį („stengiasi atrasti bendrų dalykų“). Tyrimas atskleidė, jog moterys linkusios save laikyti aktyvesniomis -

empatiškesnėmis klausytojomis nei vyrai. Psichologai savo aktyvų - empatišką klausymąsi vertina geriau nei kitų specialybių studentai.

Suaugusių vyrų socialinės informacijos apdorojimas pateikiant greitą ir lėtą atsaką nevienareikšmiškose socialinėse situacijose

Andrius Lošakevičius, Gintautas Valickas

Socialinės informacijos apdorojimo (SIA) požiūriu žmogaus elgesį lemia jo kognityvinė veikla – socialinės aplinkos stimulai aktyvina žmogaus kognityvinius darinius ir procesus, o elgesys pasireiškia kaip informacijos apdorojimo rezultatas. Tiesa, nors teoriniai SIA modeliai gali paaiškinti tam tikrų elgesio formų pasireiškimą, turi nemažą empirinį pagrindimą, tačiau vis dar trūksta aiškaus supratimo, kaip vyksta informacijos apdorojimas, pasireiškiant impulsyviam elgesiui, kai situacijoje tenka greitai reaguoti.

Mūsų tyrimo tikslas – nustatyti suaugusių vyrų socialinės informacijos apdorojimo ypatumus skirtingomis sąlygomis – kai nevienareikšmiška situacija reikalauja greito atsako, ir kai tyrimo dalyviai turi laiko nuosekliai išanalizuoti stebimą situaciją.

Tyrimo dalyvavo už įvairius nusikaltimus teisti ($n = 78$) ir neteisti ($n = 33$), 20-63 metų, vidurinį arba žemesnį už vidurinį išsilavinimą turintys vyrai. Tyrimo metu dalyviai stebėjo trumpas vaizdo ištraukas (vidutinė trukmė – 31 sek.), vaizduojančias nevienareikšmiškas socialines situacijas, po kurių, taikant struktūruotą interviu, sudarytą remiantis K.A. Dodge teorija, buvo atskleidžiami tiriamųjų socialinės informacijos apdorojimo ypatumai.

Pirmoje tyrimo dalyje buvo vertinamas greitas socialinės informacijos apdorojimas – tiriamieji turėjo pateikti galimą elgesio variantą tuoj pat po matytos vaizdo ištraukos. Antroje tyrimo dalyje buvo vertinamas lėtas informacijos apdorojimas – po stebėtos situacijos tiriamieji buvo prašomi pateikti nuoseklią jos analizę ir galiausiai nurodyti galimą atsakomąją reakciją. Gauti atsakymai buvo priskirti priešišky, neutralių ar prosocialių atsakų kategorijoms.

Palyginus gautus atsakymų skirstinius nustatyta, kad vyrai vienodai užkoduoja matytą socialinę informaciją esant tiek greitam, tiek lėtam informacijos apdorojimui, tačiau kituose etapuose socialinės informacijos apdorojimas skyrėsi. Greito socialinės informacijos apdorojimo metu, palyginti su lėtu, tiriamieji dažniau pateikdavo priešišką situacijos interpretaciją ($p < 0,05$), dažniau nurodydavo priešiškus tikslus ($p < 0,001$), pateikdavo daugiau priešišky galimų elgesio atsakų ($p < 0,001$), taip pat dažniau pažymėdavo, kad situacijos veikėjas pasirinks įgyvendinti priešiškas reakcijas ($p < 0,001$).

Gauti rezultatai rodo, kad greitas socialinės informacijos apdorojimas, kai tiriamasis turi tuojau pat reaguoti, palyginti su lėtu (nuosekliu) apdorojimu, yra labiau tendencingas.

Migracinių ketinimų įgyvendinimas: priežastys ir charakteristikos

Rasa Markšaitytė, Auksė Endriulaitienė, Laura Šeibokaitė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė, Aistė Pranckevičienė

2006-2009 m. atlikus emigracijos veiksmų tyrimą nustatyta, jog ketina emigruoti lietuviai, pasižymintys pozityvesniu socialinių ir psichologinių charakteristikų profiliumi ir turintys daugiau psichologinių išteklių, reikalingų sėkmingam susidorojimui su kasdieniais sunkumais. Taip pat buvo pastebėta, kad iš emigracijos grįžti ketinantys vyrai buvo labiau išsimoklinę, o ketinančios grįžti moterys pasižymėjo prastesnėmis psichologinės savijautos charakteristikomis. Tačiau ankstesni tyrimai nelaido patikrinti, kokios socialinės ar psichologinės charakteristikos lemia realų ketinimų migruoti įgyvendinimą. Todėl, siekiant įvertinti psichologinių ir socialinių charakteristikų svarbą migracinių ketinimų įgyvendinimui, buvo atlikta pakartotinė ankstesniuose tyrimuose dalyvavusių asmenų apklausa. 2013 m. pakartotinėje apklausoje telefonu arba elektroniniu paštu dalyvavo 99 tiriamieji: 31,1 proc. tų, kurie pirmojo tyrimo metu pateikė savo kontaktus. Tiriamųjų grupę sudarė 43,3 proc. vyrų ir 56,7 proc. moterų, tiriamųjų amžius – 22-65 metai. Pakartotinės apklausos metu tiriamųjų buvo klausima apie jų gyvenamąją vietą bei gyvenamosios vietos keitimo priežastis ir trukmę, kitos psichologinės ir socialinės charakteristikos buvo vertintos pirmojo longitudinio tyrimo etapo metu. 79,4 proc. tiriamųjų antrojo tyrimo etapo metu savo gyvenamąją vietą

nurodė Lietuvą ir tik 20,6 proc. tiriamųjų savo gyvenamąją vietą nurodė užsienio šalyje. Nustatyta, kad 14,4 proc. tiriamųjų prieš 4 metus turėjo migracinių ketinimų ir juos įgyvendino, 46,4 proc. tiriamųjų migracinių ketinimų turėjo, bet per tyrimo laikotarpį migravo, o 37,1 proc. – migracinių ketinimų pirmojo tyrimo etapo metu neturėjo ir per 4 metus nebuvo pakeitę savo gyvenamosios vietos. Po 42,9 proc. (po 6) migracinius ketinimus per tyrimo laikotarpį įgyvendinusių asmenų nurodė, jog jų migracija susijusi su darbo paieškomis arba socialinėmis priežastimis (šeimos susijungimas, draugų migracija ir pan.). Vertinant socialinių bei psichologinių asmens charakteristikų svarbą migracinių ketinimų įgyvendinimui nustatyta, kad statistiškai reikšmingai dažniau ketina migruoti ir tai padaro asmenys, kurie neturi vaikų. Jokių kitų nagrinėtų charakteristikų skirtumų nenustatyta.

Sutuoktinių turimų klaidingų įsitikinimų apie bendravimą poroje ryšys su jų pasitenkinimo santuoka kaita vienerių metų laikotarpiu

Danutė Savickaitė, Justina Slavinskienė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė

Problema. Klaidingi įsitikinimai apie bendravimą poroje yra vieni iš individualių psichologinių veiksnių, kurie gali būti susiję su žemesniu sutuoktinių pasitenkinimu santuoka. Siekiant įvertinti galimas sąsajas tarp anksčiau minėtų reiškinių, buvo atliktas tęstinis porų tyrimas, kurio tikslas – nustatyti ar ir kaip kinta sutuoktinių pasitenkinimas santuoka vienerių metų laikotarpiu ir kiek šis kitimas yra susijęs su jų turimais klaidingais įsitikinimais apie bendravimą poroje. **Tiriamieji.** Pirminiame tyrime (2012m.) dalyvavo 85 sutuoktinių poros, tęsiniame tyrime (2013m.) dalyvavo 39 santuokoje gyvenančios poros iš visos Lietuvos. Tiriamųjų amžius pasiskirstė nuo 21 iki 47 metų, santuokos trukmė svyravo nuo 1,5 mėnesio iki 14,5 metų. **Metodikos.** Tyrimas – kiekybinis. Tyrime buvo naudojamos dvi skalės: įsitikinimų apie bendravimą poroje klausimynas (Eidelson, Epstein, 1982), Pasitenkinimo santuoka klausimynas (Spanier, 1976) bei 13 demografinių klausimų. Abiejų tyrime naudotų klausimynų vidinio suderinamumo koeficientai tiek vyrų, tiek žmonių imtyse buvo pakankami statistinei analizei (Cronbach alfa koeficientai buvo pasiskirstę nuo 0,544 iki 0,969), išskyrus dviejų įsitikinimų apie bendravimą poroje subskalių žmonių imtyje. Dėl jų nepakankamo patikimumo šios dvi subskalės skaičiavimuose nebuvo naudojamos. **Rezultatai, išvados.** Abiejų sutuoktinių pasitenkinimas santuoka vienerių metų laikotarpiu mažėja, tačiau šis kitimas yra susijęs su sutuoktinių turimų klaidingų įsitikinimų apie bendravimą poroje išreikštumu. Kuo mažiau vyrams yra išreikštas klaidingas įsitikinimas „nesutarimai yra žalingi“, tuo labiau prastėja abiejų sutuoktinių pasitenkinimas santykiams vienerių metų laikotarpiu. O kuo mažiau vyrams išreikštas „seksualinio perfekcionizmo“ klaidingas įsitikinimas, tuo labiau prastėja abiejų sutuoktinių jausmų raiška vienerių metų laikotarpiu. Kitų vyrų klaidingų įsitikinimų, tokių, kaip „tikėjimasis minčių skaitymo“, „partneris negali pasikeisti“, „priešingos lytis yra skirtingos“, išreikštumas, kaip ir žmonių turimų klaidingų įsitikinimų išreikštumas nebuvo susijęs su poros pasitenkinimo santuoka rodiklių kaita vienerių metų laikotarpiu. Gauti rezultatai patvirtina ankstesnių tyrimų rezultatus apie pasitenkinimo santuoka mažėjimą bei leidžia numanyti apie didesnę vyrų psichologinių savybių svarbą sutuoktinių pasitenkinimo santuoka kaitai.

